
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

ÇED YÖNETMELİĞİ'NDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN KARAR VERİCİLER VE UYGULAYICILAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN İNCELENMESİ: MADENCİLİK SEKTÖRÜ

Meral ERKAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇEVRE BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MAYIS 2016

Meral ERKAN tarafından hazırlanan "ÇED YÖNETMELİĞİ'NDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN KARAR VERİCİLER VE UYGULAYICILAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN İNCELENMESİ: MADENCİLİK SEKTÖRÜ" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Gazi Üniversitesi ÇEVRE BİLİMLERİ Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Gamze YÜCEL IŞILDAR

Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Başkan: Prof. Dr. Gülen GÜLLÜ

Çevre Mühendisliği Bölümü, Hacettepe Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Üye: Doç. Dr. A. Çağlan KARASU BENLİ

Çevre Bilimleri Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum .....

Tez Savunma Tarihi: 18/05/2016

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Prof. Dr. Metin GÜRÜ

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Meral ERKAN

18/05/2016

ÇED YÖNETMELİĞİNDE YAPILAN DEĞİŞİKLİKLERİN KARAR VERİCİLER VE UYGULAYICILAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİNİN İNCELENMESİ: MADENCİLİK SEKTÖRÜ

(Yüksek Lisans Tezi)

Meral ERKAN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Mayıs 2016

ÖZET

Çevresel etki değerlendirmesi (ÇED), gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek muhtemel etkilerinin incelendiği bir süreçtir. Ülkemizde ÇED süreci, 1993 yılında yayınlanan ÇED Yönetmeliği ile yürürlüğe girmiştir. Ancak bu yönetmelik, 1993-2014 yılları arasında 7 defa revize edilmiş, 10 defa da madde değişikleri yapılmıştır. Bu tez çalışması ile ÇED Yönetmeliği'nde yapılan değişikliklerin madencilik sektörü üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bakanlığa yapılan ÇED başvurularının en fazla bu alanda olması ve madencilik faaliyetlerinin çevreye olan olumsuz etkileri düşünülerek, bu sektör çalışma alanı olarak seçilmiştir. Tez çalışması kapsamında; ÇED Yönetmeliği'nde yapılan değişikliklerin "çevre", "madencilik sektörü" ve "uygulama" olmak üzere üç alana olan olumlu ya da olumsuz etkilerinin, başka bir deyişle, yapılan değişikliklerin bu 3 alan üzerindeki avantaj ve dezavantajlarının ortaya konması hedeflenmiştir. Bu amaçla hazırlanan anket formu, ÇED sürecinde karar vericiler olan Bakanlık çalışanları ile uygulayıcılar olan firma çalışanlarına uygulanmış ve farklı iki tarafın, yaklaşımları karşılaşılmıştır. Ayrıca anketi desteklemek üzere, Bakanlık elemanları ile birebir görüşmeler de yapılarak, anket sonuçları ile birlikte değerlendirilmiştir. Ankete katılan örneklemin büyük çoğunluğu % 65 ile çevre mühendislerinden oluşurken, maden mühendisleri oranı ise % 4,3 dür. Bu durum 'çevrenin korunması' başlığı altındaki sorulara güvenilir cevaplar verilmesi açısından önemlidir, ancak 'madencilik sektörü' başlığı altındaki sorulara verilen cevaplar konusunda sıkıntı yaratmaktadır. Mesleki tecrübeye bakıldığında; Bakanlık çalışanlarının mesleki tecrübesi firma çalışanlarının tecrübelerinden fazladır. Bu durum ÇED sürecini yürüten ve karar verici olan Bakanlığın, bu süreçte doğru kararlar vermesi ve firmaları doğru yönlendirmesi açısından önemlidir. Ankete katılanların verdiği cevapların büyük bir çoğunluğu 'emin değilim' şeklindedir. Bu cevapların bazılarını özetleyecek olursak; hem bakanlık hem de firma çalışanları ÇED sürecinin kısalmasını %58,3'ü olumlu bulmaktadırlar. "ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişikler madencilik sektörünü olumlu yönde etkilemiştir." ifadesine verilen cevaplar incelendiğinde; % 38,7 ile bütün katılımcıların ve % 55,6 gibi bir oranda da Bakanlık temsilcilerinin 'emin değilim' cevabını vermesi dikkat çekicidir. Olumlu bakanların % si ise genel olarak % 39,2'dir."E-ÇED sistemi sürecin her aşaması şeffaf bir ortamda işletilerek tüm paydaşların bilgilendirilmesi sağlanmaktadır." İfadesine ise; Bakanlık ve firma çalışanlarının toplam % 77,3'ü katıldıklarını belirtmişlerdir.

Bilim Kodu : 90307
Anahtar Kelimeler : ÇED, Madencilik Sektörü, Çevre, ÇED uygulama
Sayfa Adedi : 115
Danışman : Doç. Dr. Gamze YÜCEL IŞILDAR

A STUDY OF THE EFFECTS OF THE CHANGES IN THE ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT REGULATION (EIA) ON DECISION MAKERS AND IMPLEMENTERS: MINING SECTOR

(M. Sc. Thesis)

Meral ERKAN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES

May 2016

ABSTRACT

Environmental impact assessment (EIA) is a process where probable impacts of planned projects to be materialized on environment are scrutinized. The EIA process in Turkey started when the EIA Regulation was implemented in 1993. Nevertheless, the Regulation was revised seven times and its articles were changed 10 times between 1993 and 2014.This dissertation studies the impacts of changes in the EIA Regulation on mining sector. This sector was chosen to be the area of study based on the fact that the most EIA applications to the Ministry come from this sector as well as detrimental impacts of mining activities on environment. As part of the dissertation study, it has been aimed to find out the positive or negative impacts of those changes on three areas i.e. 'environment', 'mining sector' and 'implementation'; in other words, their advantages and disadvantages on those three areas. The survey form that was prepared to achieve the above aim was given to ministry employees who are the decision makers in the EIA process and private company employees who are the implementers and the approach by both sides were compered. Furthermore, one-on-one interviews have been conducted with the Ministry employees in order to support the survey and they were evaluated together with the survey outcome. While a great majority of the survey participants were environmental engineers by 65 %, the mining engineers constituted the 4,3 %.This is an important situation in terms of finding reliable answers to the questions on 'protection of environment'; however it has challenges on the answers given under the title 'mining sector". When occupational experience is taken into consideration, the Ministry employees obviously have more experience than private company employees. This is an important situation in terms of making right decisions by the Ministry as the EIA process performer and decision maker so that they guide private companies in the right direction. A great majority of the answers by the survey participants is 'I am not sure'. If we should summarize some of those answers; both the ministry and private company employees find the fact that the EIA process should be shortened by 58,3 %. It is curious that 38,7 % of all participants and 55,6 % of the Ministry representatives said 'I am not sure' when they answered the statement "The changes in the EIA Regulation have had positive effects on mining sector". The percentage of approvals is generally 39,2 %. As for the statement "e-EIA system transparently operates the process at every stage and informs all stakeholders", the 77,3 % of the Ministry and private company employees stated that they agree.

Science Code : 90307
Key Words : EIA, Mining Sector, Environment, EIA Applications
Number Page : 115
Supervisor : Assoc. Prof. Dr. Gamze YÜCEL IŞILDAR

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım boyunca değerli yardım ve katkılarıyla beni yönlendiren, kıymetli tecrübelerinden faydalandığım danışmanım Doç. Dr. Gamze YÜCEL IŞILDAR' a, Çevre ve Şehircilik Bakanlığında görevli yöneticilerime ve mesai arkadaşlarıma teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET……. iv

ABSTRACT..... v

TEŞEKKÜR..... vi

İÇİNDEKİLER .....…vii

ÇİZELGELERİN LİSTESİ..... x

ŞEKİLLERİN LİSTESİ..... xi

SİMGELER VE KISALTMALAR xii

1. GİRİŞ 1

2. GENEL KAVRAMLAR VE LİTERATÜR TARAMASI 7

2.1. ÇED Nedir, Neden Gereklidir 7

2.2. ÇED Sürecinin Tarihçesi 10

2.3. Türkiye' deki ÇED Sürecinin Tarihçesi 12

2.4. Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulama Aşamaları 13

2.4.1. Ek-1 listesinde yer alan faaliyetler için ÇED sürecinin aşamaları 13

2.4.2. Aykırı uygulamalarda yapılması gerekenler 17

2.5. ÇED Başvurularının Madencilik Açısından Değerlendirilmesi 17

2.6. Madencilik Faaliyetlerinin Çevresel Etkileri 20

2.7. Ulusal Mevzuat..... 22

2.8. Yıllara Göre Ek-I Listesinde Yer Alan Madencilik Projelerinin Eşik Değerlerin İncelenmesi..... 25

2.9. Yıllara Göre Ek-II listesinde Yer Alan Madencilik Projelerinin Eşik Değerlerinin İncelenmesi 26

2.10. Çevrimiçi (E-Çed) Süreci Yönetimi Sistemi 28

2.11. Literatür Taraması..... 29

Sayfa

3. MATERYAL VE METOD 33

3.1. Araştırma Modeli 33

3.2. Araştırmanın Evreni Ve Örneklem 33

3.2.1. Evrenin tanımlanması 33

3.2.2. Araştırmada kullanılacak örnekleme türünün seçilmesi 34

3.2.3. Örneklem büyüklüğünün hesaplanması 34

4. BULGULAR VE TARTIŞMA 39

4.1. Faktör analizi (yapı geçerliği) 39

4.2. Faktör analizlerinin değerlendirilmesi 45

4.3. Örneklemin Genel Değerlendirilmesi 46

4.4. ÇED Yönetmeliği'ndeki Değişikliklerin "Uygulama" Daki Etkileri Açısından İncelenmesi 56

4.5. ÇED Yönetmeliği'ndeki Değişikliklerin "Çevre" Ye Olan Etkileri Açısından İncelenmesi 60

4.6. ÇED Yönetmeliği'ndeki Değişikliklerin "Madencilik" Deki Etkileri Açısından İncelenmesi 63

5. SONUÇ VE ÖNERİLER 71

5.1. Öneriler 75

KAYNAKLAR 77

EKLER 81

EK-1. Anket formu 82

EK-2. 07.02.1993 Tarihli ÇED yönetmeliğin' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri 84

EK- 3. 23.06.1997 Tarihli ÇED yönetmeliği' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri 90

EK- 4. 06.06.2002 Tarihli ÇED yönetmeliği' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri 93

Sayfa

EK- 5. 16.12.2003 Tarihli ÇED yönetmeliği' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri 98

EK-6. 17.07.2008 Tarihli ÇED yönetmeliği' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri 100

EK-7. 03.10.2013 Tarihli ÇED yönetmeliği' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri 108

EK-8. 25.11.2014 Tarihli ÇED yönetmeliği' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri 111

ÖZGEÇMİŞ 115

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 4.1. Faktörlerin varyans açıklama yüzdeleri (%) 40

Çizelge 4.2. Ölçeğin birinci faktörde yer alan maddelerin faktör yükleri 41

Çizelge 4.3. Ölçeğin ikinci faktörde yer alan maddelerin faktör yükleri 42

Çizelge 4.4. Ölçeğin üçüncü faktörde yer alan maddelerin faktör yükleri 43

Çizelge 4.5. BBDTÖ maddelerine ait madde toplam puan korelasyonları 44

Çizelge 4.6. Ölçeğe ilişkin iç tutarlık katsayıları 44

Çizelge 4.7. Ölçeğe ilişkin betimsel istatistikler 45

Çizelge4.8. Örneklemin meslek gruplarına göre dağılımı 46

Çizelge 4.9. Örneklemin mesleki tecrübelerine göre dağılımı 47

Çizelge 4.10. Örneklemin ÇED tecrübeleri 48

Çizelge 4.11. Katılımcıların ÇED yönetmeliği değişiklikleri hakkında bilgi düzeyleri 49

Çizelge 4.12. Katılımcıların anket alt faktörlerine yönelik toplam tutum puanları ile üç alt faktöre ait betimsel istatistikler 49

Çizelge 4.13. Katılımcıların görev yaptıkları kuruma göre yapılan mann-whitney u testi sonucu 50

Çizelge 4.14. Katılımcıların mesleklerine göre yapılan kruskal-wallis h testi sonuçları 51

Çizelge 4.15. Katılımcıların mesleki tecrübelerine göre yapılan kruskal-wallis h testi sonuçları 53

Çizelge 4.16. Katılımcıların anketin ‘uygulama’ boyutuna verdikleri cevapların dağılım 56

Çizelge 4.17. Katılımcıların anketin ‘çevre’ boyutuna verdikleri cevapların dağılım .. 60

Çizelge 4.18. Katılımcıların anketin ‘madencilik’ boyutuna verdikleri cevapların dağılımı 63

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 2.1. 1993-2015 Döneminde yapılan ÇED başvurularının sektörel dağılımı 18

Şekil 2.2. 1993-2015 Döneminde yapılan PTD başvurularının sektörel dağılımı 19

Şekil 2.3. İlk ÇED Yönetmeliği'nin yayımlandığı 1993 yılından 2015 yılı sonuna kadar verilen ÇED kararları 20

Şekil 4.1. Faktör öz değerlerine ait çizgi grafiği (Scree sınama grafiği) 40

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
NEPA	National Environmental PolicyAct (Ulusal Çevre Politikası)
OECD	Organisation for Economic Co-operationand Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
PTD	Proje Tanıtım Dosyası
SÇD	Stratejik Çevresel Değerlendirme
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
UNDP	United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)
UNEP	United Nations EnvironmentalProgramme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)

1. GİRİŞ

20. yy' da çevre sorunlarının etkilerinin gerek yerel gerekse bölgesel ve küresel ölçekte hissedilmeye başlaması, o dönemlerde uygulamada olan sadece mevcut kirlilikleri önlemek amacıyla yapılan çalışmalardan yani "onarımcı politikalar" dan, "önleyici politikalar" a geçişi zorunlu kılmıştır. 1970'li yılların başından itibaren, mevcut kirliliği önlemenin zorluğu nedeniyle kirlilik oluşmadan önlemenin gerekliliği anlaşılmış ve buna bağlı olarak hava, su, toprak, flora ve fauna gibi doğal kaynakların kullanımı ile ilgili faaliyetlerin proje aşamasında, çevreye zarar vermeyecek şekilde planlanması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu yıllarda projelerin, yatırımların doğaya olan olumsuz etkilerinin görülmeye başlanması ile sadece ekonomik açıdan bir değerlendirme yapılmasının yetersiz olduğu anlaşılarak, bir faaliyetle ilgili yatırıma başlamadan önce, bu faaliyetin yaratabileceği olumsuz etkilerinin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde, en aza indirilmesi için alternatif çözümlerin belirlenmesinde kullanılan bir yöntem olarak Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) kavramı geliştirilmiştir. Bilindiği üzere, ÇED belirli bir proje veya gelişmenin, çevre üzerindeki önemli etkilerinin belirlendiği bir süreçtir. Bu süreç, kendi başına bir karar verme süreci değildir; karar verme süreci ile birlikte gelişen ve onu destekleyen bir süreçtir.

Aynı zamanda; yeni proje ve gelişmelerin çevreye olabilecek sürekli veya geçici potansiyel etkilerinin sosyal sonuçlarını ve alternatif çözümlerini de içine alacak şekilde analizi ve değerlendirilmesidir (Pınarlı, Salihoğlu, 2007:4).

Dünya'da ÇED uygulaması ilk defa ABD'de 1 0cak 1970 tarihinde Ulusal Çevre Politikası Yasası'nın 102.maddesi ile yürürlüğe girmiştir (Yücel,1996:13). Ülkemizde ise, ÇED Yönetmeliği, 1983 yılında yayınlanan 2872 sayılı "Çevre Kanunu" nun 10. Maddesine dayanarak, 07 Şubat 1993 tarih ve 21489 Sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak uygulamaya konmuştur. Ancak ÇED Yönetmeliği yürürlüğe girdikten sonra; 23.06.1997, 13.08.1999, 14.04.2000, 29.09.2000, 26.10.2000, 06.06.2002, 08.10.2002, 16.12.2003, 16.12.2004, 17.07.2008, 19.12.2009, 14.04.2011, 30.06.2011, 05.04.2013, 03.10.2013 tarihlerinde revize edilerek; son şeklini 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği ile almıştır.Yani; 1993-2014 yılları arasında 7 defa revize edilmiş, 10 defa da madde değişikleri yapılmıştır. Türkiye'deki çevre mevzuatı ve tarihçesi incelendiğinde, Avrupa

Birliği'ne uyum süreci kapsamında ve uygulamada karşılaşılan sıkıntıların ortadan kaldırılması amacıyla bazı kanun, yönetmelik ve tebliğlerde revizyon ve madde değişikliklerinin yapıldığı görülmektedir. Fakat; ÇED Yönetmeliği, toplamda 17 kez değişmiştir ve bu değişikliklerden bir kısmı Bölüm 2.1.'de Ulusal Mevzuat bölümünde de açıklandığı üzere, kapsamlı ve radikal değişikliklerdir. Üstelik, dünyada ve ülkemizde uygulanan "çevre yönetim araçları" anlamında ÇED uygulaması ele alındığında, bu araçlar içinde çevrenin ve doğanın korunmasına yönelik olarak 'zorunlu' olan tek uygulama ÇED' dir. 'ISO 14001', 'EMAS', 'yaşam döngüsü değerlendirme', 'eko-etiketler' gibi birçok çevre yönetim aracı gönüllüğe dayalı sistemlerdir. Bu nedenle de ÇED ile ilgili uygulamaların objektif ve çevre dostu olması daha da önem kazanmaktadır. Uygulamanın objektifliğini sağlamak; ancak tarafsız ve kolay uygulanabilir bir ÇED Yönetmeliğinin yürürlükte olması ile mümkündür.

Buradan hareketle bu tez çalışmasında, ülkemizde ÇED Yönetmeliği'nde yapılan değişikliklerin madencilik sektörü üzerindeki etkilerinin araştırılması planlanmıştır. ÇED prosedürü, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı' n da; petrol ve maden, enerji, atık-kimya, tarım-gıda, sanayi, ulaşım-kıyı ve turizm-konut olmak üzere 7 farklı kategoride uygulanmaktadır. Bu kategorilerden en çok başvuru % 33 ile madencilik sektöründe olmaktadır.Benzer şekilde, Valiliğe sunulan Proje Tanıtım Dosyalarında da (PTD) madencilik sektörü % 49 ile birinci sırada yer almaktadır. Bu yüksek oranların yanı sıra, madencilik faaliyetlerinin çevreye olan olumsuz etkileri de göz önüne alındığında, ÇED Yönetmeliği'ndeki değişikliklerin "madencilik sektörü" üzerindeki etkilerinin irdelenmesinin önemi anlaşılmaktadır.

Madencilik faaliyetleri ile toplumun refahı ve gelişmişlik düzeyi arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır. Dünya'da ülkeler arasındaki zenginleşme çabalarını ve rekabeti düşündüğümüzde, doğal kaynaklarından yeterince yararlanamayan toplumların bu rekabete katılmaları bile mümkün görülmemektedir. Ancak, bu çalışma kapsamında sorulması gereken soru; Dünya'da ileri ülkelerle rekabet gücümüzü artırabilmek için 'maden kaynaklarımızdan olabildiğince faydalanabilmek mi', yoksa 'sürdürülebilir çevre için çevre koruma önlemlerini artırmak mı' ya da 'ikisi arasındaki dengenin kurulması mı' olmalıdır (Elevli,B.1999:44).

ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişikliklerin 3 boyutu olduğu düşünülmektedir. Bunlar;

- Çevrenin daha etkin korunmasına yönelik değişiklikler,
- Madencilik sektörünün teşvik edilmesi amacı ile ÇED kapsamında bazı kolaylıklar getirilmesi için yapılan değişiklikler ve,
- Hem çevrenin korunması hem de madencilik sektörünü etkileyecek şekilde, ÇED prosesine uygulama kolaylığı getirmek amacı ile yapılan değişikliklerdir.

Bu 3 boyuta olan etkileri ölçmek amacıyla, bu çalışma kapsamında 19 soruluk bir ölçek geliştirilmiş olup istatistiksel olarak 'faktör analizi' uygulandığında da; bu 3 boyut doğrulanmış ve kapsam dışı 2 soru çıkarılarak 17 soruluk ölçek uygulanmıştır. Çalışmanın temel amacı; bu çalışma özelinde hazırlanan ve güvenilirliği test edilen bir anket uygulaması ile ÇED Yönetmeliği'nde yapılan değişikliklerin "çevre", "madencilik sektörü" ve "uygulama" olmak üzere üç alana olan olumlu ya da olumsuz etkilerinin, başka bir deyişle, yapılan değişikliklerin bu 3 alan üzerindeki avantaj ve dezavantajlarının ortaya konmasıdır. Ancak çalışmanın objektif olabilmesi ve tek yönlü olmaması amacıyla; anket çalışması, 'çevrenin korunması' boyutunu temsil eden ve bire bir icrayı yapan Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, ÇED Dairesi Başkanlıklarında çalışanlar ile madencilik sektörünü/yatırımcıları temsilen ÇED yeterlik belgesi almış firma çalışanlarına uygulanmış ve farklı iki tarafın, yaklaşımları karşılaştırılmıştır. Ayrıca, anket sonuçlarını desteklemek üzere, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı üst düzey bürokratları ile birebir görüşmeler yapılmıştır. Anket sonuçlarının istatistiksel olarak değerlendirilmesi ile; Anket sorularına Bakanlık çalışanlarının çevrenin korunması lehine firma çalışanlarının ise yatırımcı adına iş yapmaya yetkili olan firmanın madencilik sektörü lehine olacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, 'Genel Kavramlar ve Literatür Çalışması' başlığı altında; ÇED'in tanımından başlanarak, dünyadaki ve ülkemizdeki ÇED' in tarihçesi, ÇED' in uygulama aşamaları, EK-I ve Ek-II Listelerinde yer alan projelere ilişkin ÇED süreci, izleme ve kontrol, aykırı uygulamalarda yapılması gerekenler, ÇED başvurularının madencilik açısından değerlendirilmesi, madencilik faaliyetlerinin çevresel etkileri, ulusal mevzuat, ÇED Yönetmeliği'ndeki 1993 yılından 2014 yılına kadar madencilikle ilgili değişiklikleri, ÇED Yönetmeliği Ek-I ve Ek-II Listelerinde yer alan madencilik projelerinin eşik değerlerinin değişimleri ve E-ÇED süreci yönetim sistemi konuları

incelenmiştir.“Literatür taraması” başlığı altında ise, daha önce ÇED ve madencilik konularında yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Genel olarak farklı sektörlerdeki ÇED uygulamalarına ilişkin çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Fakat, ÇED Yönetmeliğindeki değişiklikler ile ilgili olan literatür incelendiğinde çok fazla çalışmaya rastlanmıştır. Bu konuda yapılan çalışmalarda; Yönetmelik değişikliklerinin ÇED bakımından ilerleme olarak nitelendirilmesinin mümkün olmadığı, EK-II kapsamında da halkın katılımının sağlanması gerektiği, ÇED Yönetmeliğinin AB Direktifleri ile uyum bakımından hala yasal düzenlemesi yapılması gereken ya da yasal düzenlemesi bulunan ancak, eksik olarak uygulanan bölümler bulunduğu, gelişmekte olan bir ülke olarak ekonomik büyüme için temel hedefin çevreyi koruma değil “çevreye” rağmen “istikrarlı kalkınma” olduğu açıkça anlaşıldığı hususları ortaya konmuştur. Ancak şimdiye kadar bir sektör üzerinde spesifik olarak bu değişikliklerin etkisini araştıran bir çalışma bulunmamaktadır. Hepsi genel uygulamaya ilişkin sonuçlar üretmiştir. Bu tezin önemi; ÇED yönetmeliğindeki değişikliklerin bir sektör özelinde (Madencilik) incelenmesidir. Daha da; uygulamada ki avantaj ve dezavantajlara ek olarak, değişikliklerin hem çevresel hem de sektörel anlamda incelenmiş olmasıdır. Ayrıca ÇED in 2 ana aktörü olan Bakanlık çalışanları ile ÇED yapan firma elemanlarının görüşlerini, beklentilerini ve yaklaşımlarını ortaya koyabilmek adına da bu çalışma bir ilk olacaktır.

Üçüncü bölümde; ‘materyal ve metod’ konu başlığı altında yaptığımız anket ile ilgili, araştırma modeli, araştırmanın evreni ve örneklemi, evrenin tanımlanması, araştırmada kullanılacak örnekleme türünün seçilmesi, örneklem büyüklüğünün hesaplanması konuları açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde, bulgular ve tartışma başlığı altında; öncelikle faktör analizi ve faktör analizlerinin değerlendirilmesi, anket çalışmaları ve bulguları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeye dayanak oluşturmak üzere tezin Ek kısmında, ÇED Yönetmeliklerindeki 1993 yılından 2014 yılına kadar olan madencilikle ilgili düzenleme ve değişikliklerin neler olduğu her değişiklik yılının altında detaylı olarak incelenmiştir. “Örneklemin Genel Değerlendirilmesi” başlığı altında, örneklemin meslek grupları, mesleki tecrübeleri ve ÇED tecrübeleri ayrı ayrı incelenmiş olup ayrıca ankete verilen cevapların yeterliliğini anlamak üzere de ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişikliklerden haberdar olunup olunmadığı da anket içerisinde incelenmiştir. Anket soruları ÇED Yönetmeliği’ndeki değişikliklerin ‘uygulama’, ‘çevre’ ve ‘madencilik’ boyutları olmak üzere üç boyuta

ayrılmış olup bu sorulara ÇED karar vericileri olan Bakanlık çalışanları ile aynı zamanda sektörü temsil eden ÇED yeterlik almış firmaların cevapları ayrı ayrı incelenmiştir.

Sonuç olarak yapılan bu çalışma ile, 1993 yılından günümüze kadar olan süreçte ÇED Yönetmeliği değişikliğinin madencilik faaliyetleri üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ayrıca, ÇED Yönetmeliği uygulayıcıları olan Bakanlıkta çalışan ÇED uzmanları ile ÇED Raporları hazırlamaya yetkili olan firma çalışanları arasında "ÇED Yönetmeliği değişikliklerinin, 'uygulama', 'çevre' ve 'madencilik' üzerindeki etkilerine" ilişkin yaklaşımlarının farklılık gösterip göstermediği tartışılmıştır. Anket sorularına Bakanlık çalışanlarının çevrenin korunması lehine, firma çalışanlarının ise madencilik sektörü lehine cevaplar vereceği beklenirken; hem Bakanlık çalışanlarının, hem firma çalışanlarının birçok soruya "emin değilim" şeklinde yanıt vermeleri şaşırtıcı bir sonuç olmuştur. Üstelik katılımcıların büyük çoğunluğu, ÇED Yönetmeliği'ndeki değişiklerden haberdar olduklarını beyan etmişlerdir. ÇED tecrübesi arttıkça ankete verilen cevapların gittikçe karamsar olduğu görülmüştür. ÇED Yönetmeliği değişiklikleri ve bu değişikliklerin madencilik sektörüne etkilerinin anlaşılması için her iki hususta da tecrübenin gerekliliği ve önemi anlaşılmıştır. Bunun üzerine hem ÇED Yönetmeliğinin uygulanması konusunda tecrübeli, hem de madencilik sektöründe belli bir tecrübeye sahip uzmanlar ve üst düzey yöneticiler ile ankete verilen karamsar cevapların nedenlerini anlamak maksadıyla bire bir görüşme yapılmıştır. Yapılan bire bir görüşmelerde ise ÇED Yönetmeliği değişiklikleri ve madencilik sektörüyle ilgili sorularımıza net cevaplar alınmış ve bu cevaplar tezimizin sonuç ve öneriler kısmında verilmiştir.

Bunun yanı sıra ülkemizde ve dünyada tek uygulama olan E-ÇED' in uygulanmaya başlanmasıyla birlikte hem Bakanlık çalışanlarına, hem ÇED yeterlik belgesi almış firmalara hem de madencilik sektörüne olan etkileri incelenmiştir.

ÇED Yönetmeliği'nin Ek-1 ve Ek-2 listelerinde yapılan değişiklikler "çevrenin korunması" açısından sorgulandığında; hem Bakanlık hem de firma çalışanlarının yarı yarıya çevrenin korunduğuna katıldıkları görülmektedir. Oysa bu soruya Bakanlık çalışanlarının olumsuz, firma çalışanlarının ise büyük çoğunluğunun olumlu yanıtlar vermesi beklenmekteydi. Çünkü 1993 yılından 2014 yılına kadar ÇED Yönetmeliği'nin Ek-1 ve Ek-2 Listelerinde yapılan değişimler tezin 'Genel Kavramlar ve Literatür

Taraması’ ve EK kısmında da görüleceği üzere daha çok madencilik sektörü lehine gelişmeler olduğu görülmektedir.

Anketin en önemli sorularından olan, ÇED Raporları formatı ve format içeriğine göre hazırlanan ÇED Raporlarının yeterli olup olmadığı sorusuna beklenildiği üzere hem Bakanlık çalışanları hem de firma çalışanları büyük bir oranda(%70) hem formatın hem de ÇED Raporlarının kalitesinin yeterli olmadığını belirtmişlerdir.

Ayrıca, ÇED Yönetmeliği’nde yapılan değişiklikler ile ülkemizin refahı için gerekli olan madencilik sektörüne fayda sağlanıp sağlanmadığı ve bunu yaparken de çevrenin korunması için gerekli önlemlerin alınıp alınmadığı hususları da incelenmiş olup, yukarıda da özetle anlatıldığı üzere anket soruları ve sorulara verilen çarpıcı cevaplar da ayrıntılı olarak sonuç ve öneriler kısmında verilmiştir.

2. GENEL KAVRAMLAR VE ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

2.1. ÇED Nedir, Neden Gereklidir

1970'li yıllardan itibaren çevre sorunlarının tahrip edici etkilerinin birebir hissedilmesi ve bu sorunların en önemli kaynağının insan faaliyetleri olduğunun sorgulanmaya başlanması ile birlikte; bu faaliyetlerin sosyal ve doğal çevre üzerindeki etkilerinin irdelenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Buna paralel olarak, küreselleşen dünya da rekabet edebilirliğin devamlılığı için, çevre sorunlarına neden olan "kalkınma çabaları" nın da sürdürülebilirliği gereklidir. Çevrenin korunması ile birlikte 'kalkınma' faaliyetlerinin de sürdürülmesi dengesi Özer' in de (1996: 12) belirttiği gibi; 1970'li yıllardan başlayarak kalkınma ile çevre arasındaki sıkı ilişkiyi gündeme getirmiştir. Önceleri kalkınmanın çevresel etkilerinin giderilmesi yönünde kabul edilen "tepki-ve-tedavi" (react-and-cure) stratejisinin, diğer bir deyişle, önce kirletip sonra temizleme yaklaşımının teknolojik açıdan olduğu kadar ekonomik açıdan da güçlüğü ortaya çıktıkça başka bir stratejiye, "tahmin-ve-önleme" (anticipate-and-prevent) stratejisine geçilmesi gereği anlaşılmıştır.

Tahmin-ve-önleme stratejisine geçişle birlikte, bu amaca hizmet edecek 'araçlar' ın arayışları başlamıştır. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), bu araçlar içerisinde, faaliyetlerin etkilerini; faaliyet öncesi, faaliyet sırasında ve sonrasında hem sosyal hem de doğal çevre açısından inceleyen bir araç olarak öne çıkmıştır. Kalkınmanın çevre üzerinde yarattığı ağır tahribatı onarmanın ve kirlilikleri gidermenin pahası yükseldikçe, çevreyi tahrip etmeden ve kirletmeden kalkınmanın daha akılcı bir yaklaşım olacağı anlayışı, ÇED' in geliştirilmesinin temel nedeni olmuştur (Özer, 1996:12).

ÇED, çevreyi doğrudan ya da dolaylı olarak, olumlu ya da olumsuz yönde etkileyen bir faaliyetin bu etkilerinin, bu faaliyetle ilgili yatırıma başlamadan önce, henüz karar verme aşamasındayken irdelenmesi ve bu faaliyetlerin yaratabileceği olumsuz etkilerinin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alternatif çözümlerin belirlenmesinde kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır (Özer, 1986:39).

ÇED, güçlü bir planlama enstrümanıdır ve iyi kullanıldığı takdirde, tüm tarafların yararına olacak şekilde etkili kararlar alınmasını sağlar. Çünkü ÇED gelişmeyi engellemek veya geciktirmek için değil; kalkınmanın insan, toplum, çevre ve ekonomi açısından geniş zaman perspektifleri içinde en sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesi amacıyla ortaya konmuş bir yaklaşımdır (Çabuk, ÇED Uygulamaları,4).

Ancak (ÇED), (Pınarlı, Salihoğlu, 2007:4)' na göre, belirli bir proje veya gelişmenin, çevre üzerindeki önemli etkilerinin belirlendiği bir süreçtir. Bu süreç, kendi başına bir karar verme süreci değildir; karar verme süreci ile birlikte gelişen ve onu destekleyen bir süreçtir. Yeni proje ve gelişmelerin çevreye olabilecek sürekli veya geçici potansiyel etkilerinin sosyal sonuçlarını ve alternatif çözümlerini de içine alacak şekilde analizi ve değerlendirilmesidir.

Ülkemizde de son yayımlanan 25 Kasım 2014 tarih ve 29186 sayılı ÇED Yönetmeliği'nde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED)' in tanımı "Gerçekleştirilmesi planlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmalar" şeklinde ifade edilmektedir.

Bu tanımlar çerçevesinde, tezin bundan sonraki aşamalarında yol göstermek üzere ÇED kavramının temel özelliklerini ifade edecek olursak;

- ÇED, yapılması planlanan bir faaliyetin çevre üzerinde oluşturacağı etkilerin önceden öngörülmesi ve bunun nasıl yapılacağı aşamasındaki yöntemler şeklinde ifade edilmektedir. Bu bağlamda "çevre" insanın yaşadığı doğal ve yapay çevre olarak en geniş anlamıyla kullanılmaktadır (Uslu, 1996). Bu tanıma göre ÇED planlanma aşamasında, faaliyetin olumsuzluklarını öne çıkartarak alınması gerekli tedbirleri ve kullanılacak yöntemleri belirlemektedir. Ancak her faaliyet kendi içerisinde faklı olabileceğinden doğabilecek etki farklılıkları gözlemlenebilir.
- ÇED, planlanan faaliyet için ortaya konabilecek farklı seçeneklerden kıyas ve seçim yapmak için uygulanan bir yaklaşımdır (Uslu, 1996). Bu tanımda uygulanacak ya da uygulanması planlanan faaliyet içindeki alternatif seçeneklerden en uygun olanı ya da

başka bir ifadeyle çevreye en az olumsuz etkisi olanı seçilmesi için kullanılan bir yaklaşım söz konusudur. Seçimler faaliyetin türüne, etki boyutuna, etkileme yüküne ve yatırım yapılacak yerin durumuna göre değişiklik gösterebilmektedir. Zor bir durum gibi görünse de her bir projeye has bir yaklaşımla projelerin incelenmesi, projenin bütün yönleri ile değerlendirilmesi ve ÇED' in önemli görevi olan önleyicilik anlayışına daha uygundur.

- ÇED yaklaşımı, yapılması planlanan faaliyetin ya da projenin ekonomik yarar ve maliyetinin, çevresel etkileri ile birlikte değerlendirilmesini sağlar (Uslu, 1996). Yapılacak olan faaliyetin bütün yönleri ile ele alındığı bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Faaliyetin ekonomik yarar ve masraflarının öne çıkarılması ile çevresel etkilerinin bütünleştirilmeye çalışılmasıdır. Hangi metot veya yöntemin uygulanacağının öneminin olmadığı sadece çevresel etki ve ekonomik boyutların ön planda tutulduğu yaklaşım şeklidir diye nitelendirilebilir. Burada alternatiflerden bahsedilmemektedir. Ama ekonomik ve çevresel unsurların aynı belge üzerinde yer alması nedeniyle karar vericiler için değerlendirme kolaylığı sağlanmaktadır.

ÇED' in bütün bu özelliklerinin değerlendirilmesi ile tespit edilen eksikleri de içine alan bir tanımda şöyledir: *"*Yapılması planlanan bir projenin alternatifleri de değerlendirilerek, planlama ile belirlenmiş bir bölgede, projenin bütün aşamaları (inşaat, işletme ve sona erme) ile birlikte oluşturacağı olumlu ve olumsuz etkilerin, disiplinler arası (teknik ve sosyal boyutlarıyla) bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak belirlenmesi, olumsuz etkilerin giderilmesi için alınması gereken tedbirlerin etik ve demokratik bir yaklaşımla ortaya konulması sonucu, karar verme aşamasında değerlendirmeye esas olmak, demokratik ve sağlıklı bir karar vermek üzere seçeneklerin, olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya konulduğu, projenin izlenmesi ve: kontrolü çalışmalarını da içine alan bir değerlendirme sürecidir" (Akkaş, 2012:10).

Netice itibariyle, ÇED kesin projelendirme ve planlama kararlarının oluşturulduğu son nokta değildir. Bir ÇED çalışması, karar mercilerine, kararlarını sağlıklı bir şekilde verebilmeleri için seçenek üreten ve bu seçeneklerin olumlu ve olumsuz yönlerini sergileyen bir yaklaşımdır. Bu nedenle, bir ÇED çalışması kendi içinde tutarlı bir öneriler listesiyle sonuçlanmalıdır ve kesin kararı ÇED çalışmasını yapanlar değil yetkili ve sorumlu merciler verirler (Uslu, 1996).

ÇED Kararları bir faaliyete başlanılması için yeterli olmayıp mer'i mevzuat uyarınca ilgili kurum ve kuruluşlardan izin onay ve/veya ruhsat alınmadan yatırıma başlanılamayacağını da unutmamak gerekir.

2.2. ÇED Sürecinin Tarihçesi

II. Dünya Savaşı'ndan sonra başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Avrupa ve Japonya'da tüketime yönelik ekonomi hız kazanmıştır. Bu yeni ekonomik sistem, malların üretim ve satışını yükseltme ve sürekli bir büyüme üzerine kurulmuş bir sistem dolduğundan çevre maliyetini göz önünde bulundurmadan doğal kaynakların artan biçimde sömürülmesi sürecini de birlikte başlatmıştır. Örneğin açık maden ocakları doğayı tahrip ederken maden atıkları göllere, nehirlere karışarak su ekosistemini bozmaya başlamıştır. Ya da endüstri tesislerinde kullanılan kömürden çıkan kükürtlü bileşikler, asit yağmurlarına dönüşmüştür. Bu süreçte üretimde kimyasalların kullanımı giderek artmış, birçok zehirli kimyasal korkusuzca ve sonuçları tam olarak bilinmeden kullanılmıştır. Ancak çevresel tahribatın boyutlarının büyümesi ile bilim adamları sanayileşmenin çevre üzerindeki kirletici etkilerinin yanı sıra, insan ve hayvan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin farkına vararak, bu yöndeki bilimsel çalışmalara hız vermişlerdir. Aynı dönemlerde, 1960'lı yılların sonu ve 1970'li yılların başında çevre sorunlarının artması ile beraber kamuoyunda bu kirliliğin dikkat çekici boyutlara ulaşması çevre bilincinin uluslar arası boyutlara taşınmasına neden olmuştur. Üstelik doğal kaynakları hiç bitmeyecekmiş gibi tüketmenin ve çevreyi bilinçsizce kirletmenin çözümünün hem çok pahalı hem de teknolojik açıdan yetersiz kalması çevre bilincini daha da güçlendirmiş olup, çevre sorunlarına karşı bir bütün olarak hareket edilmesi gereği tüm dünya ülkelerince kabul edilmiştir.

Buradan hareketle, 1972 yılında Birleşmiş Milletlere üye ülkeler İsveç'in başkenti Stockholm'de "tek bir dünya" görüşü ile toplanarak, 113 ülkenin katılımı ile "İnsan ve Çevre" konferansını düzenlemişlerdir. Konferansın sonuç bildirgesinde; dünyanın birçok yöresinde önemli boyutlara ulaşan çevre sorunlarının tüm insanlığı tehdit eden bir problem haline geldiği ve insanlığın bu probleme ancak koordineli bir çalışmayla ortak çözümler getirebileceği vurgulanmıştır. Bu amaçla merkezi Nairobi'de bulunan ve kısa adı UNEP (United Nations Environmental Program: Birleşmiş Milletler Çevre Programı) olan teşkilat kurulmuştur (Öztürk, 1999).

Bu program çerçevesinde, çevre konusunda tüm dünyada yürütülen çalışmalar koordine edilmekte ve elde edilen sonuçlar değerlendirilmektedir. UNEP' in kuruluşundan bu yana birinci derecede önem verdiği çalışma alanlarından biri, özellikle gelişmekte olan ülkelerde her türlü faaliyetin çevresel etkilerinin değerlendirilebilmesi için etkili yöntemlerin geliştirilmesi olmuştur (Uslu, 1996). Bu amaca hizmet etmek üzere, 1980'den itibaren ÇED, uluslararası kuruluşların (UNEP, Avrupa Konseyi, Avrupa Ekonomik Komisyonu, Avrupa Topluluğu, OECD gibi) ve kalkınma projelerine destek veren uluslararası finans kuruluşlarının (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı-UNDP, Dünya Bankası, Afrika, Asya, Arap, Karayipler gibi bölgesel kalkınma bankaları) karar metinlerine geçirilmiştir. Böylece, ilk uygulanmaya başladığı yıldan itibaren ÇED konusunda, bir yandan bilimsel, diğer yandan yasal ve yönetsel olarak tüm dünyada hızlı ve yaygın bir gelişme kaydedilmiştir (Özer, 1986).

ÇED konusunda farklı bilim dallarında geliştirilen yöntem ve tekniklerin uygulama alanına geçirilebilmesi her ülke için aynı düzeyde olmamıştır. ÇED Raporlarının kalitesini artırmak ve uygulanabilirliğini sağlamak amacıyla bilimsel ve teknik gelişmeleri başarıyla uygulayan ülkeler, ÇED konusundaki "çevre" tanımının doğal ve yapay, ekonomik ve sosyal tüm boyutlarını inceleme, irdeleme olanağına sahip olanlardır. Bu olanağa sahip bulunan ülkelerin, genel anlamdaki çevre yönetiminde "çevre" nin her boyutu ile ilgili verilerin elde edilmesinde kullanılan yeterli düzeydeki teknik donanımı ve bu teknik donanımla elde edilen verileri ÇED çalışmalarında kullanabilecek yeterli sayıda ve bilgi düzeyindeki teknik elemanları vardır. Bu koşulları en iyi yerine getirebilen, daha çok ABD, Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, İngiltere, Hollanda gibi gelişmiş ülkelerdir (Özer, 1999).

ÇED' in dünyada ilk defa bir ülkede çevre mevzuatı kapsamında yasal bir uygulama haline getirilişi; ABD Kongresi tarafından 1969 yılında kabul edilip 01.01.1970 günü yürürlüğe konulan Ulusal Çevre Politikası (National Environmental PolicyAct-NEPA) ile olmuştur. Pek çok ülke ise ÇED' i, ABD'deki uygulanış şeklini örnek alarak kendi ülkelerine uyarlamıştır (Nurlu 2001).

Kanada'da ÇED, Bakanlar Kurulu kararı ile 01.12.1973 tarihinde "Çevre Değerlendirme ve Denetleme Yöntemleri" adıyla yürürlüğe girmiştir. Daha sonra uygulamadaki zorluklar nedeni ile 15.02.1977 tarihinde ÇED daha uygulanabilir hale getirilmiştir. ÇED ile ilgili

çalışmalar ilk önce Çevre Bakanlığı tarafından, daha sonrada federal bürolar tarafından yürütmüştür.

Fransa'da ÇED, "Doğayı Koruma Kanunu" kapsamında 1976 yılında uygulanmaya başlanmıştır. İngiltere'de ise ÇED ilgili düşünceler 1970'li yılların başında ortaya çıkmaya başlamış, ilk ÇED uygulaması 1972 yılında yapılmış, ÇED Yönetmeliği 27.07.1985 tarihli Avrupa Birliği'nin ÇED Yönergesine uygun olarak 1988 yılında çıkarılmıştır. Hollanda'da ise 1981 yılında ilk ÇED taslağı hazırlanarak, 13.05.1986 yılında ilk "ÇED Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir.

Ülkemizde ise ÇED ilk defa, 11.08.1983 tarih ve 18132 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren "ÇEVRE KANUNU" nun 10. Maddesi'nde "Gerçekleştirmeyi plânladıkları faaliyetleri sonucu çevre sorunlarına yol açabilecek kurum, kuruluş ve işletmeler, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu veya proje tanıtım dosyası hazırlamakla yükümlüdürler" ifadesi ile yer almıştır. Bu maddeye dayanarak, 07.02.1993 tarih ve 21489 sayı ile yayımlanarak "ÇED Yönetmeliği" yürürlüğe girmiştir.

2.3. Türkiye' Deki ÇED Sürecinin Tarihçesi

Ülkemizde ilk defa çevreyi koruma ve geliştirme düşüncesi 18.10.1982 tarih ve 2709 sayılı Anayasamızın 56. Maddesi gereğince yasal bir statüye kavuşmuştur. Bu maddede "herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir" denilmektedir.

Bu gelişmenin ardından Türkiye'nin çevre politikaları şekillenmeye başlamış olup, kirlendikten sonra temizleme yerine kirlenmeden önce "önlem" alınması politikaları ile sürdürülebilir çevrenin ilk adımları atılmaya başlamıştır. Bu doğrultuda, 2872 sayılı "Çevre Kanunu" kabul edilmiş ve 11.08.1983 tarih ve18132 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği, yukarıda da belirtildiği üzere, bu kanunun 10. Maddesine dayanılarak 07.02.1993 tarih ve 21489 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

2872 Sayılı Çevre Kanunu'nun 31. Maddesi gereğince Çevre Kanunu'nun uygulanması ile ilgili hazırlanacak yönetmeliklerin bir yıl içinde yürürlüğe girmesi hükmüne rağmen, ÇED Yönetmeliği ancak on yıl sonra 07 Şubat 1993 tarih ve 21489 Sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Daha sonra 23.06.1997, 13.08.1999, 14.04.2000, 29.09.2000, 26.10.2000, 06.06.2002, 08.10.2002, 16.12.2003, 16.12.2004, 17.07.2008, 19.12.2009, 14.04.2011, 30.06.2011, 05.04.2013, 03.10.2013 tarihlerinde revize edilerek halen 25.11.2014 tarihli ÇED Yönetmeliği son şeklini almıştır.

2.4. Çevresel Etki Değerlendirmesi Uygulama Aşamaları

ÇED Yönetmeliği;

- Yönetmeliğin EK-I Listesinde yer alan faaliyetlerdir. Bu faaliyetler kirletici vasfı yüksek olan faaliyetlerdir ve Bakanlık tarafından verilen 'Çed Olumlu' ya da 'Çed Olumsuz' kararını kapsar.
- EK-II listesinde "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" kararı verilen faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerin kirletici vasfı daha düşüktür ve Valilik tarafından yürütülür.
- Kapsam dışı değerlendirilen projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesinin planlanması halinde, mevcut proje kapasitesi ve kapasite artışları toplamı ile birlikte projenin yeni kapasitesi EK-I listesinde belirtilen eşik değer veya üzerinde olan projeleri kapsar.

2.4.1. EK-1 Listesinde yer alan faaliyetler için ÇED sürecinin aşamaları

- ÇED Yönetmeliği EK-3'te yer alan genel formatı esas alınarak hazırlanan dosya Bakanlığa sunulur. Bakanlık 5 gün içerisinde dosyayı uygunluk yönünden inceler, uygun bulunan dosya halka duyurulmak üzere Valiliğe gönderilir.
- Kapsam ve özel format belirlenmesinden önce halkı proje hakkında bilgilendirmek, projeye ilişkin görüş ve önerilerini almak üzere "halkın katılımı" toplantısı düzenlenir. Toplantının yeri, tarihi ve saati en az 10 gün öncesinden, yerel ve ulusal yayım yapan gazetelerde ilan edilir. Toplantı Çevre ve Şehircilik İl Müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır. Toplantı tutanağı, bir sureti Valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir. Komisyon üyeleri kendilerine iletilen

tarihe göre halkın katılımı toplantısına katılabilirler. Halkın katılımı toplantısı çalışmaları ile ilgili sekretarya hizmeti, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından yürütülür.

- Komisyon tarafından projenin önemli çevresel boyutları ile Halkın Katılımı toplantısındaki görüş ve öneriler göz önüne alınmak suretiyle EK-3'teki Çevresel Etki Değerlendirmesi genel formatında belirtilen ana başlıklar altında ele alınması gereken konuları tanımlayan format hazırlanır.
- Halkın Katılımı Toplantısı/Toplantılarının tamamlanmasından itibaren Format bedeli üç ay içerisinde yatırılmaz ise başvuru geçersiz sayılır. Kapsam belirleme ve Özel Format verme işlemleri, Format Bedeli yatırılmasından sonra yedi iş günü içerisinde Bakanlıkça tamamlanır. Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar Özel Formatın veriliş tarihinden itibaren on sekiz ay içinde ÇED Raporunu Bakanlığa sunmakla yükümlüdür. Bu süre içinde ÇED Raporu sunulmaz ise başvuru geçersiz sayılır. Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan ÇED Raporu Bakanlığa sunulur. ÇED Raporunun Özel Formata uygunluğu Bakanlık tarafından beş iş günü içinde sonuçlandırılır.
- Proje için verilecek özel formatın kapsamını belirlemek ve hazırlanan ÇED Raporunu inceleyip değerlendirmek üzere Bakanlık tarafından bir komisyon kurulur. Bu komisyon Bakanlıkça süreci yöneten birim ve ilgili kamu kurum/kuruluşların personelinden oluşur.
- Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan ÇED Raporu Bakanlığa sunulur. ÇED Raporunun Özel Formata uygunluğu ve belirlenen çalışma grubunda yer alması gereken meslek uzmanlarınca hazırlanıp hazırlanmadığı hakkındaki inceleme Bakanlık tarafından beş iş günü içinde sonuçlandırılır. ÇED Raporunun Özel Formata uygun olmadığı ve/veya belirlenen çalışma grubunca hazırlanmadığının anlaşılması halinde, bu hususların yerine getirilmesi için ÇED Raporu Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlara iade edilir, söz konusu raporun altı ay içinde Bakanlığa sunulmaması durumunda başvuru geçersiz sayılır.
- Özel Formata uygun olduğu tespit edilen ÇED Raporu, incelemek ve değerlendirmek üzere yapılacak toplantının tarihi ve yerini belirten bir yazı ekinde Bakanlık tarafından Komisyon üyelerine gönderilir.

- Proje ile ilgili inceleme değerlendirme sürecinin başladığı ve ÇED Raporunun halkın görüşüne açıldığı Bakanlık ve Valilik tarafından anons, askıda ilan, internet gibi uygun araçlarla halka duyurulur.
- ÇED Raporunu incelemek isteyenler, duyuru tarihinden itibaren rapor nihai edilene kadar raporu inceleyerek proje hakkında Bakanlığa veya Valiliğe görüş bildirebilirler. Valiliğe bildirilen görüşler Bakanlığa iletilir. Bu görüşler komisyon tarafından dikkate alınır ve Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum/kuruluşlar tarafından ÇED Raporuna yansıtılır.
- Komisyon ÇED Raporunu, ilk inceleme değerlendirme toplantısından itibaren on iş günü içinde inceler ve değerlendirir. Salt çoğunlukla gerçekleştirilen toplantıda yönetmeliğin 12. maddesi çerçevesinde inceleme ve değerlendirme yapılır. Çalışmalar tamamlandığında tutanak ile rapor nihai edilir. Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED Raporu, Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar tarafından inceleme değerlendirme toplantılarının sona erdirilmesinden sonraki on iş günü içinde Bakanlığa sunulur.
- Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED Raporu halkın görüş ve önerilerini almak üzere, Bakanlık ve/veya Valilik tarafından askıda ilan ve internet aracılığı ile on (10) takvim günü görüşe açılır. Bakanlıkça proje ile ilgili karar alma sürecinde bu görüşler de değerlendirilir. Bakanlık halktan gelen görüşler doğrultusunda, rapor içeriğinde gerekli eksikliklerin tamamlanmasını, ek çalışmalar yapılmasını ya da Komisyonun yeniden toplanmasını isteyebilir. Nihai ÇED Raporu ve eklerinin proje sahibi taahhüdü altında olduğunu belirten taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirküleri beş (5) iş günü içerisinde Bakanlığa sunulur. Kamu kurum/kuruluşlarından imza sirküleri istenmez.
- Bakanlık tarafından; sunulan nihai ÇED Raporlarının komisyon üye sayısı kadar çoğaltılması istenir. Çoğaltılan nihai ÇED Raporları on iş günü içerisinde Bakanlığa sunulur. Bakanlık, Komisyonun rapor hakkındaki çalışmaları ve halkın görüşlerini dikkate alarak proje için "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Olumsuz" kararını on iş günü içinde verir, bu kararı komisyon üyelerine bildirir. Bakanlık ve Valilik, alınan kararı uygun araçlarla halka duyurur.
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hakkında Komisyonca yapılan değerlendirmeler dikkate alınarak, projenin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin, alınacak önlemler sonucu ilgili mevzuat ve bilimsel esaslara göre kabul edilebilir

düzeylerde olduğunun saptanması üzerine gerçekleşmesinde sakınca görülmeyen faaliyetlere "ÇED Olumlu" kararı verilir. Proje için yedi yıl içinde mücbir bir sebep bulunmaksızın yatırıma başlanmaması durumunda "ÇED Olumlu" kararı geçersiz sayılır.

- Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hakkında Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunca yapılan değerlendirmeler dikkate alınarak, projenin çevre üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle uygulanmasında sakınca görülen projelerin yatırımı gerçekleştirilemez. ÇED olumsuz kararı verilen projeler için,bu karara neden olan şartlarda değişiklik olması durumunda yeniden başvurulabilir.

İzleme ve kontrol

Bakanlık, "ÇED Olumlu" kararı veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı verilen projelerle ilgili olarak, ÇED Raporu veya Ek-4'e göre hazırlanan Proje Tanıtım Dosyasında öngörülen ve proje sahibi tarafından taahhüt edilen hususların yerine getirilip getirilmediğini izler ve kontrol eder. Bakanlık bu görevi yerine getirirken gerekli görmesi durumunda ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapar.

Proje sahibi, "ÇED Olumlu" kararını aldıktan sonra yatırımın başlangıç, inşaat dönemine ilişkin izleme raporlarını Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlara yaptırmakla, Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar da bu raporları Bakanlığa sunmakla yükümlüdür.

Proje sahibi "ÇED Olumlu" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararını aldıktan sonra projede yapılacak bu Yönetmeliğe tabi değişiklikleri Bakanlığa veya Valiliğe iletmekle yükümlüdür.

Ülkemizde ÇED İzleme ve kontrol görevi; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ÇED İzleme ve Çevre Denetimi Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmaktadır. İzleme ve denetiminin aynı daire de olması ÇED İzleme açısından yeterli değildir. Ülkemizde yılda verilen ÇED kararlarının sayısını düşündüğümüzde, bu ÇED kararlarının sağlıklı olarak izlenmesi ve kontrolünün yapılması için acilen öncelikle ÇED İzleme Dairesi Başkanlığı kurulmalıdır. İzleme Dairesi altında ise; petrol ve maden, enerji, atık-kimya, tarım-gıda, sanayi, ulaşım-kıyı ve turizm-konut şubeleri olmalıdır. İzlemeler ise; ÇED Olumlu kararları verilen

projelerin izlemesi Bakanlıkça, ÇED Gerekli Değildir Kararları verilen projelerin izlemesi de İl Müdürlükleri tarafından yapılması gerekmektedir. Bu durum bize proje sahiplerinin ÇED ve PTD' de verilen taahhütlerin yerine getirilip getirilmediğinin takibini, çevrenin korunması açısından tedbirler alınmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

2.4.2. Aykırı uygulamalarda yapılması gerekenler

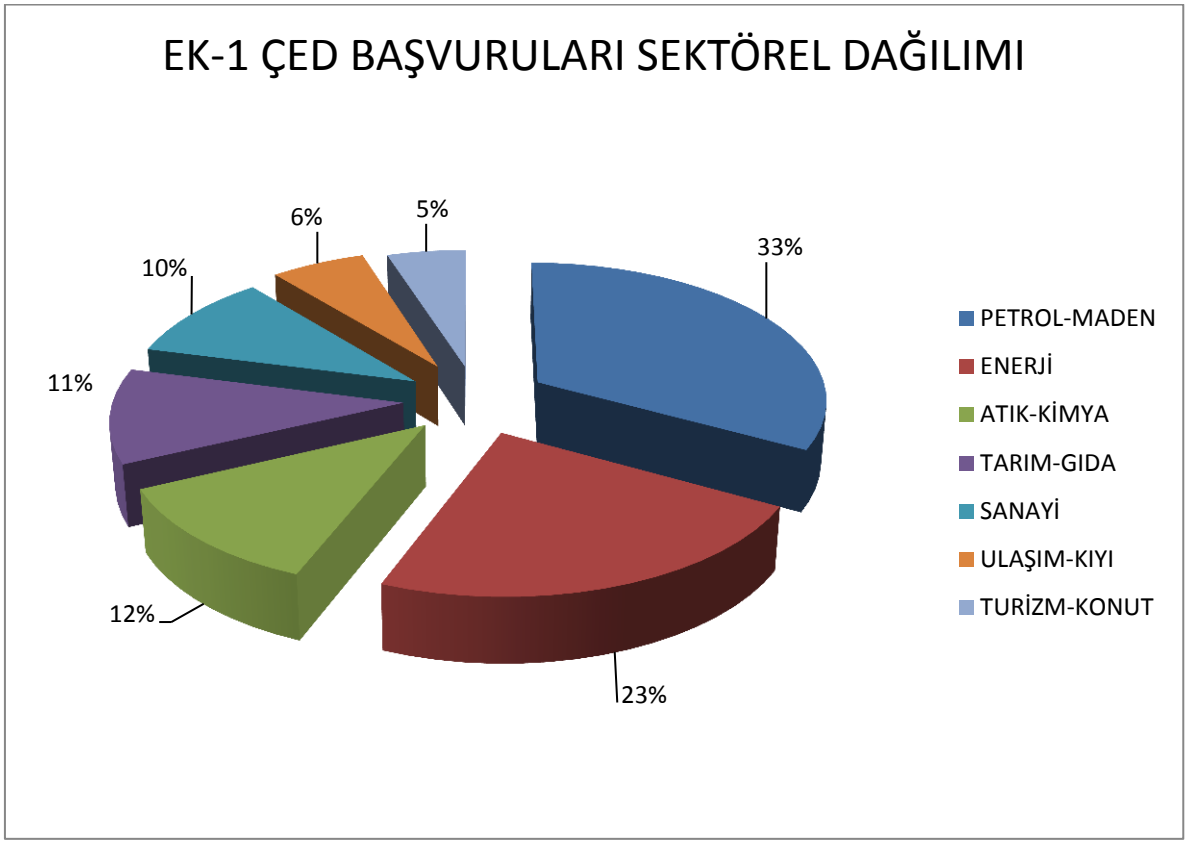
"ÇED Olumlu" kararı alınmaksızın başlanan faaliyetler Bakanlıkça, "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmaksızın başlanan faaliyetler ise mahallin en büyük mülki amiri tarafından süre verilmeksizin durdurulmaktadır. Proje sahibi tarafından, "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça da yatırıma ilişkin durdurma kararı kaldırılmamaktadır. "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmadığında ise yatırımcının, faaliyet alanını eski haline getirme zorunluluğu vardır ve ayrıca, 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili hükümlerine göre de yaptırım uygulanmaktadır.

"ÇED Olumlu" kararı ya da "ÇED Gerekli Değildir" kararı verildikten sonra, proje sahibi tarafından nihai ÇED Raporu veya Proje Tanıtım Dosyasında taahhüt edilen hususlara uyulmadığının tespit edilmesi durumunda söz konusu taahhütlere uyulması için projeyle ilgili Bakanlıkça/Valilikçe bir defaya mahsus olmak üzere süre verilmekte idi, ama bu süre 2014 Yönetmeliğinde belli değildi, 9 Şubat 2016 tarih ve 29619 sayılı Resmi Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair Yönetmelik ile bu süre bir defaya mahsus bir yılı aşmamak üzere olarak belirlendi. Bu süre sonunda da taahhüt edilen hususlara uyulmaz ise yatırım durdurulmakta ve yükümlülükler yerine getirilmedikçe de durdurma kararı kaldırılmamaktadır. Ayrıca, 2872 sayılı Çevre Kanununun ilgili hükümlerine göre de işlem tesis edilmektedir.

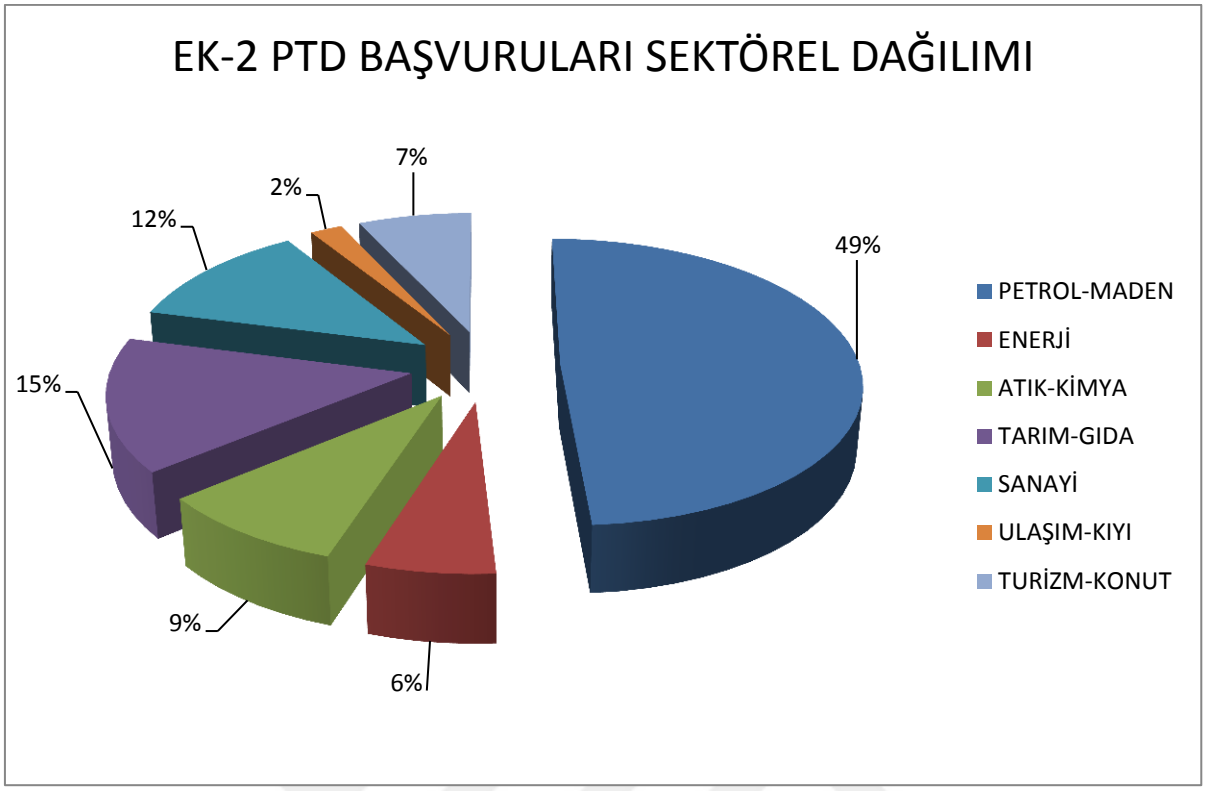
2.5. ÇED Başvurularının Madencilik Açısından Değerlendirilmesi

1993-2015 yılları arasında yapılan ÇED başvuruları sektörel bazda incelediğinde; Ek-I projeleri için ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'ne sunulan başvurularda, %33 ile madencilik sektörü birinci gelirken Şekil 2.1'de yine aynı yıllar arasında Valiliğe sunulan Proje Tanıtım Dosyalarında da (PTD) madencilik sektörü % 49 ile birinci sırada yer aldığı almaktadır Şekil2.2. Bu yüksek oranların yanısıra, madencilik faaliyetlerinin çevreye olan olumsuz etkileri Şekil 2.5.'de göz önüne alındığında; bu sektör için Çevresel Etki

Değerlendirme sürecinin, çevrenin korunması ve iyi yönetimi anlamında ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Şekil 2.1. 1993-2015 Döneminde yapılan ÇED başvurularının sektörel dağılımı

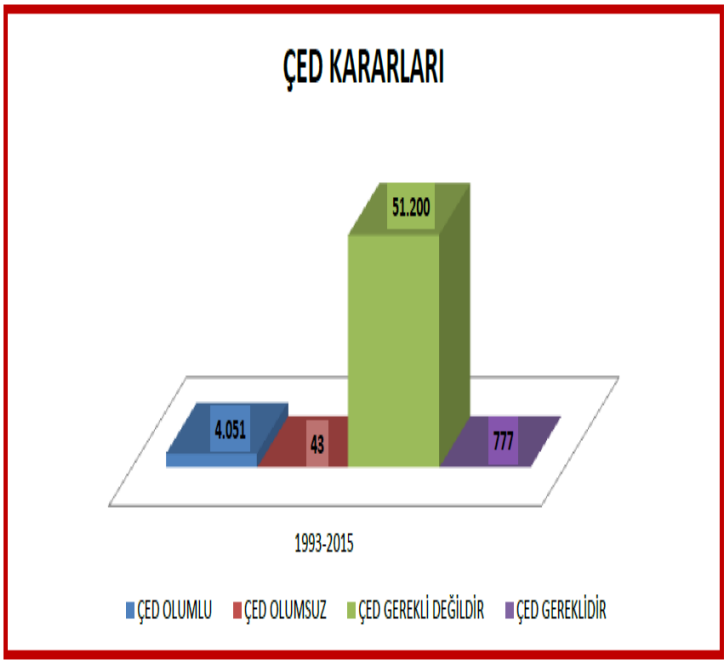

Şekil 2.2. 1993-2015 Döneminde yapılan PTD başvurularının sektörel dağılımı

Buna rağmen, şimdiye kadar ÇED ile yapılan araştırmalar incelendiğinde, ÇED Yönetmeliği değişikliği hakkında birçok tez, çalışma yapılmış olmasına rağmen ÇED Yönetmeliği değişikliğinin madencilik sektörüne olan etkileri konulu bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Üstelik ÇED Olumlu karar sayısı Şekil 2.3' de görüleceği üzere her yıl daha da fazla artmaktadır. Buradaki artışın nedenleri projelerin kalitesindeki artıştan mı, yönetmelikteki değişikliklerle getirilen kolaylıklardan mı yoksa başka faktörlere bağlı olarak değişmektedir araştırılması gereken başka bir konudur. Ancak bu tezin çalışma alanı dışında olduğundan detaylı olarak tartışılmayacaktır.

.

Şekil 2.3. İlk ÇED Yönetmeliği'nin yayımlandığı 1993 yılından 2015 yılı sonuna kadar verilen ÇED kararları

Bu çalışmada, ülkemizde en çok haber değeri olan ve halkın sağlığını doğrudan etkileyen bu sürecin sürekli değişmesi ile *ÇED Yönetmeliği uygulayıcıları olan ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü ve ÇED Yeterlik Belgesi Almış Kurum/Kuruluşlar(firmalar)* açısından değerlendirilmesi, yönetmelik değişiklikleri ile çevreye olan olumlu yada olumsuz katkılarının ortaya çıkarılması, çevreye olan kalıcı etkilerinden ve halkın zaman zaman yoğun tepkileriyle karşılaşılan madencilik sektörüne olan etkilerini inceleyerek, bundan sonra ki yönetmelik değişikliklerine ışık tutabilmek için bu çalışma yapılmıştır.

2.6. Madencilik Faaliyetlerinin Çevresel Etkileri

Çevre ile ilgili çalışmalar henüz 1970'li yıllarda başlamışsa da madencilik faaliyetlerinin tarihi insanlık tarihi ile başlamıştır. Öyle ki madencilik, çağlara ismini vermiş, taş devri, tunç devri şeklinde tarihi devirler isimlendirilmiştir. Geçmişi bu kadar eskiye dayanan sektör için de çevre konusu oldukça önemli bir yere sahiptir. Gelişmiş ülkeler bu önemin farkına varmış ve madencilik faaliyetleri için ÇED ile ilgili çalışmalarını yıllardır sürdürmektedirler. Ülkemizde ÇED ile 1982 yılında yayımlanan Çevre Kanunu ile tanışmış, bununla ilgili olarak ilk yönetmelik 1993 yılında çıkartılmıştır. Madencilik faaliyetleri için ÇED Raporu hazırlanması bu tarihle birlikte mevzuatımıza

kazandırılmıştır. Ancak bu tarihten günümüze kadar geçen süre içerisinde madencilik sektöründe ÇED çalışmalarının önemi henüz tam kavranamamıştır. Sebep olarak ise ÇED çalışmalarına bir nevi izin alma gözüyle bakılmakta ve bir şekilde bu iznin çıkartılması ile üretime geçmek için gayret gösterilmektedir. Özellikle de metalik madenler, enerji madenleri ve bunların zenginleştirilmesi projelerinde ÇED raporlarına bu gözle bakmak oldukça yanlış bir yaklaşım oluşturmaktadır. Çevre konusu, bir madencilik projesinin ön fizibilite ya da çalışmalarında mutlaka dikkate alınması gereken bir husustur.

Çevresel araştırmalar ile, hem çevrenin korunmasının sağlanmasında, hem de projelerde ortaya çıkabilecek beklenmeyen sorunların önlenmesi açısından ÇED' in gerekliliği ve önemi ortaya çıkmaktadır. Özellikle madencilik faaliyetleri öncesinde hazırlanan ÇED raporlarında maden sahasının jeolojisi, hidrojeolojisi, hidrolojisi, mülkiyet durumu, yollar, iklim, cevher özellikleri, topografyası gibi özelliklerin araştırılması sonradan ortaya çıkabilecek birçok olumsuzluğunda önlenmesi açısından önemli olabilir.

Detaylandıracak olursak; eğer sahanın hidrojeolojisi hakkında bilgi yoksa üretim esnasında yeraltı suyu ile ilişkili sürprizlere açık hale gelecek, üretimin herhangi bir evresinde meydana gelebilecek olan hidrojeolojik sorunlar nedeniyle belki de faaliyeti durdurma zorunluluğu ortaya çıkabilecektir. Maden faaliyeti sırasında yeraltı suyu ile karşılaşılması durumunda bunu madenin dışına deşarj edilebilir şeklinde de düşünülebilir. Ancak bu su kirli olarak vasıflandırıldığından suyun analizinin yapılması ve su kirliliği kontrolü yönetmeliği ile ilgili parametrelere takılacaktır. Değerlerin istenilen düzeyde olmaması durumunda arıtma işlemleri sonucunda deşarj edilmesi gerekecektir. Bu projenin fizibilite çalışmasının yeniden gözden geçirilmesini gerektirecektir. Çünkü suyun çekilmesi, arıtılması ve deşarjı için hem yatırım hem de işletme maliyeti doğuracaktır. Bu durum projenin karlılığını önemli ölçüde değiştirebilecektir. Aynı durum yüzey suları için de geçerlidir. Maden açılmadan, kirlilik parametreleri yüksek olan bir dere ya da akarsuyun o aşamadaki debisi, su kalitesi vs. gibi analizler yapılmamışsa, üretim faaliyetlerine geçildikten sonra bu değerlerin değişmesi gibi durumlarda bu husus maden faaliyetlerine bağlanacak ve problemlerin yaşanmasına sebep olacaktır. Başka bir bakış açısı ile bakıldığında suyun kullanımı ile ilgili yeterli su potansiyelinin bulunmadığı bir bölgede maden açmak ve zenginleştirme yapmak için gereken suyun temini konusunda detaylı bir çalışma yapılmadan faaliyete başlandığında yaşanacak sorunlar nedeniyle üretim çalışmaları önemli derecede etkilenecektir.

Sahanın mülkiyeti de oldukça önemli bir konuyu oluşturmaktadır. Maden sahasının mera alanı olması ya da orman alanı olması gibi durumlarda bile oluşacak ekonomik farkın önemi çok büyük olacaktır. Hatta tapulu alanlarda bile üzerinde bir çalışma yapılması gerekebilecektir. Çevre konusu, bir madencilik projesinin ön fizibilite ve/veya fizibilite çalışmalarında mutlaka dikkate alınması gereken bir konudur.

Madencilik faaliyetleri sırasında araziye verilen zararı en aza indirebilmek ve toprağı bir sonraki kullanıma hazırlamak için iyi bir işletme tasarımı ve uygulaması gerekmektedir. Söz konusu çalışmalar üretim süreci ile aynı zamanda plânlanmalı ve sürdürülmelidir. Geri kazanma ancak o zaman daha ekonomik ve az zaman kaybıyla gerçekleşir. Madencilik faaliyetleri sırasında uygulanan yöntem her ne olursa olsun olumsuz etkisi bilinmekle birlikte, açık ocak madenciliğinin yeraltı madenciliğine göre çevreye verdiği zarar ve olumsuz çevresel ve görsel etkinin daha fazla olduğu da belirlenmiştir (Atmaca, 2001: 20).

Özetle, madenciliğin çevreye olan etkileri; yeryüzünün genel yapısının bozulması, bitki örtüsünün ortadan kaldırılması, atık oluşumu, toz dağılımı, vibrasyon, gürültü ve görsel kirlilik olarak sıralanabilir. Maden işletmeciliğinin olası çevreye etkilerini önceden öngörmek ve gerekli tedbirleri almak için çeşitli kanun ve yönetmelikler oluşturulmuştur. Ülkemizin de çeşitli ülkeler ile mutaabık olduğu uluslararası anlaşma ve sözleşmeler ışığında bu gibi faaliyetler için oluşturulan kanun ve yönetmelikleri mevcuttur.

“Sonuç olarak, madencilik faaliyetleri için ÇED çalışmaları mutlaka yapılmalı, yapılacak bu çalışmalar hem madenin en ekonomik hem de çevreye son derece duyarlı şekilde çıkarılmasını ve işletilmesini sağlamadır. Bu hedefe ulaşabilmek için de üretim planlamalarını mevcut çevresel duruma bağlı olarak yapılmalı ve ileride doğabilecek her türlü riski araştırıp, önlemleri baştan belirleyerek çalışma yapmanın ne kadar doğru olduğunubilmeliyiz(http://www.srkturkiye.com/files/File/TurkeyPDFs/Madencilik_ve_Cevresel_Etki_Degerlendirmesi.pdf).

2.7. Ulusal Mevzuat

Ülkemizde ÇED sürecinde çevre ile ilgili yürürlükte olan genel kanunlar ve yönetmelikler baz alınmaktadır. Bunun yanı sıra madencilik projeleri ile ilgili kanun ve yönetmelikler de bu süreç içinde göz önünde bulundurulması gereken mevzuattır.

Kanunlar;

- Çevre Kanunu
- Maden Kanunu
- İş Kanunu
- Su Ürünleri Kanunu
- Yeraltı Suları Hakkında Kanun
- Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
- Milli Parklar Kanunu
- Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu
- Kıyı Kanunu
- Orman Kanunu
- Mera Kanunu
- İmar Kanunu
- Zeytinciliğin Islahı ve Yabanilerinin Aşılattırılması Hakkında Kanun
- Belediye Kanunu
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu
- Turizmi Teşvik Kanunu

Yönetmelikler;

- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği
- Hava Kalitesi Değerlendirme ve Yönetimi Yönetmeliği
- Sanayi Kaynaklı Hava Kirliliğinin Kontrolü Yönetmeliği
- Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliği
- Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği
- Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
- Tıbbi Atıkların Kontrolü Yönetmeliği
- Atık Yağların Kontrolü Yönetmeliği
- Ambalaj ve Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği
- Atık Pil ve Akümülatörlerin Kontrolü Yönetmeliği
- Atık Yönetimi Yönetmeliği
- Zararlı Madde ve Karışımların Kısıtlanması ve Yasaklanması Hakkında Yönetmelik
- Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği

- Toprak Kirliliğinin Kontrolü ve Noktasal Kaynaklı Kirlenmiş Sahalara Dair Yönetmelik
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu Uygulama Yönetmeliği
- Tarım Arazilerinin Korunması ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik
- Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği
- Nesli Tükenmekte Olan Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretin Uygulanması Konusundaki Yönetmelikler
- Av ve Yaban Hayvanlarının ve Yaşam Alanlarının Korunması, Zararlılarıyla Mücadele Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik
- Yaban Hayatı Koruma ve Yaban Hayatı Geliştirme Sahaları ile İlgili Yönetmelik
- Otoyol Trafiği Yönetmeliği
- İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik
- İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği
- Çevre Sağlığı Denetimi ve Denetçileri Hakkında Yönetmeliği

Madenciliğe dair kanunlar;

- Maden Kanunu

Madenciliğe dair yönetmelikler;

- Madencilik Faaliyetleri İzin Yönetmeliği
- Maden Atıkları Yönetmeliği
- Maden ve Taşocağı İşletmelerinde ve Tünel Yapımında Tozla Mücadeleyle İlgili Yönetmelik
- Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği
- Maden Kanununun I (a) Grubu Madenleri ile İlgili Uygulama Yönetmeliği
- Kum Çakıl ve Benzeri Maddelerin Alınması, İşletilmesi ve Kontrolü Yönetmeliği
- Madencilik Faaliyetleri ile Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması
- Yönetmeliği
- Deniz Göl veya Nehir Altında Bulunan Madenlerdeki Çalışmalar Hakkında Yönetmelik
- Yeraltı ve Yerüstü Maden İşletmelerinde Sağlık ve Güvenlik Şartları Yönetmeliği

- Sondajla Maden Çıkarılan İşletmelerin Şubat Düzenlemesiyle Sağlık ve Güvenlik Şartlarının Yönetmeliği.

Ülkemizde AB'ye uyum süreci çerçevesinde, mevzuat çok dinamik bir yapı göstermekte ve sıkça değişmektedir. Mevcut durumda çevre ile ilgili olarak yukarıda sıralanan kanun ve yönetmelikler dikkate alınmalıdır (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2009:10-11).

Tezin amacına uygun olarak, öncelikle 1993, 1997, 2002, 2003, 2008, 2013 ve 2014 yıllarında yürürlüğe giren ÇED Yönetmeliklerinde yer alan uygulamalardan bahsedilerek, bu Yönetmelik değişiklikleri, madencilik sektörü açısından tartışılacaktır. Burada amaç; bu değişikliklerin çevreye, uygulamaya ve madencilik sektörüne olan etkilerini ortaya çıkarmaktır.

2.8. Yıllara Göre Ek-I Listesinde Yer Alan Madencilik Projelerinin Eşik Değerlerinin İncelenmesi

ÇED yönetmeliklerinin yıllara göre madencilik projelerinin EK-I listesi eşik değerlerinde meydana gelen değişiklikleri detaylı inceleyecek olursak;

1993 ÇED Yönetmeliğinde madencilik projelerinde her türlü madenin çıkarılması ve zenginleştirilmesi (metal içeren veya enerji üretenler) Ek-I Listesi kapsamında yer almaktadır.

Her türlü maden ve zenginleştirme tesisi için ÇED yapılması madencilik sektörü açısından büyük bir zaman kaybı ve bu faaliyeti inceleyen Bakanlık açısından da büyük bir iş yükü oluşturmaktadır. Bu kadar iş yükünün altında incelenen ÇED Raporlarının kalitesi de düşündürücüdür.

1997 ÇED Yönetmeliği'nin 1993 ÇED Yönetmeliğinden farkı;enerji madenlerinin ve metal madenlerinin tamamı olarak madenler iki kategoriye ayrılmıştır. Sanayi Madenlerinden Bor bileşikleri, Barit, Diatomit, Kükürt, Fluroit, Zeolit, Kalsedon, Fosfat, Stronsiyum, Feldspat,Trona ve Nadir toprak elementlerinin tamamı ÇED kapsamına alınmış ayrıca zenginleştirme tesisleri içinden kırma-eleme gibi basit cevher hazırlama tesisleri Ek-I kapsamından çıkarılmıştır.

2002 ÇED Yönetmeliği'nin 1997 ÇED Yönetmeliğinden farklı olarak; Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın olarak bir açıklama getirilmiştir. Maden ocaklarında açık işletmelerde alan sınırlaması getirilmiş, zenginleştirme tesisleri kategorilere ayrılmış ve taş ocaklarına 25 hektar ve üstü yada 100 000 m^3/yıl ve üzeri kapasitede olan projelerEk-I kapsamına alınmıştır.

2003 ÇED Yönetmeliği'nin 2002 ÇED Yönetmeliğinden farklı olarak sadece biyolojik, kimyasal, elektrolitik ya da ısıl işlem yöntemleri uygulanan cevher zenginleştirme tesislerinin tamamı herhangi bir kapasite sınırlaması olmadan Ek-I kapsamına alınmıştır.

2008 ÇED Yönetmeliği'nin 2003 ÇED Yönetmeliğinden farklı olarak, Taşocakları Nizamnamesine göre 25 hektar ve üzeri alandan hammadde çıkarılması maddesi Ek-I kapsamından çıkarılmıştır.

2013 ÇED Yönetmeliği'nin 2008 ÇED Yönetmeliğinden farklı olarak, Madencilik projelerinde Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın hükmü kaldırılmıştır. Madenlerin ve kömürün açık işletme yöntemi ile çıkarılması olarak hükümlerinden cevher hazırlama hükmü çıkartılmıştır. Biyolojik, kimyasal elektrolitik ya da ısıl işlem yöntemleri uygulanan cevher zenginleştirme hükmüne ilaveten ve/veya bu zenginleştirme tesislerine ilişkin atık tesisleri eklenmiştir. Ayrıca, bir önceki yönetmelikte var olan 1. ve 2. grup madenlerin her türlü işleme sokulması(kırma-eleme-öğütme-yıkama vb.) 100 000 m^3/yıl ve üzeri kapasitede olanlar hükmü değişerek her türlü madenlerin işleme sokulması yerine sınırlama getirilerek kırma-eleme-yıkama tesisleri (1a ve 2a grup madenler 400 000 ton/yıl ve üzeri) olarak değişmiştir.

2014 ÇED Yönetmeliği'nin 2013 ÇED Yönetmeliğinden farklı olarak, 400 000 ton/yıl ve üzeri kırma, eleme, yıkama tesisleri hükmüne cevher hazırlama işlemlerinden en az birini yapan tesisler hükmü yer almaktadır.

2.9. Yıllara Göre Ek-II Listesinde Yer Alan Madencilik Projelerinin Eşik Değerlerinin İncelenmesi

ÇED yönetmeliklerinin yıllara göre madencilik projelerinin EK-II listesi eşik değerlerinde meydana gelen değişiklikleri detaylı inceleyecek olursak;

1993 ÇED Yönetmeliğinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Ön Araştırması Uygulanacak Faaliyetler Listesi'nin 1. Maddesinin a) bendine göre "Metal içermeyen ve enerji üretilmeyen minerallerden, mermer, kum, çakıl, taş, tuz, foslat ve potas gibi minerallerin istihracı," EK-III kapsamına girmektedir. Bu faaliyetlere 'Çevresel Etkileri Önemlidir yada Önemsizdir' kararını verme yetkisi Mahalli Çevre Kurullarına aittir. Söz konusu madenler ülkemizde bol bulunan maden türleri olduğu için yer konusunda alternatifleri bulunmakta olup izne tabi olması hassas alanların korunması ve çevre kirliliğinin önlemesi açısından önemlidir.

1997 ÇED Yönetmeliği'nin 1993 ÇED Yönetmeliğinden farkı; maden arama faaliyetleri, Ek-I' de yer almayan Maden Kanunu kapsamındaki madenlerin çıkarılması ile Taş Ocakları Nizamnamesinde ve Tuz Kanunu'nda belirtilen ocak işletmeleri ve/veya cevher hazırlanması işlemleri Ek-III kapsamına alınmıştır.

2002 ÇED Yönetmeliği'nin 1997 ÇED Yönetmeliğinden farkı; Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın hükmü eklenmiş olup;kapasite sınırlaması yapılarak mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri; Taşocakları Nizamnamesi' ne göre hammaddenin çıkarılması veya her türlü işleme sokulması 25 000 m^3/yıl ve üzeri sınırlaması, tuzun çıkarılması ve işlemesine 50 000 ton/yıl kapasitesi, cevher hazırlama veya zenginleştirme tesisleri (Ek-I de yer almayanlar) ve aynı sahada toplam 3 000 m ve üzeri sondajla yapılan aramalar EK-II kapsamına alınmıştır.

2003 ÇED Yönetmeliği'nin 2002 ÇED Yönetmeliğinden tek farkı taş ocaklarına alan sınırlaması getirildiği için 25 hektarın altı Ek-II kapsamına alınmıştır.

2008 ÇED Yönetmeliği'nin 2003 ÇED Yönetmeliğinden farkı; yıllık 100 000 m^2ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri hükmündeki kapasite 250 000 m^2 ve üzeri kapasiteye çıkarılmıştır; 1. ve 2. Grup madenlerin her türlü işleme sokulması işlemi 25 000m^3/yıl ve üzeri kapasitesi değişerek Ek-I' de yer alamayanlar olarak değişmiştir. Taşocakları Nizamnamesi' ne göre bir hammaddenin çıkarılması (Ek-I de yer alamayanlar) hükmü kaldırılmıştır.

2013 ÇED Yönetmeliği'nin 2008 ÇED Yönetmeliğinden farkı; Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın hükmü kaldırılmıştır. 5 000 m^3/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve yıllık 250 000 m^2 ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri hükmüne ek olarak 10 hektar alan sınırlaması eklenmiştir.

2.10. Çevrimiçi (e-ÇED) Süreci Yönetimi Sistemi

ÇED süreçlerinin daha hızlı, verimli ve şeffaf bir yöntemle yapılması için yatırımcıların faaliyet alanlarına ilişkin tesislerin çevresel etki değerlendirme raporlarının düzenlenmesi, buna ilişkin yapılması gerekli başvuru ve diğer işlemlerin elektronik ortama aktarılması ve oradan bu işlemlerin yapılması için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı e-ÇED uygulamasını başlatmıştır. Dünyada bu alanda ilk olan uygulamanın Temmuz 2012 yılında ihalesi yapılmıştır. İki aylık bir süre içerisinde Çevre Etki Değerlendirmesi, İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü koordinasyonunda, Genel Müdürlük ilgili Daire Başkanlıkları, Ankara İl Müdürlüğü ve danışman firmalar ile birlikte analiz ve tasarım çalışmalarına başlanmıştır. Bu kısa süre içerisinde yapılan tasarım, sistem yüklenici tarafından ar-ge çalışmaları yapılarak Aralık ayında emsal kullanıcılar ile sistemin test süreci tamamlanmıştır. Aynı zamanda bu sistemle ilgili Bakanlık, İl Müdürlüğü, danışman firmalara ve dış kurum kullanıcılarına sistemle ilgili olarak eğitimler verilmiştir. Kullanıcıların geri bildirimleri doğrultusunda sistem içerisinde gerekli düzenlemelerin yapımı sağlanmıştır. Yeterlik işlemlerinin ardından Şubat 2013 tarihi itibariyle kullanıma açılmıştır. Sistemin e-ÇED mobil uygulama eklentisi projesi de Mart 2013 yılında tamamlanmıştır. Projenin ikinci aşaması olan ilk ÇED uygulaması olan 1993 tarihinden itibaren ÇED Yönetmeliği kapsamında kararı verilen projelerin gerekli olan verileri sisteme aktarılmıştır. Geliştirilen e-ÇED sistemine Karar Destek Modülünün eklenmesi projesi de 2013 yılı itibariyle sisteme entegre edilmiştir.

Çevrimiçi ÇED Yönetimi Sistemi; Yeterlik, Ek-1 projeleri, Ek-2 projeleri, görüş verme, karar destek sistemi modüllerinden oluşmaktadır. Yeterlik Belgesinin de bu sistem üzerinden Bakanlık ilgili birimleri tarafından, faaliyet sahibi adına proje yapabilecek kurum/kuruluş ve firmalara verilmektedir. İlave olarak mevcut kurum veya kurulaş ya da firmaların şube açma, ceza takibi, vize vb. gibi tüm uygulama süreçleri yine sistem üzerinden gerçekleştirilmektedir.

Sistem, Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum/kuruluşlar, faaliyet sahibi adına proje başvurularını sistem üzerinden yapılması sağlamaktadır. Ek-I kapsamındaki projeler Bakanlık tarafından, Ek-II projeleri ise ilgili İl Müdürlükleri tarafından değerlendirilmesi yapılmaktadır. Ek-I projeleri için ÇED olumlu/olumsuz kararı alınana kadarki bütün işlemler; toplantılar, dış kurumların görüşlerinin alınması, halkın katılımı toplantı hazırlıkları ve sonuçlarının girilmesi, format belirleme, belirlenen formata göre ÇED Raporlarının hazırlanması, askı işlemleri, resmi yazıların hazırlanması gibi proje değerlendirme sürecindeki bütün işlemler sistem üzerinden yapılmaktadır. Ek-II projeleri için de ÇED olumlu/olumsuz kararı alınana kadarki işlemler çevrimiçi gerçekleştirilebilmektedir.

Sonuç olarak, e-ÇED sistemi süreci kısaltarak zaman tasarrufu sağlamış, Bakanlık, ilgili İl Müdürlükleri ve diğer kurum/kuruluş arasındaki koordinasyonu sağlanmasına katkı sağlamıştır. Ayrıca yapılan işlemlerin elektronik ortamda izlenebilmekte olması süreci şeffaf hale getirmiş, kâğıt tasarrufu sağlamış, enerji israfını da önlemiştir.

2.11. Literatür Taraması

İlk olarak Amerika Birleşik Devletlerinde uygulanmaya başlayan ÇED, dünyada çevre kirliliğin artmasıyla birlikte "çevrenin koruması" maksadıyla tüm dünyada 100'den fazla ülkede uygulanmaya başlanmıştır. Türkiye'de 07.02.1993 tarihinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği yayınlanmış ve ÇED uygulamaları başlamıştır. 1993 yılından günümüze kadar karşılaşılan sorunlar ve elde edilen deneyimler ile 17 kez değişikliğe uğramıştır. Ülkemizde 23 yıldır uygulamada olan ÇED süreci önemli değişimlerden geçmesine rağmen sürekli bir değişim içinde olmuş ve bu değişimlerin nedenleri merak uyandırarak çeşitli üniversiteler tarafından araştırma konusu yapılmıştır. Aşağıda da görüleceği üzere ÇED konusunda yapılan bu araştırmaların nedenleri ve elde edilen sonuçları incelenmiştir.

"Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Etkinliğinin İncelenmesi" (Çevlik,2003) bu çalışmada Çevresel Etki Değerlendirme Raporlarının hazırlanış şekilleri, prosedürün irdelenmesi, 1993 yılında 2 kez revizyona uğrayan ÇED Yönetmeliği'nin incelenmesi ve elde edilen bilgilerle ülkemizde son 10 yıl içerisindeki ÇED etkinliği saptanmıştır.

İncelemeleri derinlemesine oluşturmak için uluslararası alanda yapılan bir çalışmadan yararlanarak, Türkiye genelinde ÇED sistemi ile ilgilenen farklı disiplinlerden oluşan uzman kişilerle bir anket çalışması gerçekleştirmiştir. İncelemeleri derinlemesine oluşturmak için uluslararası alanda yapılan bir çalışmadan yararlanarak, Türkiye genelinde ÇED sistemi ile ilgilenen farklı disiplinlerden oluşan uzman kişilerle bir anket çalışması gerçekleştirmiştir.

"Türkiye'de Çıkarılan ÇED Yönetmeliklerinin Karşılaştırılması ve Doğu Karadeniz Bölgesindeki Uygulaması" (Türkoğlu, F 2005) çalışma ile, ÇED kavramı, ÇED' in Türkiye'deki gelişimi ve değişimi ile ÇED uygulamalarında Doğu Karadeniz Bölgesi'nde karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır. 1993 yılından bugüne kadar revize edilen ÇED Yönetmelikleri ayrıntılı bir şekilde incelenerek ÇED uygulamalarının her bir aşamasında ortaya çıkan aksaklıklara ait pek çok örnek sunulmuştur. Elde edilen sonuçlar; günümüzde ÇED sürecinin vazgeçilmezliğini desteklediği, global ölçekteki çevre sorunlarının ülkemize yansıması, mevcut çevre kalitesinin korunmasının gerekliliğini açıkça ortaya koyduğu belirtilmektedir. Herhangi bir yatırımın çevreye vermesi muhtemel etkilerin ve bu etkilerin en aza indirilmesi için alınması gerekli tedbirlerin neler olacağım belirleyen ÇED' in bu misyonuyla büyük önem taşıdığı, ülkemizdeki ilk uygulamalarda ÇED aracılığıyla çevre kalitesinin korunması, yatırımcılara bir engel gibi gözükse de günümüzde bu yaklaşımın gerekliliği gerek kamuoyunda ve gerekse yatırımcılar gözünde kabul görmüş durumda olduğu belirtilmektedir.

"Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) İlişkisi ve Peyzaj Planlama Sürecinde Stratejik Çevresel Değerlendirme' nin İrdelenmesi" (Cengiz, G 2011) isimli çalışmada, gelişmekte olan ülkelerde politik grupların ana amacı mümkün olduğu oranda hızlı bir sanayileşme ve gelişme olduğundan, çoğu zaman sanayileşme ve gelişmenin çevre ve/veya doğaya olan olumsuz etkileri önceden yeterince tartışılmamaktadır. Sürdürülebilirliği hedefleyen planlama yaklaşımının araçlarından birisi olarak Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) birçok ülkede etkin olarak kullanılmaktadır. Fakat son yıllarda, sadece proje bazında koruyucu önlemler içeren bir etki değerlendirme aracı olan ÇED' e karşı oluşan endişeler doğrultusunda sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için oluşturulan araçların son noktası olarak Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) kavramı ortaya çıkmıştır. Türkiye'de henüz yasal bir statüye sahip olmayan SÇD kavramının, ekolojik tabanlı bir meslek sahibi olan Peyzaj Mimarları tarafından erken

aşamada kavranıp sahiplenilmesinden, bu meslek disiplininin SÇD çalışmalarında yer almasının gerekliliğinden ve peyzaj planlama sürecinde SÇD yaklaşımının konumu ve öneminden bahsetmektir. Sonuç olarak bu tezde, çevresel değerlendirmede iki araç olarak ortaya çıkan ÇED ve SÇD kavramları tanımlanarak, bu kavramların tarihsel gelişimleri ortaya konulmuş ve bu süreçler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca çalışmada, Türkiye ve dünyada yapılan SÇD uygulamalarından da bahsedilerek, peyzaj planlama sürecinde SÇD yaklaşımı üzerinde durulmuş, SÇD yaklaşımının çevre yönetimine getirdiği yenilikler belirtilmiştir.

"Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Yönetmeliklerinin Türkiye'de Değişim Süreci" (Akkaş, Y 2012) isimli çalışmada; Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) genel olarak, planlama aşamasındaki faaliyetlerin gerçekleştirilebilmesi için, çevreye yapabileceği tüm etkilerin bilimsel ve teknik yöntemlerle tespit edilerek olumsuz etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek şekilde en aza indirilmesi ve olumlu etkilerin arttırılması olduğu, 20. Yüzyılın sonlarına doğru toplumlar çevre politikalarını oluşturmaya başladığı ve Çevresel Etki Değerlendirmesi ülkelerin çevre mevzuatlarında yer almaya başladığı, önceleri sadece projeler için uygulanmış, daha sonra kapsamı geliştirilerek plan, program ve politikaların çevresel değerlendirilmesi sonucu Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) kavramı ortaya çıktığı belirtilmiştir. Avrupa Birliği'ne üye ülkeler; birlikteliği sağlamak amacıyla çıkarıldığı belirtilen Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Stratejik Çevresel Değerlendirme Direktifleri doğrultusunda ulusal mevzuatlarını düzenledikleri belirtilerek, bu çalışma ile ÇED' in Türkiye'de ortaya çıkışı, gelişimi, uygulamaları ve bu uygulamalarda karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların çözümleri ile Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde çevre mevzuatındaki Çevresel Etki Değerlendirmesi'ne yönelik çalışmalarda yapmış olduğu değişiklikler ile birlikte incelenmiştir.

"Türkiye' deki Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Çalışmaları Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri" (Kök, A 2012), isimli çalışmasında kamu ve özel sektöre ait kurum ve kuruluşların yatırım kararlarını çevreye zarar vermeden yapabilmesi için yol gösterici bir çalışma olarak değerlendirilen Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) raporları, sanayinin, altyapının ve diğer tesislerin çevreye zarar vermeden geliştirilmesini sağlamaktadır. Türkiye'deki ÇED Yönetmeliği ekonomik faaliyetlerin çevreye uyum sağlayabilmesi için önemli bir araçtır. Türkiye'de ÇED faaliyetlerinin kalitesini olumsuz yönde etkileyen ve çoğu ekonomik yönde olan birçok

faktör mevcuttur. ÇED raporunu hazırlayan kuruluşun; projenin özelliklerini anlaması, hangi çevresel etkilere sebep olduğunu araştırması ve saptaması için belirli bir zamana ihtiyacı vardır. Bu çalışmada, ÇED' in Türkiye'deki uygulama şekli ve ÇED sürecinde karşılaşılan sorunlar incelenmiştir. ÇED' in aşamaları ayrıntılı bir şekilde incelenerek her aşamada çıkan aksaklıklar verilen ÇED uygulama örnekleriyle birlikte değerlendirilmiştir.

Yukarıda görüleceği üzere ÇED konusunda yapılan çalışmalar genellikle; ÇED Yönetmeliğinin yıllara göre değişiminin incelenmesi, örneklerle ÇED' in araştırılarak sorunların ortaya çıkarılması ve öneriler şeklindedir. "ÇED Yönetmeliği'nde yapılan değişikliklerin karar vericiler ve uygulayıcılar üzerindeki etkilerinin incelenmesi: madencilik sektörü" isimli çalışmamızda ise; ÇED Yönetmeliği değişikliği ile madencilik sektörünün nasıl etkilendiği araştırılmıştır. Öncelikle yıllara göre ÇED Yönetmeliğinin Ek-I ve Ek-II Listelerinde madencilik sektörüyle ilgili değişimler incelenmiştir. ÇED' in uygulanmasından sorumlu kişiler olan; Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ÇED izin ve Denetim Genel Müdürlüğü'nde ÇED kısmında çalışan personeller ile madencilik sektörünü temsil eden ÇED Yeterlik Belgesi almış kurum/kuruluşlarla anket çalışması yapılmıştır. Aynı zamanda Bakanlıkta çalışan ÇED ve madencilik sektöründe tecrübeli kişilerle de anketi destekleyici birebir görüşmeler yapılmıştır. Böylece ÇED' in hem uygulama, hem madencilik sektörü hem de çevre açısından etkileri incelenerek sorunlar ortaya çıkarılmıştır. Bu sorunlara sunulan çözüm önerileri ile de ÇED' in tüm taraflarına da faydalı olacağı düşünülmektedir.

3. MATERYAL ve METOD

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü'nün ÇED biriminde çalışan ve Ankara'da faaliyet gösteren ÇED Yeterlik Belgesi Almış Kurum/Kuruluşlar da çalışan farklı meslek gruplarından katılımcıların, 1993'den günümüze kadar, ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişiklerin; 'ÇED Sürecinin Uygulanması', 'Çevrenin Korunması' ve 'Madencilik Sektörü' açılarından etkileri hakkındaki görüşlerini belirlemeye yönelik olarak tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli (survey), araştırmaya konu olan belirli bir gruba ait bireylerin özelliklerini veya herhangi bir konuya ait yönelimlerini (yetenekleri, tutumları, fikirleri, inançları ve/veya bilgileri) tanımlamak amacıyla verilerin toplanması esasına dayanan bir yöntemdir. (Fraenkel ve Wallen, 2009). Tarama modeli araştırmalarda, araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne kendi koşulları içinde ve var olduğu gibi tanımlanmaya, veriler özetlenmeye ve niteliklerine göre gruplandırılmaya çalışılır (Karasar, 2012; Balcı, 1995). Araştırmaya konu olan gruba ulaşmak mümkün değilse örnekleme yoluna gidilerek, elde edilen bilgiler seçilen örneklem üzerinden tüm gruba genellemeye çalışılır.

Bu çalışmada nitel ve nicel metotlar birlikte kullanılmış ve veriler eş zamanlı olarak toplanmıştır. Nitel ve nicel metotların birlikte kullanılması (triangulation, mixing qualitative and quantitative methods) bir araştırmada tek bir yöntem yerine birbirini destekleyen, entegre olan iki ya da daha çok yöntemin birlikte kullanılmasını, böylece yöntemde zenginleşmeyi sağlamayı amaçlayan bir uygulamadır. Nitel veriler için mevcut uygulama kayıtlarının toplantı tutanaklarının incelenmesi, nicel veriler içinse anketten oluşan veri toplama araçları kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklem

3.2.1. Evrenin tanımlanması

Araştırmanın evreni Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ÇED İzin ve Denetim Genel Müdürlüğü, ÇED Dairesi Başkanlıklarında görev yapan 58 çalışan ve 2015 yılı itibariyle

Ankara'da faaliyet gösteren ÇED Yeterlik Belgesi Almış Kurum/Kuruluşlarda görevli 356 çalışan olmak üzere toplam 414 kişiden oluşmaktadır. Bu kurum/kuruluşlarda görev yapan kişi sayısı, kurum/kuruluş sayılarından yola çıkarak tahmini olarak hesaplanmıştır. ÇED Yeterlik belgesi almış kurum/kuruluşta çalışması zorunlu olan (Bir adet '5-a=Çevre Mühendisi', iki adet '5-b=Diğer meslek grupları' ve bir adet '5-c=Koordinatör') meslek gruplarından 4 kişi görev yaptığı kabul edilmiş (89*4=356) ve araştırmanın ve araştırmanın evreni Bakanlık çalışanları (ÇED yapankişi sayısı=58) ile birlikte toplam 414 kişiden oluşmuştur.

3.2.2. Araştırmada kullanılacak örnekleme türünün seçilmesi

Evrenin tümüne ulaşmanın zor olacağı düşünüldüğünden, evren içerisinden, evreni temsil etme gücü yüksek seçkisiz örnekleme yöntemlerinden basit seçkisiz örnekleme (random) yöntemi seçilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2005).

3.2.3. Örneklem büyüklüğünün hesaplanması

Örneklem büyüklüğünün hesaplanmasında basit seçkisiz örnekleme türünden süreksiz değişkenlerde tahmin formülükullanılmıştır. Yaklaşık evren sayısı 500 olarak kabul edilmiş, [p = 0,8 (evrende X'in gözlenme durumu), q = 0,2 (evrende X'in gözlenmeme durumu)], %95 güven düzeyine göre (sapma miktarı ±%5) [SE = 0,2551, Relative SE = 3,19] örneklem büyüklüğü 165 olarak hesaplanıştır.

Ankete dönüş yapan kişi sayısı 58 bakanlık elemanından 54 ve 356 ÇED firması çalışanından 109 kişi olmak üzere toplam 163 kişiden oluşmaktadır. Bu rakam hesaplanan örneklem büyüklüğüne çok yakın olduğundan, çalışmanın sonuçları açısından yeterli olduğu düşünülmektedir.

Ölçek geliştirme süreci

ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişiklerin; 'ÇED Sürecinin Uygulanması', 'Çevrenin Korunması' ve 'Madencilik Sektörü' açılarından etkileri hakkındaki Bakanlık ve kurum/kuruluş görüşlerini belirlemeye yönelik olarak hazırlanan ankette aşağıdaki işlem sırası izlenmiştir;

a) Madde Havuzunun Oluşturulması Aşaması
b) Uzman Görüşünün Alınması Aşaması
c) Ön Deneme Aşaması
d) Verilerin Toplanması Aşaması
e) Verilerin Analizi

Aşağıda ilgili başlıklar altında bu aşamalarla ilgili özet bilgi sunulmuştur

Madde havuzunun oluşturulması aşaması

Çalışmada, ölçekte yer alması düşünülen maddelerinin oluşturulması amacıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığının farklı birimlerinde ve ÇED Raporu hazırlayan firmalarda görev yapan konu ile ilgili kişilerin görüşlerine başvurulmuştur. Çalışmayı desteklemesi amacıyla, yüz yüze yapılan görüşmelerde katılımcıların konu hakkında görüşleri ve önerileri not edilmiştir. Katılımcıların görüşleri betimsel analiz yöntemi ile önce araştırma için bir çerçeve oluşturulmuş, verilerin tanımlanması amacıyla veriler gruplandırılarak benzer görüşler tüm benzer görüşleri kapsayacak şekilde bir araya getirilmiş, ilgisiz olan ifadeler ise madde havuzundan çıkarılmıştır. Sonuçta yapılan ön görüşme neticesinde elde edilen verilerin betimsel analizi neticesinde 19 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur.

Uzman görüşünün alınması aşaması

Geliştirilen 19 maddelik birinci deneme formunda yer alan maddeler kapsam geçerliliğinin sağlanabilmesi için alanında uzman kişiler tarafından ön incelemeden geçirilmiştir. Bu incelemede özellikle anlaşılırlık, ölçme aracının hedeflenen konu kapsamını temsil edebilirliği, kapsam, olumlu-olumsuz cümle ayrımının doğruluk düzeyi ve görünüş geçerliği üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda ölçek maddeleri bir, 20 yıl üzerinde maden mühendisi olarak madencilik projelerinin ÇED bölümünde çalışmış alan uzmanına, bir program geliştirme ve değerlendirme alan uzmanına, Bakanlığın Endüstriyel Yatırımlar ÇED Dairesi Petrol ve Madencilik biriminde görev yapan iki çalışanına verilerek taslak ölçeği değerlendirmeleri istenmiştir. Taslak formda yer alan maddelerin geçerliğine ilişkin uzman görüşlerini belirlemek için "uygun / geçerli, uygun değil / geçerli değil" şeklinde iki seçenekli bir cevap formatı kullanılmıştır. Uzmanların her bir maddenin geçerli olduğu

noktasında mutabakat düzeylerine bakılarak (5/5 uygun görüş, %100) 15 madde değiştirilmemiş, (4/5 uygun görüş, %80; 3/5 uygun görüş, %60) 2 maddede düzeltme yapılmış, (%40 ve altı) 2 madde formdan çıkarılmıştır. Bu çalışmaların ardından 19 maddelik deneme formu oluşturulmuştur. Deneme formunda bulunan maddelerden 14'ü olumlu, 5'i olumsuz ifadelerden oluşmaktadır.

Ön deneme aşaması

Son hali verilen ölçek ön uygulama için, katılımcıların cinsiyeti, mesleği, mesleki tecrübesi, ÇED tecrübesi gibi değişkenlere bakılmaksızın rastgele seçilen Bakanlıktan 5 katılımcı, ÇED Raporu hazırlayan firmalarda görev yapan 5 katılımcı olmak üzere toplam 10 katılımcıya uygulanmıştır. Katılımcılardan olumlu maddeler için "Kesinlikle Katılıyorum", "Katılıyorum", "Emin Değilim", "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle Katılmıyorum" şeklinde seçeneklerden oluşan beşli Likert tipi bir ölçek üzerinde kendi algılarını ifade etmeleri istenmiştir. Bu ön deneme aşaması ankette yer alan ifadelerin anlaşılırlığı, anketin uygulanması için gerekli süre yönünden değerlendirme fırsatı vermiştir.

Ölçek geliştirme sürecinde yaşanan kısıtlar

Bundan sonraki çalışmalarda ışık tutması amacıyla bu çalışmada kullanılan ölçeğin daha detaylandırılması, 'katılmıyorum' şeklinde verilen cevapların nedenlerinin sorulması, soruların şıklarla detaylandırılması, doğru soruların hem sektör hem de mevzuat dikkate alınarak hazırlanması önerilmektdir.

Verilerin toplanması

Hazırlanan deneme anket formu, 2015 yılı Kasım ayında Çevre Bakanlığında ve ÇED Raporu hazırlayan farklı firmalarda görevli toplam 73 katılımcıya uygulanmıştır. Örnekleme yöntemi rastgele atama yoluyla belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan 24 katılımcı (%32,9) Bakanlıkta, 49 katılımcı (%67,1) ÇED raporu hazırlayan firmalarda görev yapmaktadır.

Verilerin analizi

Hazırlanan anket formundan elde edilen veriler SPSS paket programının PASW Statistics 15 sürümü kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde yüzde ve frekans dağılımı hesaplanmıştır. Ayrıca bazı sorularda iki ya da daha çok değişkene ilişkin frekans dağılımını betimlemek için çarpraz tablo analizi uygulanmıştır.

Anketin ön deneme aşamasında, araştırmaya katılan toplam 73 Bakanlık ve ÇED raporu hazırlayan firma çalışanlarından gelen yanıtlar yönünde ölçeğin yapı geçerliği ve güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğu bakımından literatürde farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin faktör analizi için örneklem büyüklüğünü Comfrey ve Lee (1992, akt: Osborne ve Costello, 2004) 50 – çok küçük, 100 – düşük, 200 – ortalama, 300 – iyi, 500 – çok iyi, 1000 ve üstü ideal olarak sınıflandırmıştır. Bazı araştırmacılar ise ölçekteki madde sayısına bağlı olarak madde sayısının en az beş katı olması gerektiğini ifade etmektedir (Erkuş, 2014; Tavşancıl, 2010; Balcı, 1995). Ancak araştırma evreni yaklaşık olarak 500 kişi ile sınırlı olduğundan, katılımcılara ulaşmada yaşanılan sıkıntılarda göz önüne alındığında araştırma kapsamında faktör analizinin yapılabilmesi yönünde önemli görülen örneklem büyüklüğü incelenmiş ve çalışma grubu yeterli görülmüştür. Verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-MeyerOlkin (KMO) katsayısı ve BarlettSphericity Testi ile incelendikten sonra gerekli görülürse katılımcı sayısının artırılabileceği düşünülmüştür. Anketin yapı geçerliğini belirlemek için varimax döndürme ile Temel Bileşenler Analizi (TBA, PrincipleCompenent Analysis) kullanılarak değişkenler arasındaki ilişkilerden hareketle faktör bulmaya yönelik olan Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA, ExploratoryFactor Analysis) yapılmıştır. Ölçeğin alt boyutları ve geneline ait güvenirlik değerleri için Cronbach-alpha katsayısı hesaplanmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Faktör Analizi (Yapı Geçerliği)

Bu tez çalışması için hazırlanan anket formunun güvenilirliği ve bulgularının değerlendirilebilirliğini artırmak için faktör analizi uygulanmıştır.

Faktör analizi, gözlemlenen ve ölçülebilen değişken içerisinden gruplandırılmış temel değişkenler ya da faktörler tanımlayarak değişken sayısını azaltmak amacıyla yapılır. Bir konuyu ölçmek amacıyla hazırlanan ölçeğin yapı geçerliliği hakkında bilgi verir. Yapı geçerliği, bir ölçme aracının soyut bir olguyu ne derece doğru ölçülebildiğini veya doğru bir şekilde ölçülebilme derecesini gösterir. AFA, değişkenler arasındaki ilişkiden hareketle faktör bulmaya yönelik bir işlemdir (Develliss, 2014; Young ve Pearce; 2013; Bartholomew, Knott ve Moustaki, 2011; Tavşancıl, 2010). Geliştirilen ölçeğinin yapı geçerliğini incelemek amacıyla faktör analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliği dört aşamada incelenmiş olup bu aşamalar; verilerin faktör analizine uygunluğunun incelenmesi, faktörlerin elde edilmesi, faktörlerin döndürülmesi ve faktörlerin adlandırılmasıdır.

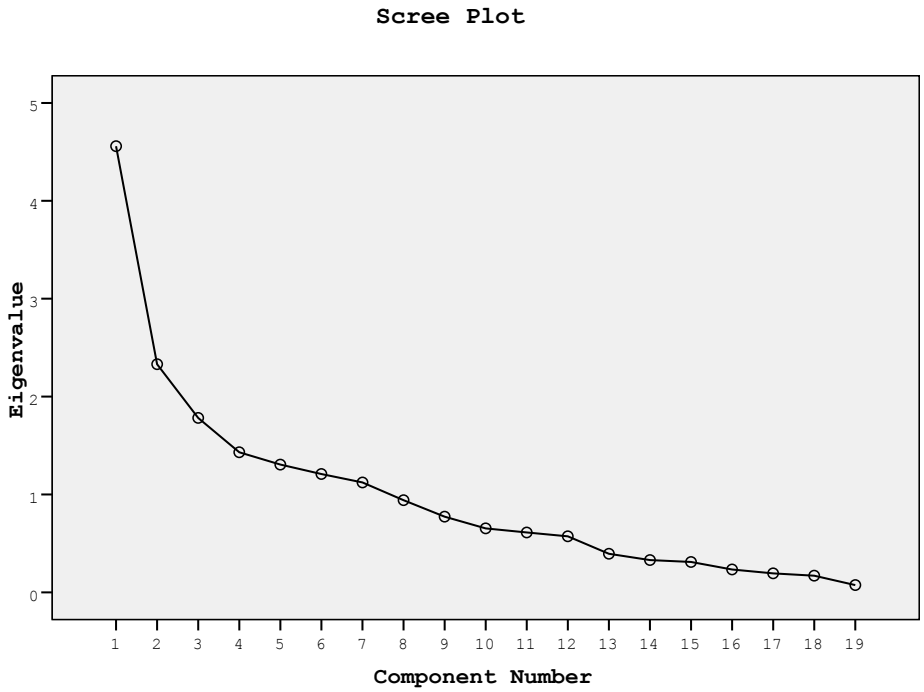
Niteliksel olarak ön elemelerden geçmiş toplam 19 ifade içeren ölçek beşli Likert tipinde hazırlanmıştır. Olumlu ifadelerin puan dağılımı "Kesinlikle Katılıyorum = 5 puan", "Katılıyorum = 4 puan ", "Emin Değilim"= 3 puan", "Katılmıyorum = 2 puan " ve "Kesinlikle Katılmıyorum = 1 puan" şeklinde seçeneklerden oluşmaktayken, olumsuz ifadelerin, "Kesinlikle Katılıyorum = 1 puan", "Katılıyorum = 2 puan", "Emin Değilim" = 3 puan", "Katılmıyorum = 4 puan " ve "Kesinlikle Katılmıyorum = 5 puan" şeklinde seçeneklerden oluşmaktadır. Olumlu ifadeler için 5-4-3-2-1, olumsuz ifadeler için 1-2-3-4-5 şeklinde puanlama yapılmıştır.

Verilen faktör analizi sonucunda ölçeğin anlamlılık düzeyi .001'e göre hesaplanmış ve KMO değeri .67 olarak bulunmuştur. Barlett Testi de (556,64; $p < .001$) istatistiksel olarakanlamlı bulunmuştur (Tablo 4). Tüm bu sonuçlar verilerin faktör analizine uygun olduğunu, ölçme aracının faktör yapılarına ayrıştırabileceğini göstermiştir. KMO' nun 0,50'dan büyük ve 1'e yakın değer alması ve BarlettSphericity Testinin anlamlı çıkması

verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir (Young ve Pearce, 2013; WeathersbyveFreyberg, 2008).

Anket faktör analizi çalışması değişken azaltma ve anlamlı kavramsal yapılara ulaşmayı amaçlayan TBA tekniği uygulanarak yapılmıştır.Bu çalışmayı desteklemek ve faktör sayısına doğru karar verebilmek amacıyla faktörlerin özdeğerlerine (eigenvalue) dayanan Scree sınaması grafiği incelenmiştir. Ayrıca modele alınan faktör sayısının özdeğeri birden büyük olan faktörlerin sayısına eşit olduğu ve faktör yüklerinin (factorloading) en az 0,30 olduğu gibi durumların kabul edilmesi gerektiği yönündeki bilgiler dikkate alınmıştır. Bir faktörde birbiriyle yüksek ilişki gösteren maddeleri bir araya toplamak amacıyla Varimax Dik Döndürme tekniği kullanılmıştır (Turgut ve Baykul, 1992; Kalaycı, 2008; Ural ve Kılıç, 2006; Büyüköztürk, 2011).

Faktör analizinde yapılan TAB ve Varimax Dik Döndürme tekniği ile yapılan döndürme işlemi sonunda,özdeğeri 1,00'den büyük olan yedi faktör ortaya çıkmıştır. Bu faktör sayısının çok olması nedeniyle Cattel' in Scree sınaması yapılmıştır.

Şekil 4.1. Faktör öz değerlerine ait çizgi grafiği (Scree sınama grafiği)

Scree sınamasında 3-4 maddeler sonrasında Şekil 4.1'de görülen grafiğin eğiminin aynı doğrultuda olduğu gözlenmiş ve faktör sayısının bu civarda olması benimsenmiştir. Scree sınaması sonrasında ölçekten maddelerin ayıklanması işlemine geçilmiştir.

Faktör analizinde aynı yapıyı ölçmeyen maddelerin ayıklanması için aşağıdaki ölçütler dikkate alınmıştır (Büyüköztürk; 2011);

1. Maddelerin yer aldıkları faktörlerdeki yük değerlerinin yüksek olması (döndürme işleminden sonra faktör yük minimum değeri 0,30 olarak belirlenmiştir). Bu şarta uymayan 4 ve 11. maddeler ölçekten çıkarılmıştır.
2. Maddelerin tek bir faktörde yüksek yük değerine, diğer faktörlerde ise düşük yük değerine sahip olması (yüksek iki yük değeri arasındaki farkın en az 010 olmasına dikkat edilmiştir). Her iki faktörde de yüksek yük değerine sahip olan madde bulunmamaktadır.
3. Önemli faktörlerin herhangi bir maddede birlikte açıkladıkları ortak faktör varyansının yüksek olması.

Buna göre üç faktörlü 17 maddelik tutum ölçeği belirlenmiştir. Bu üç faktörde yer alan maddelere ilişkin özdeğerler, varyans yüzdeleri ve toplam varyans yüzdeleri Çizelge4.1'de gösterilmiştir.

Çizelge 4.1. Faktörlerin varyans açıklama yüzdeleri (%)

Faktörler	Eigenvalue (Özdeğer)	Varyans Açıklama Yüzdesi (Toplam)	Varyans Açıklama Yüzdesi (Kümülatif)
F1 (1. Faktör)	3,42	20,13	20,13
F2 (2. Faktör)	2,93	17,26	37,38
F3 (3. Faktör)	2,21	12,99	50,37

Faktör analizi sonucunda özdeğeri 1'den büyük olan üç faktör ortaya çıkmıştır. Bu üç faktörün varyans açıklama yüzdeleri sırasıyla %20,13, %17,26 ve %12,99 şeklindedir. Elde edilen üç faktöre göre varyans açıklama yüzdesi %50,37 bulunmuştur Çizelge 4.1.

Ölçekte kalmasına karar verilen maddelerin faktörlere dağılımı ve her bir faktör için faktör yükleri ayrı olarak aşağıda yer alan çizelgelerde verilmiştir.

F1 Uygulama

Ölçeğin birinci faktöründe beş madde yer almakta olup, söz konusu maddelerin faktör yükleri ,605 ile ,767 arasında değişmektedir Çizelge 4.2. Bu faktörde yer alan maddeler incelendiğinde; katılımcıların genel olarak ÇED Yönetmeliği'nde yapılan değişikliklerin, ÇED prosedürünün uygulanması aşamasındaki etkilerine (olumlu-olumsuz) bakış açılarını belirlemeye yöneliktir. Bu nedenle, bu boyut *"uygulama"*olarak adlandırılmıştır.

Çizelge 4.2. Ölçeğin birinci faktörde yer alan maddelerin faktör yükleri

Madde No	Maddeler	Faktör Yükü
15	ÇED Yönetmeliğinin uygulamasında 180 iş günü olan ÇED Süreci 60 iş gününe düşürülmesi madencilik sektörü açısından olumludur.	,767
18	ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişikler madencilik sektörünü olumlu yönde etkilemiştir.	,749
6	E-ÇED Sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlara hızlı erişim sağlanması madencilik sektörünün önünü açmıştır.	,705
14	E-ÇED ile ÇED kararları her proje (yatırımcı) için şeffaflık sağlamıştır.	,637
5	ÇED Yönetmeliklerinde madencilik sektöründe yapılan değişiklikler çevrenin korunması açısından olumludur.	,605

F2 Çevrenin korunması

Çizelge 4.3. Ölçeğin ikinci faktörde yer alan maddelerin faktör yükleri

Madde No	Maddeler	Faktör Yükü
2	ÇED Yönetmeliği Ek-1 listesinde yapılan değişiklikler de çevrenin korunması esas alınmıştır.	,920
3	ÇED Yönetmeliği Ek-2 listelerinde yapılan değişiklikler de çevrenin korunması esas alınmıştır.	,913
13	ÇED kararları her proje (yatırımcı) için adil olarak verilmektedir.	,686
7	E-ÇED Sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlar hakkında kapsamlı bir veri tabanı oluşturulması ÇED Raporlarının kalitesini arttırmıştır.	,476
12	E-ÇED sistemine geçiş ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığının iş yükünü azalmıştır.	,475

Çizelge4.3. İncelendiğinde, ölçeğin ikinci faktöründe beş madde yer almakta olup, söz konusu maddelerin faktör yükleri,475 ile ,920 arasında değişmektedir. Faktörde yer alan maddelerin katılımcıların genel olarak ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişikliklerin çevrenin korunmasına katkı sağlayıp sağlamayacağına ilişkin görüşlerini belirlemeye yöneliktir. Bu boyut "*çevre*" olarak adlandırılmıştır.

F3 Madencilik

Çizelge 4.4. Ölçeğin üçüncü faktörde yer alan maddelerin faktör yükleri

Madde No	Maddeler	Faktör Yükü
*10	2009/7 Genelgesi sağlıksız bir ÇED Kararının verilmesine neden olmaktadır.	,611
8	E-ÇED sistemi sürecin her aşaması şeffaf bir ortamda işletilerek tüm paydaşların bilgilendirilmesi sağlanmaktadır.	,531
*16	ÇED Yönetmeliğinin uygulamasında 180 iş günü olan ÇED Süreci 60 iş gününe düşürülmesi ÇED Raporlarının kalitesini düşürmektedir.	,530
1	Yürürlükteki ÇED Yönetmeliği ile ÇED prosedürü uygulanan projelerde noktasal değil kümülatif çevresel etkilerinin incelenmesine olanak sağlamıştır.	,521
19	Halk, bölgelerine yapılan yatırımlar hakkında ki bilgiyi ÇED Yönetmeliği çerçevesinde gerçekleştirilen uygulamalar (gazete ilanı, anons, internet vb.) ile öğrenmektedirler.	,495
*17	ÇED Raporlarının hazırlanması için verilen format içeriği bilimsel ve teknik açıdan geliştirilmelidir.	,425
*9	2009/7 Genelgesine göre yeniden bir ÇED kararı verilmesi durumunda ortaya iki (2) ÇED kararı çıkması durumunda uygulamada sıkıntıya yol açmaktadır.	,406

*Olumsuz ifadeler

Ölçeğin üçüncü faktöründe yedi madde yer almakta olup, söz konusu maddelerin faktör yükleri ,406 ile ,611 arasında değişmektedir Çizelge 4.4. Faktörde yer alan maddelerin

katılımcıların genel olarak ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişikliklerin, madencilik sektörüne etkilerini ölçmeye yöneliktir. Bu boyut "Madencilik" olarak adlandırılmıştır.

Ön güvenirliğe ilişkin bulgular

İç tutarlılık, ölçek veya testte yer alan maddelerin belli bir kavramsal yapıya sahip olmasıdır. Madde toplam korelasyonunun pozitif ve yüksek olması, maddelerin benzer davranışları örneklediğini gösterir. Bu durum ölçeğin iç tutarlılığının yüksek olduğunu ifade eder (Büyüköztürk, 2011).

Çizelge 4.5. BBDTÖ maddelerine ait madde toplam puan korelasyonları

Madde No	Madde Toplam Korelasyonu	Madde No	Madde Toplam Korelasyonu	Madde No	Madde Toplam Korelasyonu
1	,760	8	,743	15	,753
2	,749	9	,755	16	,765
3	,745	10	,757	17	,794
5	,732	12	,754	18	,739
6	,735	13	,733	19	,747
7	,726	14	,734		

Ölçekte yer alan maddelerin madde toplam puan korelasyonları ,726 ile ,794 arasında değişmektedir Çizelge 4.5. Bu durum ölçekte yer alan maddelerin bireyleri iyi derecede ayırt ettiği şeklinde yorumlanabilir.

Likert tipi tutum ölçeğinde güvenirlik düzeyini saptamak için iç tutarlığın bir ölçütü olan ve Cronbach tarafından geliştirilen α katsayısı kullanılmaktadır. Faktör analizi yapılarak son halini alan ölçeğin Cronbach-alpha iç tutarlılık katsayısı ve alt boyutlarına ait güvenirlik katsayıları hesaplanmıştır.

Çizelge 4.6. Ölçeğe ilişkin iç tutarlık katsayıları

Faktörler	Madde Sayısı	Cronbach-alpha Katsayısı
F1: Uygulama	5	,682
F2: Çevre	5	,750
F3: Madencilik	7	,793
Ölçeğin Tamamı	17	,750

Ölçeğin Cronbach-alpha iç tutarlılık katsayısı ölçeğin geneli için ,750 olarak tespit edilirken, uygulama boyutu için ,682, çevre boyutu için ,750 ve madencilik boyutu için ,793 olarak hesaplanmıştır (Çizelge 4.6.). Geliştirilen ölçek için elde edilen bu güvenirlik katsayılarına göre uygulama boyutunun (0,68) güvenirliği kabul edilebilir ($0,6 \leq r < 0,7$), çevre boyutunun (0,75) güvenirliği iyi ($0,7 \leq r < 0,9$), madencilik boyutunun (0,79) güvenirliği iyi ($0,7 \leq r < 0,9$) ve ölçeğin genelinin (0,75) güvenirliği iyi ($0,7 \leq r < 0,9$) olarak değerlendirilmektedir.

Çizelge 4.7. Ölçeğe ilişkin betimsel istatistikler

Faktörler	*n*	Min.	Max.	$\overline{x}$	SE	SD
F1: Uygulama	73	1,00	5,00	3,46	,08	,70
F2: Çevre	73	1,20	4,80	3,28	,09	,78
F3: Madencilik	73	1,14	3,86	3,13	,06	,52
Ölçeğin Geneli	73	2,12	4,18	3,27	,05	,46

Ölçeği yanıtlayanlar ölçekten en fazla 85 puan alırlarken en düşük puan ise 17 olabilmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek ortalama puan ise 5'tir. Belirlenen bu bulgular araştırmaya katılanların ölçeğin geneli için ölçekte yer alan ifadelere katılma düzeylerinin (3,27) orta düzeyde olduğunu ifade etmektedir Çizelge 4.7. Ayrıca ölçeğin alt boyutları içinde burada geçen ifadelere katılma düzeylerinin de orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Ölçek 13 olumlu ve 4 olumsuz ifadenin yer aldığı toplam 17 maddeden oluşmaktadır (Ek 1). Sonuç olarak; ölçeğinin geçerlik ve güvenirliğine ilişkin ait bulgular, araştırmaya konu olan Bakanlık ve ÇED Raporu hazırlayan firmalarda çalışanların konu hakkında görüşlerini belirlemek üzere kullanılabilir nitelikte olduğunu göstermektedir.

4.2. Faktör Analizlerinin Değerlendirilmesi

Tezin Ekler kısmında verilen anket soruları, Bölüm 3'te yer alan Materyal ve Metodbaşlığı altında bahsedildiği üzere, ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişiklerin; 'ÇED Sürecinin Uygulanması', 'Çevrenin Korunması' ve 'Madencilik Sektörü' açılarından etkilerini ölçmek üzere 3 farklı boyuttan oluşmaktadır. *Uygulama" (F1), "Çevre" (F2) ve "Madencilik" (F3)* olmak üzere üç boyutta değerlendirmeler yapılmıştır. Anketin II.bölümünde (Bkz Ek1) yer alan soruların değerlendirilmesi için öncelikli olarak ölçek verilerinin normal dağılıma uygunluğuna (Test of normality) bakılmıştır. Bu amaçla ilk olarak, katılımcıların yanıtlarından elde edilen puanların normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemek için KolmogorovSmirnov testi sonuçlarına bakılmış, normal dağılım eğrisinin çizildiği histogram, normal Q-Q grafiği ve box-plots incelenmiştir. Skewness (çarpıklık) değeri -0,403 (*SE* = .190), Kurtosis (basıklık) değeri ,096 (*SE* = .378) ve KolmogorovSmirnov değeri p = ,000 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlara göre katılımcılara ait anket puanlarının normal dağılım göstermediği tespit edilmiş ve parametrik testler için varsayımların karşılanmadığı durumu ortaya çıkmıştır. Bu durumda analiz için uygulanabilecek nonparametrik testlerden bağımsız iki grup için Mann-Whitney U testi ve bağımsız üç ve daha fazla grup için Kruskal-Wallis H testinin kullanılmasına karar verilmiştir. Kruskal-Wallis H testi sonuçlarının anlamlı çıktığı durumlarda grupların ikili kombinasyonu üzerinden Mann-Whitney U testi yapılarak farkın kaynağı incelenmiştir (Cramer, 1998; Cramer ve Howitt, 2004; Büyüköztürk, 2011). İkinci olarak uygulanan ölçeğin güvenirlik katsayısı hesaplanmış ve bu araştırma için Cronbach-alpha iç tutarlılık katsayısı ,827, birinci faktör için ,787, ikinci faktör için ,821 ve üçüncü faktör için ,848 olarak saptanmıştır.

4.3. Örneklemin Genel Değerlendirilmesi

Bu çalışmada ilk olarak çalışmaya katılanların mesleki dağılımları Bakanlık ve Firma bazında toplam olarak incelenmiştir.

Çizelge 4.8. Örneklemin meslek gruplarına göre dağılımı

			Meslek						
			Çevre Müh.	Jeo. Müh.	Mad. Müh.	Ziraat Müh.	Biyolog	Diger	Toplam
Kurum	Bakanlık	f	26	5	2	6	5	10	54
		%	48,1%	9,3%	3,7%	11,1%	9,3%	18,5%	100,0%
	Firma	f	80	13	5	0	1	10	109
		%	73,4%	11,9%	4,6%	,0%	,9%	9,2%	100,0%
Toplam		f	106	18	7	6	6	20	163
		%	65,0%	11,0%	4,3%	3,7%	3,7%	12,3%	100,0%

Çizelge4.8. İncelendiğinde, ankete katılan Bakanlık çalışanları mesleki olarak yüzde dağılımı; çevre mühendisi (% 48,1), jeoloji mühendisi (%9,3), maden mühendisi (%3,7), ziraat mühendisi (%11,1), biyolog (% 9,3) diğer meslek grupları (makine mühendisi, kimya mühendisi, veteriner hekim, fizikçi, elektrik mühendisi, fizik mühendisi) %18,5 şeklindedir. Bakanlık çalışanlarının meslek grupları içinde en yüksek oran % 48,1 ile çevre mühendisleri en düşük oran ise %1,2 ile maden mühendisleridir.

Ankete katılan firma çalışanlarının meslek gruplarının yüzde olarak dağılımı ise; çevre mühendisi (%73,4), jeoloji mühendisi (%11,9), maden mühendisi (%4,6), ziraat mühendisi (%0), biyolog (%0,9) diğer meslek grupları (Makine Mühendisi, Kimya Mühendisi, Veteriner Hekim, Fizikçi, Elektrik Mühendisi, Fizik Mühendisi) ise %9,2 dir. Firma çalışanlarının meslek grupları içinde en yüksek oran çevre mühendisleri olup (%75,5), maden mühendislerinin oranı ise % 3,1'dir.

Bakanlık ve firma çalışanları toplamına genel olarak bakıldığında, büyük bir çoğunluğunun(% 65) çevre mühendisi olması, 'çevrenin korunması' başlığı altındaki sorulara güvenilir cevaplar verilmesi açısından önemlidir. Ancak konu ile doğrudan ilişkili bir meslek grubu olan maden mühendislerinin, %4,3 gibi az bir oranda olması, anketteki 'madencilik sektörü' başlığı altındaki sorulara verilen cevaplar konusunda sıkıntı yaratmaktadır. Buna paralel olarak Bakanlıkta madencilik ÇED şubesinde çalışan 16 kişiden sadece bir kişinin maden mühendisi olması, madencilik sektörü ile ilgili ÇED raporlarının sektörel anlamda daha kapsamlı incelenerek doğru kararla verilmesini zorlaştırmaktadır.

Çizelge 4.9. Örneklemin mesleki tecrübelerine göre dağılımı

			Mesleki tecrübe					Total
			1-5 yıl	6- 10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
Kurum	Bakanlık	f	3	10	10	14	17	54
		%	5,6	18,5	18,5	25,9	31,5	100
	Firma	f	29	26	19	23	12	109
		%	26,6	23,9	17,4	21,1	11	100
Toplam		f	32	36	29	37	29	163
		%	19,6	22,1	17,8	22,7	17,8	100,0

Araştırmaya katılanların mesleki tecrübeleri incelendiğinde Çizelge4.9. Bakanlık çalışanlarından 54 kişi arasından, (21 yıl ve üzeri) mesleki tecrübeye sahip kişi sayısı 17 (%31,5) ile en yüksek düzeydedir. Fakat firma çalışanları için tam tersi durum geçerlidir; 21 yıl ve üzeri tecrübeye sahip personelin oranı %11,0 ile en düşük düzeydedir. Buradan Bakanlık personelinin mesleki tecrübesinin, firma çalışanlarından çok daha fazla olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların mesleki tecrübelerinin toplamına bakıldığında en yüksek oranın (16-20yıl) olduğu görülmektedir. Bu oran ise katılımcıların mesleki tecrübe açısından anket sorularına verdiği cevapların yeterli olabileceğini göstermektedir.

Ancak, çalışmaya katılanların mesleki tecrübelerinin yan ısıra ÇED tecrübeleri de oldukça önemlidir. Bu nedenle Çizelge 4.10. da örneklemin ÇED tecrübeleri verilmektedir.

Çizelge 4.10. Örneklemin ÇED tecrübeleri

			ÇED tecrübe					Total
			1-5 yıl	6- 10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üzeri	
Kurum	Bakanlık	f	13	11	10	14	6	54
		%	24,1	20,4	18,5	25,9	11,1	100,0
	Firma	f	39	33	19	10	8	109
		%	35,8	30,3	17,4	9,2	7,3	100,0
Toplam		f	52	44	29	24	14	163
		%	31,9	27,0	17,8	14,7	8,6	100,0

Çizelge 4.10. İncelendiğinde araştırmaya katılan kişilerin ÇED tecrübeleri incelendiğinde; Bakanlık çalışanlarının 21 yıl ve üzeri hariç diğer gruplarının dağılımının homojen olduğu görülmektedir. Aynı homojenlik firma çalışanları için geçerli değildir. Bu nedenle 10 yıl ve üzeri ÇED tecrübesi esas alınarak, Bakanlık ve firma çalışanlarının 10 yıl ve üzeri ÇED tecrübesine sahip personelinin oranları incelenmiştir. Bakanlık personelinin %55,5'i 10 yıl ve üzeri ÇED tecrübesine sahipken bu oran firma çalışanlarında %33,3'e düşmektedir.

Buradan mesleki tecrübelerine paralel olarak ÇED tecrübesinin de Bakanlık personelinde daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Hem mesleki tecrübenin hem de ÇED tecrübelerinin Bakanlık elemanlarında fazla olması çalışmanın başında da beklenilen bir durumdur. ÇED sürecinin uygulanmaya geçilmesinden ve yönetmelik olarak yayınlanmasından önce de Bakanlık çalışanları her aşamada aktif olarak görev aldıklarından bu sonuç beklenileni teyit etmiştir.

Çizelge 4.11. Katılımcıların ÇED yönetmeliği değişiklikleri hakkında bilgi düzeyleri

ÇED Yönetmeliği değişikliklerinden haberiniz var mı?	Kurum				Toplam	
	Bakanlık		Firma			
	f	%	f	%	f	%
Hayır, bilgim yok.	0	0	1	0,9	1	0,6
Kısmen bilgim var	3	5,6	7	6,4	10	6,1
Evet, bilgim var.	51	94,4	101	92,7	152	93,3
Toplam	54	100	109	100	163	100

Çizelge 4.11. İncelendiğinde araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğunun ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişikliklerden haberdar olduğu (%93,3) görülmektedir. Her ne kadar bu oran kendi beyanlarına dayanarak tespit edilmişse de, bu orana dayanarak ankete katılanların bilinçli bir örneklem olduğu düşünülmektedir.

Araştırmaya katılan 163 katılımcının ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişiklerin; ‘ÇED Sürecinin Uygulanması’, ‘Çevrenin Korunması’ ve ‘Madencilik Sektörü’ açılarından etkilerine yönelik toplam tutum puanları ile üç alt faktöre ait betimsel istatistikler Çizelge 4.12’de verilmektedir.

Çizelge 4.12. Katılımcıların anket alt faktörlerine yönelik toplam tutum puanları ile üç alt faktöre ait betimsel istatistikler

Anket	*n*	$\bar{x}$	OD	TD	SD
F1: Uygulama	163	3,43	3,40	3,60	0,66
F2: Çevre		3,30	3,40	3,60	0,71
F3: Madencilik		3,16	3,29	3,29	0,57
Anketin Tamamı		3,28	3,35	3,53	0,49

OD: Ortanca değer (Median), *TD:* Tepe değeri (Mode), *SD:*Standart değeri

Çizelge 4.12. İncelendiğinde katılımcıların anket puanlarının gerek alt faktörlerde ($\bar{x}_{uygulama}$= *3.43,* $\bar{x}_{çevre}$= *3.30,* $\bar{x}_{madencilik}$=*3.16*) gerekse ölçeğin genelinde ($\bar{x}_{toplam}$= *3.28*) orta düzeyde olduğu görülmektedir. Burada ortalamaların her 3 boyut ve anketin geneli için 3.16 ile 3.60 aralığında yığılmış olması; ankete katılanların aslında birçok soruda "emin değilim" cevabının ağırlıklı olduğunu göstermektedir. Katılımcıların, yönetmelikteki değişikliklerden büyük oranda (% 93) haberdar olmalarına rağmen; bu değişikliklerin, gerek ÇED in uygulama aşamasında, gerek çevrenin korunmasına katkısı anlamında ve gerekse madencilik sektörü açısından avantaj ve dezavantajları konusunda çok net olmadıkları görülmektedir. Bu netleşememenin nedenleri, diğer sorulara verilen cevaplarla birlikte daha sonraki bölümlerde irdelenecektir.

Çizelge4.13.' de bu çalışma ile ölçülmesi planlanan ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişiklerin; 'ÇED Sürecinin Uygulanması', 'Çevrenin Korunması' ve 'Madencilik Sektörü' etkileri açısından anket sorularına verilen cevaplarda *Bakanlık* ve *firma*çalışanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Çizelge 4.13. Katılımcıların görev yaptıkları kuruma göre yapılan mann-whitney u testi sonucu

Anket Faktörleri	Kurum	*n*	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Uygulama	Bakanlık	54	80,88	4367,50	2882,5	,830
	Firma	109	82,56	8998,50		
Çevre	Bakanlık	54	86,85	4690,00	2681,0	,353
	Firma	109	79,60	8676,00		
Madencilik	Bakanlık	54	74,20	4007,00	2522,0	,136
	Firma	109	85,86	9359,00		
Anket	Bakanlık	54	80,28	4335,00	2850,0	,743
	Firma	109	82,85	9031,00		

Çizelge 4.13'de görüldüğü gibi, anketin gerek alt boyutlarında gerekse tümünde katılımcıların görev yaptıkları kurum yönünden anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p > .05$). Özellikle yönetmelikteki değişikliklerin, ÇED sürecinin uygulanmasına etkisi konusunda Bakanlık ve firma çalışanlarının görüşleri paraleldir (p=0,83) Bu 3 boyut içinde, en önemli farklılaşma da Madencilik üzerindeki etkilerde görülmektedir (p=0,136).

ÇED sürecinin; ÇED Raporunu hazırlayan "kurum/kuruluşlar (firma)" ile ÇED raporunu inceleyen ve değerlendiren "Bakanlık" olarak, iki tarafı bulunmaktadır. ÇED Raporunu

hazırlayan kurum/kuruluşlar (firma)'ların uygulama, çevre ve madencilik konularında Bakanlık ile hemen hemen aynı görüşte olmaları fazla gerçekçi bulunmamıştır. Sürekli işbirliği içinde oldukları ve karar mercii olan Bakanlığın tepkisini almamak adına mı böyle cevaplar verildiği sorusunu düşünmeye yol açmıştır.

Çizelge 4.14. Katılımcıların mesleklerine göre yapılan kruskal-wallis h testi sonuçları

Anket	Meslek	*n*	Sıra ortalaması	SD	x^2	p	Anlamlı fark
Uygulama	Çevre Mühendisi	106	85,18	5	11,264	,046*	1-5 (p = ,001)
	Jeoloji Mühendisi	18	79,36				2-5 (p = ,009)
	Maden Mühendisi	7	81,07				3-5 (p = ,035)
	Ziraat Mühendisi	6	73,00				5-6 (p = ,001)
	Biyolog	6	21,25				
	Diğer	20	88,75				
Çevre	Çevre Mühendisi	106	81,59	5	9,211	,101	
	Jeoloji Mühendisi	18	85,64				
	Maden Mühendisi	7	82,86				
	Ziraat Mühendisi	6	119,92				
	Biyolog	6	38,42				
	Diğer	20	82,30				
Madencilik	Çevre Mühendisi	106	85,39	5	7,437	,109	
	Jeoloji Mühendisi	18	86,14				
	Maden Mühendisi	7	69,71				
	Ziraat Mühendisi	6	76,58				
	Biyolog	6	34,43				
	Diğer	20	80,53				
Anket	Çevre Mühendisi	106	84,65	5	10,670	,058	
	Jeoloji Mühendisi	18	83,06				
	Maden Mühendisi	7	76,86				
	Ziraat Mühendisi	6	88,08				
	Biyolog	6	21,00				
	Diğer	20	85,25				

*p <,05

Çizelge 4.14' de; bu tez çalışmasında ölçmeyi hedeflediğimiz ÇED Yönetmeliği' nde yapılan değişiklerin; 'ÇED Sürecinin Uygulanması', 'Çevrenin Korunması' ve 'Madencilik Sektörü' açılarından etkilerine bakış açıları katılımcıların *mesleklerine*göre incelenmiştir. Elde edilen test sonuçlarına göre katılımcıların 'ÇED Sürecinin Uygulanması' boyutunda anlamlı bir farklılaşma görülürken, 'Çevrenin Korunması' ve 'Madencilik Sektörü' boyutlarında anlamlı şekilde farklılık bulunmamıştır. Oysa, çalışmaya başlarken hipotezimiz bu değişikliklerin daha çok çevre korumanın aleyhine ve madencilik sektörünün lehine olduğu şeklindeydi. Yani ankete katılan tüm meslek grupları yönetmelik değişikliklerinin 'Çevrenin Korunması' ve 'Madencilik Sektörü' üzerinde

farklı bir etki yaratmadığını düşünmektedirler. Sadece ‘ÇED Sürecinin Uygulanması’ boyutunun katılımcıların mesleklerine göre anlamlı şekilde farklılaştığı görülmektedir. ‘ÇED Sürecinin Uygulanması’’ boyutunda gruplar arasındaki farkın, hangi gruplar arasındaki anlamlı farklara bağlı olarak ortaya çıktığı, grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann-Whitney U Testi uygulanarak farkın kaynağı incelenmiş ve sonuçlar Çizelge 4.14.’de sunulmuştur.

Anketteki ‘ÇED Sürecinin Uygulanması’ boyutunda sorulan sorularının hepsi olumlu ifadelerden oluşmaktadır. Bu ifadelere göre ÇED sürecinin kısalması, ÇED Yönetmeliği’nde yapılan değişiklikler, E-ÇED sisteminin hayata geçirilmesi, şeffaflık ve çevrenin korunması hususlarında yapılan uygulamalar mühendisler ve diğer meslek grupları (makine mühendisi, Kimya Mühendisi, Veteriner Hekim, Fizikçi, Elektrik Mühendisi, Fizik Mühendisi) için olumlu görülürken, biyolog meslek grubu bu uygulamalara daha olumsuz yaklaşmıştır. Bunun nedeni ise; ÇED Yönetmeliği (Ek-3) Listesinde Çevresel Etki Değerlendirmesi Genel Formatı’ nda yer alan “Proje Yeri Ve Etki Alanının Mevcut Çevresel Özellikleri” başlığı altında; proje alanı ve önerilen proje nedeniyle etkilenmesi muhtemel olan çevrenin fauna, flora, ekosistem özellikleri, biyoçeşitlilik, endemik türler (özellikle lokal endemikler, dar yayılışlı ve nesli tehlike altında olan türler) kültür varlığı ve sit özellikleri, hassasiyet derecesi (Ek-5’deki Duyarlı Yöreler Listesi de dikkate alınarak) benzeri faktörler, mevsimsel özelliklerine göre dört mevsim araştırılması gereken konulardır. Bu araştırmalar genellikle biyologların meslek grubunu ilgilendiren konular olduğundan, ÇED sürecinin kısalması ile çevrenin korunması için yapılacak inceleme ve araştırma için zamanın yeterli olmadığı düşüncesinde olabilecekleri için olumsuz cevaplar verdikleri düşünülmektedir.

Çizelge 4.15. Katılımcıların mesleki tecrübelerine göre yapılan kruskal-wallis h testi sonuçları

Anket	Mesleki Tecrübe	*n*	Sıra ortalaması	SD	x^2	p	Anlamlı fark
Uygulama	1-5 yıl	32	91,09	4	9,873	,043*	1-5 (p = ,007)
	6-10 yıl	36	82,44				2-5 (p = ,033)
	11-15 yıl	29	92,86				3-5 (p = ,006)
	16-20 yıl	37	83,34				
	21 yıl ve üzeri	29	58,84				
Çevre	1-5 yıl	32	89,02	4	3,119	,538	-
	6-10 yıl	36	88,63				
	11-15 yıl	29	81,62				
	16-20 yıl	37	77,85				
	21 yıl ve üzeri	29	71,71				
Madencilik	1-5 yıl	32	67,07	4	7,446	,114	-
	6-10 yıl	36	80,81				
	11-15 yıl	29	81,41				
	16-20 yıl	37	97,72				
	21 yıl ve üzeri	29	80,50				
Anket	1-5 yıl	32	80,28	4	3,711	,446	-
	6-10 yıl	36	84,43				
	11-15 yıl	29	87,02				
	16-20 yıl	37	88,24				
	21 yıl ve üzeri	29	67,90				

*p <,05

Çizelge 4.15'de ÇED Yönetmeliği'nde yapılan değişiklerin; 'ÇED Sürecinin Uygulanması', 'Çevrenin Korunması' ve 'Madencilik Sektörü' üzerindeki etkilerine bakış açıları katılımcıların *mesleki tecrübelerine* göre sonuçları sunulmuştur. Elde edilen test sonuçlarına göre katılımcıların anketin 'Çevrenin Korunması' ve 'Madencilik Sektörü' ile anketin genelinden aldıkları puanların mesleki tecrübelerine göre anlamlı şekilde farklılaşmadığını göstermektedir. Ancak katılımcıların anketin 'ÇED Sürecinin Uygulanması' boyutundan aldıkları puanların mesleki tecrübelerine göre anlamlı şekilde farklılaştığı belirlenmiştir. Uygulama boyutunda gruplar arasındaki farkın, hangi gruplara bağlı olarak ortaya çıktığı, grupların ikili kombinasyonları üzerinden Mann-Whitney U Testi uygulanarak farkın kaynağı incelenmiş ve sonuçlar Çizelge 4.15'de sunulmuştur.

Çizelge4.15'e göre özellikle 21 yıl ve üzerinde mesleki tecrübeye sahip katılımcıların;

- "ÇED sürecinin kısalmasının madencilik sektörüne olumlu etkisinin olduğu,
- Yönetmelik değişikliklerinin madencilik sektörünü olumlu yönde etkilediği,
- E-ÇED sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlara hızlı erişimin sağlanmasının madencilik sektörünün önünü açtığı,
- E-ÇED sistemi ile ÇED Kararlarının her yatırımcı için şeffaflık sağladığı,
- ÇED Yönetmeliklerinde madencilik sektöründe yapılan değişiklikler çevrenin korunması için olumlu olduğu"

Şeklindeki anket maddelerine "katılmıyorum" olarak cevap verdikleri görülmektedir.

Bu tezin amaçlarından biri de, ÇED Yönetmeliği'nin yıllar içerisinde defalarca değişmesinin, Bakanlığın ÇED Şubeleri içinde en fazla başvuruya sahip "madencilik sektörü" ne olan etkilerinin incelenmesidir. 21 yıl ve üzeri tecrübeye sahip personelin, anketin 'ÇED Sürecinin Uygulanması' sorularına olumsuz cevaplar vermeleri, madencilik sektörü ile ilgili ÇED sürecinde ciddi sorun olduğunun göstergesidir.

Bakanlıkta ÇED Konusunda çalışan 10 tecrübeli personel ile birebir yüz yüze mülakatlar yapılmış ve şu sonuçlar ortaya çıkmıştır;

- Firmalar, maden arama çalışmaları yapılmadan, doğrudan ÇED başvurusu yapabilmektedir. Bu şekilde verilen ÇED kararları sonucu faaliyet sahibinin ruhsat alanı içerisinde maden arama çalışmaları yapıldıktan sonra üretime geçebilmesini; çevrenin korunması ve alınacak önlemlerin tespiti ve uygulanabilir taahhütlerin alınması açısından önemli olduğu,
- ÇED sürecinin kısalmasının, özellikle faaliyete yeni başlayacak projelerde ekosistem özellikleri, biyoçeşitlilik, flora, fauna, zemin özelliklerinin ve yeraltı suyu ile birlikte yerüstü su kaynaklarının incelenmesi gibi tam bir periyodik döngünün tamamlanmasını gerektiren hususlarda sorun yaratabileceği,
- Kapasite artışlarının gereğinden fazla veya az yapılması, hem uygulayıcılar hem de madencilik sektörü açısından zaman kaybına neden olmaktadır. Kapasite artışları yapılmadan önce faaliyetin daha önceki çalışmaları ile ilgili yerinde incelemeler yapılarak, öncelikle daha önceki kapasitesine uygun olarak çalışılıp çalışılmadığı,

çevrenin korunmasına yönelik taahhütlere uyulup uyulmadığı ve istenilen kapasite artışıyla birlikte oluşacak kirlilik yükünü çevrenin kaldırıp kaldıramayacağı hususları araştırıldıktan sonra kapasite artışı yapılmasının daha uygun olacağı,

- ÇED Raporundaki sorunların yüz yüze tartışılması ve gerekli önlemlerin alınması için Yönetmelik değişiklikleri ile kaldırılan kapsam belirleme toplantısının yeniden sürece dahil edilmesinin faydalı olacağı,
- ÇED Yönetmeliği'ne göre 07.02.1993 tarihinden önce üretime ve/veya işletmeye başladığı belgelenen projeler Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamı dışında kabul edilmektedir. Faaliyet kapasite, alan ve üretim artışının olmaması durumunda da ÇED kararı olmadan çalışabilmektedir. Bu durum çevrenin korunması ve maden sahalarının rehabilitasyonu açısından endişe vereceği,
- ÇED sürecine dahil olan komisyon üyeleri ve karar vericilerin ihtisaslarına göre deneyim ve donanımlarının dikkate alınması, komisyon üyesi olabilmek için belli kriterler getirilmesinin gerekliliği,
- ÇED yönetmeliği değişikliği ile sürekli değişime uğrayan özellikle madencilik sektörü ile ilgili EK-I ve EK-II Listelerindeki eşik değerlerinin ve kapasitelerinin bilimsel veriler doğrultusunda tekrar değerlendirilmesi,
- ÇED raporunu hazırlayan firmaların, rapor hazırlamada yeterli olup olmadığı hususlarının tekrar gözden geçirilmesi,
- Madencilik faaliyetinden en çok etkileneceği düşünülen halkın bilgilenmesi için yapılan halkın katılım toplantılarının sayısının ÇED sürecinin başında ve sonunda olmak üzere iki defaya çıkarılması, gibi hususların gerekliliği vurgulanmıştır.

4.4. ÇED Yönetmeliği'ndeki Değişikliklerin "Uygulama" da ki Etkileri Açısından İncelenmesi

Çizelge 4.16.Katılımcıların anketin 'uygulama' boyutuna verdikleri cevapların dağılımı

		f / %	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Emin değilim	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{x}$	p
UYGULAMA									
ÇED Yönetmeliğinin uygulamasında 180 iş günü olan ÇED Süreci 60 iş gününe düşürülmesi madencilik sektörü açısından olumludur.	Bakanlık	f	1	6	20	25	2	3,52	,108
		%	1,9	11,1	37,0	46,3	3,7		
	Firma	f	3	12	26	54	14		
		%	2,8	11,0	23,9	49,5	12,8		
	Toplam	f	4	18	46	79	16		
		%	2,5	11,0	28,2	48,5	9,8		
ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişikler madencilik sektörünü olumlu yönde etkilemiştir,	Bakanlık	f	1	5	30	16	2	3,17	,650
		%	1,9	9,3	55,6	29,6	3,6		
	Firma	f	3	27	33	45	1		
		%	2,8	24,8	30,3	41,3	,9		
	Toplam	f	4	32	63	61	3		
		%	2,5	19,6	38,7	37,4	1,8		
E-ÇED Sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlara hızlı erişim sağlanması madencilik sektörünün önünü açmıştır,	Bakanlık	f	2	5	14	27	6	3,56	,833
		%	3,7	9,3	25,9	50,0	11,1		
	Firma	f	1	22	17	52	17		
		%	0,6	13,5	10,4	31,9	10,4		
	Toplam	f	3	27	31	79	23		
		%	1,8	16,6	19,0	48,5	14,1		
E-ÇED ile ÇED kararları her proje (yatırımcı) için şeffaflık sağlamıştır,	Bakanlık	f	1	5	15	27	6	3,53	,852
		%	1,9	9,3	27,8	50,0	11,1		
	Firma	f	6	15	22	50	16		
		%	5,5	13,8	20,2	45,9	14,7		
	Toplam	f	7	20	37	77	22		
		%	4,3	12,3	22,7	47,2	13,5		
ÇED Yönetmeliklerinde madencilik sektöründe yapılan değişiklikler çevrenin korunması açısından olumludur,	Bakanlık	f	4	5	24	18	3	3,37	,107
		%	7,4	9,3	44,4	33,3	5,6		
	Firma	f	1	18	30	50	10		
		%	,9	16,5	27,5	45,9	9,2		
	Toplam	f	5	23	54	68	13		
		%	3,1	14,1	33,1	41,7	8,0		

Çizelge 4.16. İncelendiğinde, hem Bakanlık hem de firma çalışanları bazında ankete katılanların % 58,3 ü ***"****ÇED Yönetmeliğinin uygulamasında 180 iş günü olan ÇED Sürecinin 60 iş gününe düşürülmesi madencilik sektörü açısından olumludur."* ifadesine katıldıklarını/olumlu baktıklarını belirtmişlerdir. Bu oranın 'katılmama' oranı ile (%13,5) kıyaslandığında yüksek olmasının nedeni; kısalan süre ile yatırımcıların önünün açılması, ülke ekonomisine fayda sağlanması, istihdam sağlanarak iş imkanlarının artması ve bürokratik engellerin azalması şeklinde değerlendirilebilir. Bu soru, Bakanlık ve firma çalışanlarının oransal farklılığı açısından incelendiğinde; firma çalışanlarının %62,3 ü 'katılıyorum + kesinlikle katılıyorum' şeklinde cevap verirken, bu oran Bakanlık elemanlarında %50 ye düşmektedir. Ayrıca %37,0 'emin değilim' şeklinde cevap vermişlerdir. Firma elemanlarına göre Bakanlıkta olumlu yaklaşımın daha düşük ve kararsızlığın daha fazla olma nedeninin, kısalan sürenin; özellikle kirletici vasfı yüksek olan madencilik faaliyetlerinde, proje alanının biyo çeşitliliğinin, flora ve faunasının incelenmesi; dar yayılışlı, lokal endemik ve nesli tehlike altında olan türlerin tespiti açısından yeterli olmayacağı düşüncesi ile açıklamak mümkündür.

"ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişikler madencilik sektörünü olumlu yönde etkilemiştir." ifadesi incelendiğinde; % 38,7 ile bütün katılımcıların ve % 55,6 gibi bir oranda da Bakanlık temsilcilerinin 'emin değilim' cevabını vermesi dikkat çekicidir. Olumlu bakanların % si ise genel olarak % 39,2'dir.

ÇED muafiyetleri, ÇED Yönetmeliği Ek-I ve Ek-II Listelerinin eşik değerleri ve kapasitelerinin zaman içerisinde bir kaç istisnai durum hariç (örneğin, mermer muafiyetlerinin kaldırılması, arama faaliyetleri gibi) değişmesi, madencilik sektörünün lehine değişimler olarak görülmektedir. Örneğin; 1997 yılındaki ÇED Yönetmeliği'nin Ek-I Listesine göre enerji madenlerinin tamamı, metal madenlerinin tamamı, sanayi madenlerinin bir kısmı, her türlü maden zenginleştirme tesisleri (kırma-eleme gibi basit cevher hazırlama tesisleri hariç) herhangi bir eşik değeri olmadan Bakanlığa başvurup ÇED raporu hazırlanması gerekirken, 2014 yılındaki ÇED Yönetmeliği'nde bütün madenler için alan ve kapasitesine göre eşik değeri getirilmiştir. Madencilik sektörü açısından maden türüne göre ayrım yapılmadan eşik değeri getirilmesi; ÇED sürecinin gittikçe kısalması, maden sahalarında parça parça ÇED uygulamaları (aynı ruhsat içerisinde birkaç ÇED kararının olabilmesi) , proje sahipleri ve firmaların lehine sonuçlar olarak görülmektedir.

Ancak ÇED Yönetmeliği'nin ilk çıktığı yıl olan 1993'ten günümüze kadar yapılan itirazlar nedeniyle defalarca değişikliğe uğraması, mevcut yapı hakkında hala bir güvensizlik ortamının oluşmasına ve net bir fikir oluşamamasına neden olmaktadır.

Ankete katılan Bakanlık çalışanları *"E-ÇED Sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlara hızlı erişim sağlanması madencilik sektörünün önünü açmıştır."* ifadesine; %3,7 'kesinlikle katılmıyorum', %9,3 'katılmıyorum', %25,9 'emin değilim', %50 'katılıyorum', %11,1 'kesinlikle katılıyorum' şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Ankete katılan firma çalışanları *"E-ÇED Sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlara hızlı erişim sağlanması madencilik sektörünün önünü açmıştır."* ifadesine; %0,6 'kesinlikle katılmıyorum', %13,5 'katılmıyorum', %10,4 'emin değilim', %31,9 'katılıyorum', %10,4 'kesinlikle katılıyorum' şeklinde cevaplar vermişlerdir.

Bakanlık çalışanları ve firma çalışanları toplamına genel olarak bakıldığında, her iki taraf içinde E-ÇED Sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlara hızlı erişim sağlanması madencilik sektörünün önünü açmıştır, ifadesi olumlu olarak görülmektedir (% 62,6). Çünkü, E-ÇED sistemi ile ÇED süreci Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar ilgili modül üzerinden ÇED başvurusu yapabilmektedirler. Böylece ÇED Süreci içerisinde evrak akışı elektronik ortamda gerçekleşeceği için evrak havaleleri ve postada yaşanan zaman kayıpları da ortadan kaldırılmıştır. Akıllı telefon ve tabletlerden harita üzerinde «ÇED Olumlu» ve «ÇED Gerekli Değildir» kararı alan faaliyetler izlenebilmektedir ve ÇED veri toplama merkezi oluşturulmuştur.

Ancak, E-ÇED yeni bir uygulama olduğundan, katılımcıların % 38,7 sinin kararsız olması beklenilen bir sonuçtur.

"E-ÇED ile ÇED kararları her proje (yatırımcı) için şeffaflık sağlamıştır." ifadesi ile bu süreçte şeffaflığa duyulan ihtiyaç ölçülmeye çalışılmıştır.

Bakanlık çalışanları ve firma çalışanları toplamına genel olarak bakıldığında, her iki taraf içinde "E-ÇED ile ÇED kararları her proje (yatırımcı) için şeffaflık sağlamıştır", ifadesi % 60,2 lik (katılıyorum+kesinlikle katılıyorum) bir oranda olumlu olarak görülmektedir. ÇED ülkemizde halk tarafından da büyük hassasiyetle takip edilen sürekli gündemde olan

oldukça popüler bir süreçtir. E-ÇED ile bu sürecin her aşamasının elektronik ortamda ve tüm yatırımcılar için aynı mekanizma içerisinde adil bir şekilde ilerlemesinin yatırımcılara güven verdiği düşünülmektedir.

Ankete katılan Bakanlık çalışanları *"ÇED Yönetmeliklerinde madencilik sektöründe yapılan değişiklikler çevrenin korunması açısından olumludur."* ifadesine; %7,9 'kesinlikle katılmıyorum', %9,3 'katılmıyorum', %44,4 'emin değilim', %33,3 'katılıyorum', %5,6 'kesinlikle katılıyorum' şeklinde cevaplar vermişlerdir. Yani neredeyse yarıya yakınının kararsız olduğunu (% 44,4) ve 'kararsızlar' ın oranının, olumlu düşünenlerden (% 38,9) fazla olduğunu söylemek mümkündür. Bu soruda, istatistiksel olarak anlamlı olmasa da, firma çalışanları ile Bakanlık çalışanları arasında oransal bir farklılık göze çarpmaktadır. Firma çalışanlarının %55,1'i madencilik sektöründe yapılan değişikliklerin çevrenin korunması açısından olumlu olduğunu düşünmektedir.

Bakanlık elemanlarının çevre açısından, firma elemanlarına göre daha şüpheci ve olumsuz yaklaşması oldukça normal ve beklenilen bir durumdur. Madencilik sektöründe yeni talep edilen kapasite artışının oluşturacağı kirlilik yükünün faaliyet yeri için uygun olup olmadığı, ÇED sürecinin kısalması ile ekosistem araştırılması için yeterli sürenin olmaması gibi hususlar nedeniyle, çevrenin korunması açısından tedbirlerin eksik olabileceği düşünülmektedir.

4.5. ÇED Yönetmeliği'ndeki Değişikliklerin "Çevre" ye Olan Etkileri Açısından İncelenmesi

Çizelge 4.17. Katılımcıların anketin 'çevre' boyutuna verdikleri cevapların dağılım

		f / %	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Emin değilim	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{x}$	p
ÇEVRE									
ÇED Yönetmeliği Ek-1 listesinde yapılan değişiklikler de çevrenin korunması esas alınmıştır,	Bakanlık	f	2	12	11	28	1	3,23	,706
		%	3,7	22,2	20,4	51,9	1,9		
	Firma	f	6	19	31	52	1		
		%	5,5	17,4	28,4	47,7	0,9		
	Toplam	f	8	31	42	80	2		
		%	4,9	19,0	25,8	49,1	1,2		
ÇED Yönetmeliği Ek-2 listelerinde yapılan değişiklikler de çevrenin korunması esas alınmıştır,	Bakanlık	f	2	11	13	27	1	3,20	,539
		%	3,7	20,4	24,1	50,0	1,9		
	Firma	f	6	19	35	48	1		
		%	5,5	17,4	32,1	44,0	0,9		
	Toplam	f	8	30	48	75	2		
		%	4,9	18,4	29,4	46,0	1,2		
ÇED kararları her proje (yatırımcı) için adil olarak verilmektedir,	Bakanlık	f	5	7	17	25	0	2,98	,136
		%	9,3	13,0	31,5	46,2	0		
	Firma	f	16	22	32	36	3		
		%	14,7	20,2	29,4	33,0	2,8		
	Toplam	f	21	29	49	61	3		
		%	12,9	17,8	30,1	37,4	1,8		
E-ÇED Sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlar hakkında kapsamlı bir veri tabanı oluşturulması ÇED Raporlarının kalitesini arttırmıştır,	Bakanlık	f	3	13	14	16	8	3,31	,448
		%	5,6	24,1	25,9	29,6	14,8		
	Firma	f	12	16	17	51	13		
		%	11,0	14,7	15,6	46,8	11,9		
	Toplam	f	15	29	31	67	21		
		%	9,2	17,8	19,0	41,1	12,9		
E-ÇED sistemine geçiş ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığının iş yükünü azalmıştır,	Bakanlık	f	3	4	7	24	16	3,80	,459
		%	5,6	7,4	13,0	44,4	29,6		
	Firma	f	1	16	16	50	26		
		%	,9	14,7	14,6	45,9	23,9		
	Toplam	f	4	20	23	74	42		
		%	2,5	12,3	14,1	45,4	25,8		

Çizelge4.17'de görüleceği üzere, ÇED Yönetmeliği'ndeki değişim ve revizyonlardan en önemlileri olan "ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 listelerinde yapılan değişiklikler "çevrenin korunması" açısından sorgulandığında; (Ek-1 listesi için %50,3 ve Ek-2 listesi için %47,2) genel olarak bakıldığında, hem Bakanlık ve hem de firma çalışanlarının yarı yarıya çevrenin korunduğuna katıldıkları görülmektedir ki, bu anket yapıldığında listelerde yapılan güncellemelerin getirdiği sonuçlar artık görülebildiğinden yapılan değişikliklerin amacına hizmet ettiğini söyleyebiliriz.

Bakanlık çalışanlarının birinci ifade için %22,2 gibi bir kesimi ve ikinci ifade için ise %20,4 lük kesimi ise bu EK 1 ve EK 2 deki değişiklikler ile çevrenin korunduğu görüşüne kesinlikle katılmamaktadır. Özetle, katılımcıların yaklaşık yarısı kadar bu değişikliklerin çevre için faydalı olacağını düşünürken, %20 civarında bir kesim kesinlikle bu görüşe katılmamaktadır.

Bu çalışmanın en kilit sorularından biri olan "ÇED kararları her proje (yatırımcı) için adil olarak verilmektedir ifadesine verilen cevaplar incelendiğinde; Bakanlık çalışanlarının %46,2 si (katılıyorum + kesinlikle katılıyorum) bu ifadeye katılırken, firmaların sadece %35,8 (katılıyorum + kesinlikle katılıyorum)' lik bir kısmı bu ifadeyi doğru bulmaktadır. 'Emin değilim' şeklinde cevap verenlerin oranı ise, genelde %30,1'dir. Her ne kadar iki grupta da adil kararlar verildiğine ilişkin oran, yüzde olarak diğer yanıtlardan daha yüksek olsa da, durumu netleştiren istatistiki sonuçlara ulaşılamamıştır. Ama yönetimin adil olduğunu söylemek mümkündür. Bu soru sorulurken, Bakanlık çalışanları için bu oranın daha yüksek çıkması beklenmekteydi. Çalışanların tarafsız ve her projeye eşit uzaklıkta olduğu göz önüne alındığında böyle bir sonuç çıkmasına neden olabilecek dış faktörler irdelenmelidir. Ayrıca firmalarda çalışan katılımcıların %35,8'lik kısmının bu ifadeyi doğru bulurken, %20,2'lik bir kısmın kesinlikle katılmıyor olması ve %29,4 gibi bir oranın emin olamaması, hem kendi çalışanları ve hem de Bakanlık dışındaki insanlar için bu algının düzeltilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

"E-ÇED Sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlar hakkında kapsamlı bir veri tabanı oluşturulması ÇED Raporlarının kalitesini arttırmıştır."

Bakanlık ve firma çalışanlarının toplamına bakıldığında %41,1 oranında "E-ÇED Sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlar hakkında kapsamlı bir veri tabanı

oluşturulması ÇED Raporlarının kalitesini arttırmıştır.” ifadesine katıldıklarını söylemektedirler. E-ÇED sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlara hızlı erişim ve kapsamlı bir veri tabanı oluşturulmaya çalışıldığı ve bu veri tabanı çıktıları ile ÇED süreçlerinde, karar verme aşamasında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca ÇED kapsamında yer alan veya ÇED’ den muaf olan faaliyetlerin çalışmaları kayıt altına alındığından, çevreye olan bölgesel yükler (hava kalitesi, su kirliliği, toprak, arazi kullanımı vb.) takip edilebileceği ve daha etkin bir koruma yönetim planı uygulanacağı düşünülmektedir.

Ancak, E-ÇED sistemi ülkemizde yeni olan bir uygulama olduğundan, eski verilmiş ÇED kararlarına ait çevreye olan bölgesel kirlilik yüklerinin takip edilmesi, ÇED’ den muaf olan faaliyetlerin takibinde zorluk yaratılacağı düşünülmekte olup, ülkemizde halen çalışmaları devam eden Stratejik ÇED Yönetmeliği’ nin yürürlüğe girmesinden sonra E-ÇED sisteminin işlevselliğinin daha da anlam kazanacağı söylenebilir.

“E-ÇED sistemine geçiş ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığının iş yükünü azalmıştır.”

Bakanlık ve firma çalışanlarının toplam (katılıyorum + kesinlikle katılıyorum) %71,2 si E-ÇED sistemine geçiş ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’ nın iş yükünün azaldığı değerlendirmesine katılmaktadır.

E-ÇED sisteminden önce; ÇED süreçleri ıslak imzalı yazışmalar ile yapılmakta dolayısıyla özellikle inceleme değerlendirme komisyonları kapsamlı olan projelerde yazışma personelin oldukça çok vaktini almakta iken, şu an itibariyle ıslak imzalı hiçbir yazışma yapılmadan süreç devam etmekte bu da iş yükü ile birlikte zaman kaybını da minimuma indirmektedir.

Ancak Bakanlık personelinin %13 gibi hiç de azımsanmayacak bir kısmı bu ifadeye katılmadığını ifade etmektedir. Bilindiği üzere her yeni sistem beraberinde bir takım öngörülemeyen sıkıntıları da getirir. E-ÇED sistemine ilk geçiş döneminde yaşanan bir takım sıkıntıların zamanla azalması ile Bakanlık çalışanlarından bu fikre katılanların daha yüksek seviyelere ulaşacağı düşünülmektedir.

4.6. ÇED Yönetmeliği'ndeki Değişikliklerin "Madencilik" deki Etkileri Açısından İncelenmesi

Çizelge 4.18. Katılımcıların anketin 'madencilik' boyutuna verdikleri cevapların dağılımı

		f / %	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Emin değilim	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum	$\bar{x}$	p
MADENCİLİK									
2009/7 Genelgesi sağlıksız bir ÇED Kararının verilmesine neden olmaktadır.	Bakanlık	f	5	18	15	10	6	3,12	,985
		%	9,3	33,3	27,8	18,5	11,1		
	Firma	f	10	35	30	27	7		
		%	9,2	32,1	27,5	24,8	6,4		
	Toplam	f	15	53	45	37	13		
		%	9.2	32.5	27.6	22.7	8.0		
E-ÇED sistemi sürecin her aşaması şeffaf bir ortamda işletilerek tüm paydaşların bilgilendirilmesi sağlanmaktadır.	Bakanlık	f	2	1	8	30	13	3,85	,859
		%	3,7	1,9	14,8	55,6	24,1		
	Firma	f	8	9	9	53	30		
		%	7,3	8,3	8,3	48,6	27,5		
	Toplam	f	10	10	17	83	43		
		%	6.1	6.1	10.4	50.9	26.4		
ÇED Yönetmeliğinin uygulamasında 180 iş günü olan ÇED Süreci 60 iş gününe düşürülmesi ÇED Raporlarının kalitesini düşürmektedir.	Bakanlık	f	4	23	12	11	4	3,33	,505
		%	7,4	42,6	22,2	20,4	7,4		
	Firma	f	11	45	28	24	1		
		%	10,1	41,3	25,7	22,0	0.9		
	Toplam	f	15	68	40	35	5		
		%	9.2	41.7	24.5	21.5	3.1		
Yürürlükteki ÇED Yönetmeliği ile ÇED prosedürü uygulanan projelerde noktasal değil kümülatif çevresel etkilerinin incelenmesine olanak sağlamıştır.	Bakanlık	f	7	14	10	21	2	3,14	,098
		%	13,0	25,9	18,5	38,9	3,7		
	Firma	f	11	24	10	56	8		
		%	10,1	22,0	9,2	51,4	7,3		
	Toplam	f	18	38	20	77	10		
		%	11.0	23.3	12.3	47.2	6.1		
Halk, bölgelerine yapılan yatırımlar hakkında ki bilgiyi ÇED Yönetmeliği çerçevesinde gerçekleştirilen uygulamalar (gazete ilanı, anons, internet vb.) ile öğrenmektedirler.	Bakanlık	f	1	5	5	35	8	3,75	,566
		%	1,9	9,3	9,3	64,8	14,8		
	Firma	f	4	11	12	67	15		

Çizelge 4.18. (devam) Katılımcıların anketin ‘madencilik’ boyutuna verdikleri cevapların dağılımı

		%	3,7	10,1	11,0	61,5	13,8		
	Toplam	f	5	16	17	102	23		
		%	3.1	9.8	10.4	62.6	14.1		
ÇED Raporlarının hazırlanması için verilen format içeriği bilimsel ve teknik açıdan geliştirilmelidir.	Bakanlık	f	1	7	6	22	18	2,18	,509
		%	1,9	13,0	11,1	40,7	33,3		
	Firma	f	5	12	18	41	33		
		%	4,6	11,0	16,5	37,6	30,3		
	Toplam	f	6	19	24	63	51		
		%	3.7	11.7	14.7	38.7	31.3		
2009/7 Genelgesine göre yeniden bir ÇED kararı verilmesi durumunda ortaya iki (2) ÇED kararı çıkması durumunda uygulamada sıkıntıya yol açmaktadır.	Bakanlık	f	3	9	10	23	9	2,74	,033
		%	5,6	16,7	18,5	42,6	16,7		
	Firma	f	5	23	39	35	7		
		%	4,6	21,1	35,8	32,1	6,4		
	Toplam	f	8	32	49	58	16		
		%	4.9	19.6	30.1	35.6	9.8		

Çizelge 4.18. incelendiğinde, Bakanlık ve firma çalışanlarının toplam %41,7’si (32,5+9,2) *2009/7 Genelgesinin sağlıksız bir ÇED Kararının verilmesine neden olduğu* ifadesine katılmadıklarını (kesinlikle katılmıyorum+ katılmıyorum) belirtmişlerdir.

2009/7 genelgesi ile, herhangi bir ÇED olumlu kararı hakkında verilen yürütmenin durdurulması/iptal kararı sonucunda, yürütmenin durdurulması/iptal kararı ÇED raporunun diğer bölümlerini olumsuz yönde etkilemiyorsa, “yürütmenin durdurulması/iptal kararının gerekçesi dikkate alınarak, sadece eksik veya yetersiz görülen kısımların yeniden düzenlenmiş olarak Bakanlığa sunabilmekte ve sunulduğunda da ÇED süreci direk inceleme değerlendirme aşamasından başlamaktadır.

ÇED Olumlu Kararı almış bir projenin, mahkemece kararın yürütmesinin durdurulması ya da iptal edilmesi sonucunda, yeniden Bakanlığa gelmesi durumunda, ÇED sürecini en başından başlatmak yerine, sadece mahkemece tespit edilen eksik ve yetersiz kısımların yeniden incelenerek ÇED Olumlu/ÇED Olumsuz Kararı alınacak şekilde İDK aşamasından başlamak hem Bakanlık çalışanları hem de yatırımcı açısından daha avantajlı olabilmektedir. Bakanlık çalışanları için ÇED Başvuru dosyası inceleme aşaması ve Halkın Katılımı toplantıları olmaksızın doğrudan ÇED raporu incelenerek İDK toplantısı yapılıyor olması hem zaman kazanımı hem de iş yoğunluğunu çok da fazla artırmadan eksik ve

yetersiz kısımların daha detaylı ve kapsamlı incelenmesine olanak sağlanması ve dolayısıyla projenin çevreye olan zararlı etkilerinin daha iyi irdelenmesi açısından oldukça önemlidir. Yatırımcı açısından ise yarım kalan faaliyetin ekonomik kayıplarının en aza indirileceği ve zaman kaybını da önleyeceği aşikardır.

Bakanlık çalışanlarının yaklaşık %30 luk kesimi ise bu görüşe katılmaktadır. Çünkü 2009/7 genelgesinin avantajları olduğu kadar dezavantajları da mevcuttur.

2009/7 genelgesi ana hatları ile süreleri ve sınırları tam belli olmayan bir süreçtir. Örneğin iptal kararı alan bir ÇED olumlu kararının, bu genelge kapsamında tekrar Bakanlığa ÇED raporu sunabilmesi için bir süre belirtilmediğinden, yıllar sonra da ÇED Raporunu sunabilir. Dolayısıyla geçen süre içinde faaliyet yapılacak yerin özellikleri ve değişimleri incelenmeden ve halkın katılımı süreci atlanarak yapılan bu süreç çevrenin korunmasının önünde bir engel teşkil ettiği düşünülmektedir.

"E-ÇED sistemi sürecin her aşaması şeffaf bir ortamda işletilerek tüm paydaşların bilgilendirilmesi sağlanmaktadır." ifadesine ilişkin yanıtlarda;

Bakanlık ve firma çalışanlarının toplam %77,3'ü E-ÇED sistemi ile tüm paydaşların bilgilendirildiği yönündeki ifadeye katıldıklarını (kesinlikle katılıyorum+katılıyorum) belirtmişlerdir.

Yürütülen proje ile ilgili olarak Bakanlık çalışanı, firma ve faaliyet sahibi ile birlikte projeden etkilenen halkta internet üzerinden proje ile ilgili bilgi alabilmektedir. Herhangi bir komisyon üyesi tarafından sisteme girilen bir görüş Bakanlık, firma ve faaliyet sahibi tarafından aynı anda görülebilmektedir.

E-ÇED sistemi firmaların ve yatırımcıların da aynı anda her aşamasını takip edebildiği bir sistem olduğu anlaşılmaktadır. Bunun avantajı ise, yatırımcının vekalet vererek kendi adına iş yaptırdığı firmaların kontolünün sağlanması açısından önemlidir.

Hem Bakanlık (%50), hem de firma çalışanlarının (%51,4) yarıya yakın bir bölümü; "ÇED Yönetmeliğinin uygulamasında 180 iş günü olan ÇED Süreci 60 iş gününe düşürülmesi ÇED raporlarının kalitesini düşürmektedir", ifadesine katılmadıklarını ifade etmişlerdir.

ÇED süreci toplamda kısaltılmış olmakla birlikte, 3 işgünü olan ÇED Başvuru dosyası ve ÇED Raporu inceleme süresi 5 iş gününe çıkarılarak, ÇED Raporlarının daha detaylı bir şekilde incelenmesine olanak sağlamaktadır. E-ÇED sistemine geçildikten sonra yazışma süresinin ortadan kalkması, Kapsam Belirleme Toplantısının kalkması sürecin işgünü bazında kısalmasına yol açmıştır, ancak ÇED Raporlarının incelenmesi süresini kısaltmadığından raporların kalitesine menfi bir etkisinin olduğu düşünülmemektedir.

"Yürürlükteki ÇED Yönetmeliği, ÇED prosedürü uygulanan projelerde noktasal değil kümülatif çevresel etkilerin incelenmesine olanak sağlamıştır." ifadesine firma çalışanlarının %58,7'i, Bakanlık çalışanlarının ise %38,9'u (kesinlikle katılmıyorum+ katılmıyorum) katılmadıklarını belirtmişlerdir. Kümülatif etkiler faaliyet türüne göre değişiklik göstereceğinden, bu soruya verilen cevapların sektörel bazda değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

Örneğin, Madencilik faaliyetlerine ilişkin ÇED dosyaları incelendiğinde genel olarak faaliyetin yakın çevresinde aktif olan başka maden ocaklarının da kirlilik yükleri hesaplanarak toz modelleme çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Yapılan toz modellemesine göre kirlilik yükü değeri sınır değerleri aşıyor ise yatırımcı ÇED Raporunda kirlilik yükünü azaltmak için taahhütlerde bulunmaktadır. ÇED Raporlarında verilen taahhütler faaliyet sahibinin yükümlülüğünde olup, belirli periyotlarda yapılan izleme ve denetimler sonucunda bu taahhütlere uyulup uyulmadığı tespit edilebilir.

Yürütülen ÇED süreçlerinde kümülatif çevresel etki değerlendirmesi yeterli değildir. Çünkü, ÇED çalışmaları ülkemizde havza bazlı değil proje/tesis/ünite esaslı yürütülmektedir. Stratejik ÇED' in uygulanmaya başlanması ile tam anlamıyla kümülatif olarak çevresel etkilerin incelenmesinin mümkün olacağı öngörülmektedir.

Ankete katılan Bakanlık çalışanları **"***Halk, bölgelerine yapılan yatırımlar hakkında ki bilgiyi ÇED Yönetmeliği çerçevesinde gerçekleştirilen uygulamalar (gazete ilanı, anons, internet vb.) ile öğrenmektedirler."*ifadesine; % 1,9 'kesinlikle katılmıyorum', %9,3 'katılmıyorum', %9,3 'emin değilim', %64,8 'katılıyorum', %14,8 'kesinlikle katılıyorum' şeklinde cevaplar vermişlerdir. Yani, toplamda %76,7 oranında katılımcı ÇED Yönetmeliği'ndeki uygulamalar ile halkın katılımı toplantılarından haberdar olduklarını

belirtmişlerdir. Bu oldukça yüksek bir orandır ve ÇED Yönetmeliği ile getirilen bu uygulamaların yeterli olduğunu göstermektedir.

ÇED' in en önemli ve tek değişmeyen özelliği halkın katılım toplantılarıdır. Halk yakın çevresinde ya da yaşadığı bölgede yapılacak bir yatırımı bu toplantıların yapılacağı yer, tarih ve zaman ile ilgili bilgileri ulusal ve yerel gazetelerden; Valilik, Kaymakamlık, Muhtarlık binasında veya köy odasında bulunan askı ilan yerlerinde; ilgili belediyeler ve muhtarlıklarca yapılan sesli duyurular ile öğrenmektedirler. Halkın katılımı toplantıları aslında halkı bilgilendirme toplantılarıdır. Bu toplantılarda faaliyetin tanımı ve çevreye olan etkileri hususlarında bilgilendirme yapılmaktadır.

Bu çalışmaya göre, her ne kadar yönetmelikteki uygulamalar da, halka bölgelerinde yapılacak faaliyetler hakkında yapılan bilgilendirmeler yeterli gibi görünse de, ÇED konusunda uzman kişilerce yapılan birebir görüşmelerde halkın katımı toplantısının amacına ulaşılabilmesi için; şu anda sadece ÇED sürecinin başlangıç aşamasında yapılan toplantı, ÇED' in nihai aşamasından önce de yapılıp son karar için halkın bilgilendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

"ÇED Raporlarının hazırlanması için verilen format içeriği bilimsel ve teknik açıdan geliştirilmelidir." ifadesine; Bakanlık ve firma çalışanlarının 'katılıyorum' ve 'kesinlikle katılıyorum' olarak verdikleri cevapların toplamına bakıldığında %70'i; katıldıklarını beyan etmişlerdir.

Bu bulgulara ilaveten,

Bakanlıkta çalışan konunun uzmanlarınca yapılan görüşmelerin sonucunda şu neticeler ortaya çıkmıştır;

- ÇED Raporlarının bilimsel ve teknik açıdan yeterliliğine karar verebilmek için, faaliyetin özelliği ve yeri dikkate alınarak, ihtiyaç duyulan bilgilerin niteliğinin ve niceliğinin belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için, özellikle madencilik projeleri için verilen ÇED Raporu formatlarının, faaliyet yeri ve hassasiyetler dikkate alınarak hazırlanması gerektiği, yani her proje için aynı formatın verilmemesi gerektiği,

(örneğin, bütün kalker ocakları için aynı ya da bütün altın ocakları için aynı format verilmemeli),

- ÇED Raporları birbirinin kopyası şeklinde; yöreye has coğrafi, sosyal, iklimsel vb. hiçbir özelliğin dikkate alınmadan ve yöre halkına, yörenin özellikleri danışılmadan kurumların matbu verileriyle yüzeysel tespitlerle yapıldığı,
- ÇED Raporları hazırlanırken, o proje kapsamında spesifik önem arz eden konularda saha çalışmaları (jeoloji, hidrojeoloji, flora, fauna, hidroloji vb.) yeterli düzeyde olmadığı,
- Faaliyete geçen projelerin, ÇED Raporunda verilen taahhütlere uyup uymadığı düzenli olarak takip edilmediği,
- ÇED Raporlarının ancak %30' unun bilimsel ve teknik açıdan yeterli olduğu, raporların teknik açıdan yeterli olabilmesi için öncelikle rapor hazırlayanların alt yapılarının güçlendirilmesi gerektiği, rapor hazırlayanların sadece meslek grupları ve görev aldıkları ÇED raporu sayıları temel alınarak yetkilendirilmesinin kaliteli rapor hazırlanması için yeterli olmadığı belirtilmiştir. Bunun yerine ÇED Raporu hazırlayacak olan kişilerin, sahip oldukları çevresel verileri esas alarak hazırlanabilecek su, hava modellemeleri, gürültü, atık yönetimi, risk değerlendirme v.b. konularında tecrübe/belge sahibi olup olmadıkları esas alınmalıdır. Bunun yanı sıra raporu hazırlayanlar kadar rapor inceleyenlerinde; yeterliklerine bakılmasında fayda görülmektedir. Benzer şekilde, sürece görüş bildiren komisyon üyeleri için de yeterlilik şartları getirilmesinin gerektiği,
- ÇED Raporları için verilen özel formatın tüm başlıklarının firmalarca detaylı olarak irdelenemediği, esas olarak raporda yapılması talep edilen çalışmaların maliyetleri (kirlilik analizleri, mevsimsel ölçümler vb.) firmalar tarafından fazla gelebildiğinden, çoğu zaman en az maliyetle rapor çıkarılmaya çalışılması, raporların bilimsel yeterliğini de etkilediği,

belirtilmiştir.

"2009/7 Genelgesine göre yeniden bir ÇED kararı verilmesi durumunda ortaya iki (2) ÇED kararı çıkması durumunda uygulamada sıkıntıya yol açmaktadır.", ifadesine göre Bakanlık ve firma çalışanlarının toplamına bakıldığında %35,6'sı;2009/7 Genelgesine göre yeniden

bir ÇED kararı verilmesi durumunda ortaya iki (2) ÇED kararı çıkması durumunda uygulamada sıkıntıya yol açmaktadır, ifadesine katılıyorum olarak cevap vermektedirler.

2009/7 Genelgesine göre tekrar ÇED olumlu kararı alan ve ilk olumlu kararının da temyiz süreci sonucunda iptal kararının kalkması durumunda 2 ÇED kararı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Bakanlığın ÇED taahhütlerine uyulup uyulmadığının incelenmesi durumunda hangi ÇED kararı taahhütlerine bakılacağı hususunda sorunlar yaşanabileceği düşünülmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma kapsamında uygulanan anket sonuçları, ÇED Yönetmeliği' n de ki değişikliklerin çevre, madencilik sektörü ve ikisini de kapsayacak şekilde uygulamadaki etkileri irdelenerek değerlendirilmiştir. Değerlendirmelerde; Bakanlık ilgili birim elemanları, üst düzey karar vericiler ile birebir yapılan görüşmeler ve kişisel gözlemlere de dayanarak aşağıdaki sonuçlara varılmıştır:

Bakanlık çalışanlarının mesleki tecrübeleri ve buna paralel olarak ÇED tecrübeleri, firma çalışanlarının tecrübelerinden daha fazla bulunmuştur. Bu durum ÇED sürecini yürüten ve karar verici olan Bakanlığın, bu süreçte doğru kararlar vermesi ve firmaları doğru yönlendirmesi açısından önemlidir. Ancak; Bakanlık madencilik ÇED şubesinde çalışan alan uzmanlarının sayısı incelendiğinde mevcut durumda sadece 1(bir) maden mühendisi bulunmaktadır. Bu alandaki ÇED raporlarının daha kapsamlı incelenerek doğru kararlar verilmesini sağlamak üzere maden mühendisi sayısının artırılmasında fayda görülmektedir.

Araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğu (%93,3), ÇED Yönetmeliği' nde yapılan değişikliklerden haberdar olduklarını beyan etmişlerdir. Ancak, madencilik sektörü özelinde değişiklikler söz konusu olduğunda, birçok soruda "emin değilim" cevabının ağırlıklı olması, katılımcıların yönetmelikteki değişikliklerden haberdar olmalarına rağmen, bu değişikliklerin, gerek ÇED' in uygulama aşamasında, gerek çevrenin korunmasına katkısı anlamında ve gerekse madencilik sektörü açısından avantaj ve dezavantajları konusunda çok net olmadıklarını göstermektedir.

Çalışmanın başlangıcında ÇED Yönetmeliği' n de yapılan değişiklerin; 'ÇED sürecinin Uygulanması', 'Çevrenin Korunması' ve 'Madencilik Sektörü' etkileri açısından katılımcıların *görev yaptıkları kuruma* göre farklı yaklaşımlar da bulunması bekleniyordu. Fakat anket sorularına verilen cevaplarda *Bakanlık* ve *firma* çalışanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

ÇED Yönetmeliği' n de yapılan değişikliklerin, bu üç boyut üzerindeki etkileri *mesleki* anlamda incelendiğinde sadece '*ÇED Sürecinin Uygulanması'* boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Yani ankete katılan tüm meslek grupları yönetmelik

değişikliklerinin ‘Çevrenin Korunması’ ve ‘Madencilik Sektörü’ üzerinde farklı bir etki yaratmadığını düşünmektedirler. Benzer şekilde tüm meslekler için genel olarak *mesleki tecrübe* esas alınarak değerlendirme yapıldığında sonuç değişmemiş; sadece ‘*ÇED Sürecinin Uygulanması’* boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur.

Mesleki tecrübe arttıkça uygulama ile ilgili anket sorularına verilen ‘*katılmıyorum’* şeklindeki olumsuz yanıt yüzdesi de artmaktadır. Mesleki tecrübe ile artan olumsuz yaklaşımın nedenlerini irdelemek ve yapılan anket çalışmasını desteklemek amacıyla, 10 yıl ve üzeri mesleki tecrübeye sahip çalışanlar ile Bakanlık üst düzey personeli ile birebir yapılan görüşmeler sonucunda belirlenen yönetmelik değişikliklerinin neden olabileceği sorunlar özetlenmektedir;

- ÇED sürecinin kısalması; yatırımcılar için avantaj teşkil ederken, biyolojik döngülerdeki periyodik etkilerin görülemediği,
- Maden rezervi tespit edilmeden ÇED sürecinin başlamasına olanak tanınması,
- Gerekli araştırmalar yapılmadan ve uygunluğu tespit edilmeden kapasite artışı yapılıyor olması,
- Kapsam belirleme toplantılarının kaldırılmış olması,
- 07.02.1993 tarihinden önce üretime ve/veya işletmeye başladığı belgelenen projelerin Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamı dışı kabul edilmesi,
- Komisyon üyesi olabilmek için belli kriterlerin olmaması (ihtisas, deneyim, donanım),
- ÇED raporunu hazırlayan firmaların, rapor hazırlamada yeterlilik kriterlerinin objektif ve yeterli olmaması,
- Halkın katılım toplantılarının sayısının az olması(ÇED sürecinin başında ve sonunda olmak üzere iki defaya çıkarılması gerekmektedir,
- Maden faaliyetleri sona erdikten sonra ki rehabilitasyon planlarına uyulup uyulmadığının kontrolü sağlanamadığı,
- ÇED kararları verildikten sonra faaliyetin ÇED taahhütlerine uyup uymadığı düzenli olarak izlenememesi,

Olarak ifade edilmiştir.

Ankete katılan kişilerin büyük bir çoğunluğu ÇED Yönetmeliği değişikliklerinden haberdar olmalarına rağmen, anket sorularına tam net cevap alınamadığı görülmüştür.

Tecrübeli kişilerin ise yukarıda da anlatıldığı üzere sorunların çözümleri hakkında net görüşlere sahip olduğu görülmektedir. Bu durum ÇED Yönetmeliği'nin yürürlüğe girdikten sonra sürekli değişime ihtiyaç duyuluyor olması hala sıkıntıların olduğunun göstergesidir.

ÇED Yönetmeliği'ndeki değişikliklerin "uygulama" da ki etkileri açısından incelendiğinde;

- ÇED Yönetmeliğinin uygulamasında 180 iş günü olan ÇED Sürecinin 60 iş gününe düşürülmesi hem Bakanlık hem de firma çalışanları açısından incelendiğinde madencilik sektörü açısından genel olarak olumlu bulunmaktadır.
- *ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişiklerin madencilik sektörünü olumlu yönde etkilediği konusunda*% 55,6 gibi bir oranda Bakanlık temsilcilerinin 'emin değilim' cevabını vermesi dikkat çekicidir. ÇED Yönetmeliği'nin ilk çıktığı yıl olan 1993'ten günümüze kadar yapılan itirazlar nedeniyle defalarca değişikliğe uğraması, mevcut yapı hakkında hala bir güvensizlik ortamının oluşmasına ve net bir fikir oluşamamasına neden olmaktadır.
- Bakanlık çalışanları ve firma çalışanları, E-ÇED Sistemi ile hızlı erişim sağlandığından madencilik sektörünün önünü açtığını düşünmektedirler. Ancak hala yeni bir uygulama olduğundan bir takım şüpheler bulunmaktadır.
- ÇED ülkemizde halk tarafından da büyük hassasiyetle takip edilen sürekli gündemde olan oldukça popüler bir süreçtir. E-ÇED ile bu sürecin her aşamasının elektronik ortamda ve tüm yatırımcılar için aynı mekanizma içerisinde adil bir şekilde ilerlemesinin yatırımcılara güven verdiği düşünülmektedir.

ÇED Yönetmeliği'ndeki değişikliklerin "Çevrenin Korunması" açısından etkiler incelendiğinde;

- ÇED Yönetmeliği'ndeki değişim ve revizyonlardan en önemlileri olan "ÇED Yönetmeliği Ek-1 ve Ek-2 listelerinde yapılan değişiklikler "çevrenin korunması" açısından sorgulandığında; hem Bakanlık ve hem de firma çalışanlarının yarı yarıya çevrenin korunduğuna katıldıkları görülmektedir.

- "ÇED kararları her proje (yatırımcı) için adil olarak verilmektedir" ifadesine verilen cevaplar incelendiğinde her iki grupta adil kararlar verildiğine ilişkin oran, yüzde olarak daha fazla olsa da, durumu netleştiren istatistiki sonuçlara ulaşılamamıştır.
- E-ÇED uygulamasına geçiş ile Bakanlık ve firma çalışanları, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının iş yükünün azaldığı görüşüne katılmaktadır.

ÇED Yönetmeliği'ndeki Değişikliklerin "Madencilik" deki Etkileri Açısından İncelendiğinde;

- Şimdiye kadar uygulama da 2009/7 genelgesi ile yapılan değişikliklerden dolayı karşılaşılan sıkıntılar olduğu bilinmektedir. Bu Genelgeye göre; herhangi bir ÇED olumlu kararı hakkında verilen yürütmenin durdurulması/iptal kararı sonucunda, yürütmenin durdurulması/iptal kararı ÇED raporunun diğer bölümlerini olumsuz yönde etkilemiyorsa, sadece eksik veya yetersiz görülen kısımların yeniden düzenlenmiş olarak ÇED raporunu Bakanlığa sunulabilmekte ve sunulduğunda da direk inceleme değerlendirme sürecinden başlama olanağı sağlamaktadır. 2009/7 Genelgesine göre tekrar ÇED olumlu kararı alan ve ilk olumlu kararının da temyiz süreci sonucunda iptal kararının kalkması durumunda 2 ÇED kararı ortaya çıkmaktadır. Bu durumda Bakanlığın ÇED taahhütlerine uyulup uyulmadığının incelenmesi durumunda hangi ÇED kararı taahhütlerine bakılacağı hususunda sorunlar yaşanabileceği düşünülmektedir. Buna rağmen; Bakanlık ve firma çalışanları 2009/7 Genelgesinin sağlıksız bir ÇED Kararının verilmesine neden olduğu ifadesine katılmadıklarını belirtmişlerdir.
- Hem Bakanlık (%50), hem de firma çalışanlarının (%51,4) yarıya yakın bir bölümü; ÇED Yönetmeliğinin uygulamasında 180 iş günü olan ÇED Süreci 60 iş gününe düşürülmesi ÇED Raporlarının kalitesini düşürmektedir, ifadesine katılmadıklarını ifade etmişlerdir.
- Bu çalışmaya göre, her ne kadar yönetmelikteki uygulamalar da, halka bölgelerinde yapılacak faaliyetler hakkında yapılan bilgilendirmeler yeterli gibi görünse de, ÇED konusunda uzman kişilerce yapılan birebir görüşmelerde halkın katımı toplantısının amacına ulaşılabilmesi için; şu anda sadece ÇED sürecinin başlangıç aşamasında yapılan toplantı, ÇED' in nihai aşamasından önce de yapılıp son karar için halkın bilgilendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

- ÇED raporlarının hazırlanması için verilen format içeriği bilimsel ve teknik açıdan geliştirilmelidir ifadesine, hem Bakanlık çalışanları hem de firma çalışanları büyük bir oranda(%70) katıldıklarını belirtmişlerdir.

5.1. Öneriler

- ÇED Olumlu belgesi alarak faaliyete başlayan işletmelerin ÇED raporunda verilen taahhütlerini yerine getirilip getirmediklerinin izlenmesi,
- Aykırı durumlarda idari yaptırımın artırılması,
- Halkın katılımının etkinliğinin artırılması,
- Maden faaliyetleri sona erdikten sonra ki rehabilitasyon planlarına uyulmasına sağlanması,
- Kapasite artışlarının gerekli olup olmadığı karar verildikten sonra ÇED sürecine geçilmesi,
- 07.02.1993 tarihinden önce ki faaliyetler için kazanılan muafiyetlerin kaldırılması,
- ÇED sürecinde yer alan komisyon üyelerinin niteliği artırılmalı,
- Bakanlıkta madencilik şubesinde çalışan maden mühendisleri sayısı artırılmalı,
- İzleme Dairesi kurularak ÇED izlemelerin daha yaygınlaştırılması,

KAYNAKLAR

Akkaş, Y. (2012). *Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Yönetmeliklerinin Değişim Süreci.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 10.

Alıca, S.S. (2005). *İdari Yargı Kararları Çerçevesinde 2872 sayılı Çevre kanunu ve İlgili Yönetmeliklerin Uygulamasından Doğan Uyuşmazlıklar*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atmaca, M. (2001). *Afşin-Elbistan Termik Santrali Açık İsletme Alanının Madencilik Sonrası Olası Alan Kullanım Alternatiflerinin Değerlendirilmes*i. Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pagem Akademi.

Balcı, A. (1995). *Sosyal bilimlerde araştırma, yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem A.Bartholomew, D.,Knotts, M., &Moustaki, I. (2011). *Latentvariablemodelsandfactoranalysis: A unifiedapproach.* (3rd ed.). UK: John Wiley&Sons.

Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pagem Akademi.

Cengiz, G. (2011). *Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) İlişkisi ve Peyzaj Planlama Sürecinde Stratejik Çevresel Değerlendirme' nin İrdelenmesi* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 29966.

Çevre ve Orman Bakanlığı, (2009). *ÇED Rehberi –Ocak İşletmeciliği ve Cevher Hazırlama - Zenginleştirme Tesisleri,* 10-11.

Cramer, D. (1998). *Fundamental statistics forsocialresearch: step-by-step calculationsandcomputertechniquesusingspssforwindows*. London: Psychology.

Cramer, D.,&Howitt, D. (2004). *Thesagedictionary of statistics*. London: SAGE. Fraenkel, J. R.,&Wallen, N. E. (2009). *How todesignandevaluateresearch in education. 7th Ed.* San Francisco: McGraw-Hill.

Çevlik, A. (2003). *Türkiye'de Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) Etkinliğinin İncelenmesi* Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana 135674.

DeVellis, F. R. (2014). *Ölçek Geliştirme Kuram ve Uygulamalar.* Çeviri Editörü: Tarık Totan. Üçüncü Basımdan Çeviri. Ankara: Nobel.

Elevli, B. (1999). *Madencilik,Çevre ve ÇED Raporu.* Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları 78, 43.

Erkuş, A. (2014). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme – I temel kavramlar ve işlemler. (*2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Pınarlı, V. Salihoğlu, G. (2007). *Çevresel Etki Değerlendirmesi Dersi Notları.* ()(Erişim Tarihi:15.08.2015)

İnternet: Çabuk, A. *Çevresel Etki Değerlendirme Uygulamaları.* web.deu.edu.tr/jeoloji/dogacevre_kent/sunu2.pptadresinden 05 Eylül 2015'de alınmıştır.

İnternet: ÖZTÜRK, A. O (Ekim, 2010). Madencilik ve Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED). Madencilik Türkiye.10.Web:http://www.srkturkiye.com/files/File/Turkey adresinden 09 Aralık 2015'de alınmıştır.

Kalaycı, N. (2008). *Yüksek Öğretimde Uygulanan Toplam Kalite Sürecinde Göz Ardı Edilen Unsurlardan "TKY Merkezi" Ve "Eğitim Programları"*. Ankara: Tekışık.

Karasar, N. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel.

Karaman, Z.T. (1996). Sosyo-Ekonomik Çevre ve Çevresel Etki Değerlendirmesi, *Türk İdare Dergisi,* 410.

Kök, A. (2012). *Türkiye' de ki Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Çalışmaları Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, Aksaray Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Aksaray 32542.

Özer, A.Ö. (1986).*Çevre ve İnsan Dergisi*, Başbakanlık Çevre Genel Müdürlüğü, Ankara. 2, 39.

Özer, A.Ö. (1996). *Çevresel Etki Değerlendirilmesine Giriş*. Ankara: TMMOB Şehir Plancıları Odası Yayınları.

Saygılı, A. (2007). *Çevre Hukuku Açısından Çevresel Etki Değerlendirmesi*, Ankara, İmaj Yayınevi.

Uslu, O. (1996). *Çevresel Etki Değerlendirmesi.* Ankara: Türkiye Çevre Vakfı Yayını, Yayın, 111.

Osborne, J.W., Costello, A.B. (2004). Sample Size Andsubjecttoitemratio İn Principal Componentsanalysis. *Practical Assessment Researchand Evaluation. 9*(11).

Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel.

Türkoğlu, F. (2005) *Türkiye'de Çıkarılan ÇED Yönetmeliklerinin Karşılaştırılması ve Doğu Karadeniz Bölgesindeki Uygulaması,* Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 170911.

Turgut, M. F., Baykul, Y. (1992). *Ölçekleme teknikleri*. Ankara: ÖSYM.

Ural, A., Kılıç, İ. (2006). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Detay.

Young, A.G., Pearce, S. (2013). A beginner'sguidetofactoranalysis: focusing on exploratoryfactoranalysis. *Tutorials in QuantitativeMethodsforPsychology*, *9*(2), 79-94.

Yücel, M. (1996). *Çevresel Etki Değerlendirmesi,* Adana: Baki Kitabevi, 13.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

Weathersby, R., Freyberg, R. (2008). *Studyguideand SPSS manual*. (StatisticsfortheBehavioralSciences. Nolan, S. A. AndHeinzen, T. E.). New York: Worth.

Wood, C. (2003). Environmental Impact Assessment, England Prentice Hall.Yaşamış, F.D. (1997). *Çevresel Etki Değerlendirmesi*, Çekül Yayınları, Bilim dizisi, 2.Baskı, İstanbul.

EKLER

82

EK-1. Anket formu

ÇED YÖNETMELİĞİ DEĞİŞİKLİKLERİNİN MADENCİLİK SEKTÖRÜNE VE DİĞER AKTÖRLER ÜZERİNE ETKİSİ

Değerli Arkadaşlar;

ÇED Yönetmeliğinin yürürlüğe girdiği tarih olan 1993 yılından günümüze kadar 1997, 2002, 2003, 2008, 2013 ve 2014 yılları olmak değişikliğe uğramıştır. Bu anket ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişikliklerin Madencilik Sektörüne ve Diğer Aktörler (Çevre, Halk, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, ÇED Belgesi almış kurum ve kuruluşlar) üzerlerine olan etkilerinin ortaya çıkarılması amacıyla geliştirilmiştir. Sizden istenen, her maddeyi dikkatli bir şekilde okuduktan sonra, her bir ifadeye katılma düzeyinizi ayrılan boşluklara (x) işareti ile işaretlemenizdir. **Lütfen hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.** Vermiş olduğunuz içten yanıtlarınız ve katkılarınız için teşekkür ederim.

Meral ERKAN
Çevre Mühendisliği Y. Lisans Öğrencisi
Gazi Üniversitesi

I. BÖLÜM: Kişisel Bilgi Formu

1. **Cinsiyetiniz:** ( ) Kadın ( ) Erkek
2. **Mesleğiniz:** ( ) Çevre Müh. ( ) Jeoloji Müh. ( ) Maden Müh. ( ) Ziraat Müh. ( ) Biyolog ( ) Diğer
3. **Mesleki Tecrübeniz:**( )1-5yıl ( )6-10yıl ( )11-15yıl ( )16-20 yıl ( ) 21 yıl ve üzeri
4. **ÇED Tecrübeniz:**( )1-5yıl ( )6-10yıl ( )11-15yıl ( )16-20 yıl ( ) 21 yıl ve üzeri
5. **ÇED Yönetmeliği değişikliklerinden haberiniz var mı?**
   ( ) Hayır, bilgim yok. ( ) Kısmen bilgim var. ( ) Evet, bilgim var.

II. BÖLÜM

	ÇED YÖNETMELİĞİ DEĞİŞİKLİĞİNİN MADENCİLİK SEKTÖRÜNE VE DİĞER AKTÖRLER ÜZERİNE ETKİSİ	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Emin değilim	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1	Yürürlükteki ÇED Yönetmeliği ile ÇED prosedürü uygulanan projelerde noktasal değil kümülatif çevresel etkilerinin incelenmesine olanak sağlamıştır.					
2	ÇED Yönetmeliği Ek-1 listesinde yapılan değişiklikler de çevrenin korunması esas alınmıştır.					
3	ÇED Yönetmeliği Ek-2 listelerinde yapılan değişiklikler de çevrenin korunması esas alınmıştır.					
4	ÇED Yönetmeliklerinde madencilik sektöründe yapılan değişiklikler çevrenin korunması açısından olumludur.					
5	E-ÇED Sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlara hızlı erişim sağlanması madencilik sektörünün önünü açmıştır.					
6	E-ÇED Sistemi ile ÇED Yönetmeliği kapsamında verilen tüm kararlar hakkında kapsamlı bir veri tabanı oluşturulması ÇED Raporlarının kalitesini arttırmıştır.					

EK-1. (devam) Anket formu

7	E-ÇED sistemi sürecin her aşaması şeffaf bir ortamda işletilerek tüm paydaşların bilgilendirilmesi sağlanmaktadır.					
8*	2009/7 Genelgesine göre yeniden bir ÇED kararı verilmesi durumunda ortaya iki (2) ÇED kararı çıkması durumunda uygulamada sıkıntıya yol açmaktadır.					
9*	2009/7 Genelgesi sağlıksız bir ÇED Kararının verilmesine neden olmaktadır.					
10	E-ÇED sistemine geçiş ile Çevre ve Şehircilik Bakanlığının iş yükünü azalmıştır.					
11	ÇED kararları her proje (yatırımcı) için adil olarak verilmektedir.					
12	E-ÇED ile ÇED kararları her proje (yatırımcı) için şeffaflık sağlamıştır.					
13	ÇED Yönetmeliğinin uygulamasında 180 iş günü olan ÇED Süreci 60 iş gününe düşürülmesi madencilik sektörü açısından olumludur.					
14*	ÇED Yönetmeliğinin uygulamasında 180 iş günü olan ÇED Süreci 60 iş gününe düşürülmesi ÇED Raporlarının kalitesini düşürmektedir.					
15*	ÇED Raporlarının hazırlanması için verilen format içeriği bilimsel ve teknik açıdan geliştirilmelidir.					
16	ÇED Yönetmeliğinde yapılan değişikler madencilik sektörünü olumlu yönde etkilemiştir.					
17	Halk, bölgelerine yapılan yatırımlar hakkında ki bilgiyi ÇED Yönetmeliği çerçevesinde gerçekleştirilen uygulamalar (gazete ilanı, anons, internet vb.) ile öğrenmektedirler.					

*Olumsuz ifadeler

EK-2. 07.02.1993 Tarihli ÇED yönetmeliğin' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Bu yönetmelik 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 10. Maddesine dayanılarak 7 Şubat 1993 tarih ve 21489 sayı ile Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Çevre Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden 10 yıl kadar sonra ilk ÇED Yönetmeliği yayınlaşmıştır. Yönetmeliğin bu kadar geç yayınlanmasının en büyük nedeni Çevre Kanunu'nu uygulayan Çevre Bakanlığı'nın çevre mevzuatı konusunda eğitim ve deneyimlerin artması konusunda yapılan çalışmaların zaman almasından kaynaklanmaktadır.

Bu Yönetmelik ile, gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerin çevre üzerinde yapabilecekleri tüm etkilerin belirlenerek minimuma indirilmesi ve alternatiflerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Yönetmeliğin tanımlar kısmında diğer yönetmeliklerde yer almayan sadece ilk ÇED Yönetmeliğinde yer verilen kavramlardan biri olan "Önemli Etki" kavramıdır. Bu kavram "Planlanan bir faaliyetin, çevreye olabilecek olumsuz etkisinin, o faaliyetin özellikleri ya da yer aldığı çevrenin etkilere karşı hassasiyeti nedeniyle ilgili Mevzuata ve/veya bilimsel esaslara göre kabul edilebilir olarak belirlenen sınır değerlerin dışında olması" olarak tanımlanmıştır (Saygılı, 2007). Bu Tanım, önemli etki açısından, "kabul edilebilir olarak belirlenen sınır değerlerin dışında kalma" koşulunu barındırmakta, kabul edilebilirlik de mevzuatla ya da bilimsel esaslarla sınırlandırılmaktadır. Yani mevzuata göre, belirlenen değerlerin altındaki her değer ÇED bakımından kabul edilebilir olacaktır. Etkinin önem düzeyi, yalnızca sınır değerlerin aşılmasıyla ölçülemeyeceğinden ve bu noktada, maruz kalma süresi, yoğunluğu ve kirleticinin alıcı ortamda dağılma konsantrasyonları da önemli rol üstlendiğinden, bu tanım gerekli ama yetersiz görülmüştür (Yaşamış, 1997).

Eskiden çevre politikalarının amacı ortaya çıkan kirliliği gidermeye yönelik iken, sonraları önleyici politikalara ve en nihayetinde de sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde toplanmış olup şu anda ise bu amaç çevre ve ekonominin entegrasyonu haline dönüşmüştür. ÇED Yönetmeliğinin temel amacı, faaliyetlerde önleyici tedbirler almak ve bu yolda gerekli çalışmaların yapılması yöntemidir. Bu nedenle, mevcut ÇED Yönetmeliğinin yetersizliği ve sürekli değişim gerekliliğinin en önemli sebebini belki bu gerekçe oluşturmaktadır.

EK-2. (devam) 07.02.1993 Tarihli ÇED yönetmeliğin' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Söz konusu yönetmeliği ÇED'i uygulama açısından inceleyecek olursak

ÇED'e tabi faaliyetler hakkında ÇED Olumlu ve ÇED Olumsuz Belgesi'ni verme yetkisi Bakanlığa aittir. ÇED Ön Araştırmasına tabi olan faaliyetler hakkında Çevresel Etkileri 'Önemlidir ya da Önemsiz' dir kararını verme yetkisi Mahalli Çevre Kuruluna aittir.

ÇED Raporuna tabi faaliyetler;

- ÇED Uygulanacak faaliyetler Listesinde (Ek-I) yer alan,
- ÇED Uygulanacak Hassas Yöreler Listesinde (Ek II) belirtilen bölgelerde bulunması şartıyla ÇED Ön Araştırması Uygulanacak Faaliyetler Listesinde (Ek III) yer alan,
- ÇED Ön Araştırması Uygulanacak Faaliyetler Listesinde (Ek III) yer alıp, "Çevresel Etkileri Önemlidir" kararı verilen projelerdir.

Faaliyet sahibi, Kontrol Listesi ve Değerlendirme Tablosunu Yeterlik almış kuruluşlara hazırlatabileceği gibi kendi imkanlarıyla da hazırlayabilir. Bunun nedeni Yeterlik almış kurum ve kuruluşların sayılarının ve yetişmiş personelin az olmasından kaynaklanmaktadır.

ÇED sürecinin adımları

Bakanlığa yapılacak faaliyet başvurusu

Faaliyet sahibi planlanan faaliyet ile ilgili olarak dilekçe ve dilekçe ekinde proje özeti ile Bakanlığa başvurur.

Bakanlık faaliyet sahibine Yönetmeliği EK-V' inde yer alan ÇED Raporu formatını verir.

ÇED raporu duyurusu

EK-2. (devam) 07.02.1993 Tarihli ÇED yönetmeliğin' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Faaliyet sahibinin ÇED Raporunu Bakanlığa sunduğu tarihten itibaren, Bakanlık en fazla iki hafta içinde, ÇED Raporunu inceler. Uygun bulunan ÇED Raporu ilk toplantı tarihini bildiren yazı ile İnceleme Değerlendirme Komisyon üyelerine gönderilir.

ÇED sürecine halkın katılımı

ÇED Raporunun Bakanlığa sunulmasından sonra halkı yatırım hakkında bilgilendirmek, görüş ve önerilerini almak üzere bir toplantı düzenlenir. Faaliyet sahibi söz konusu proje hakkında yöresel ve ulusal bir gazete olmak üzere bir hafta içinde en az iki defa yayımlatır.

Ayrıca, toplantı mahallin en büyük mülki idare amirince gerekli görülen yerlerde en az bir hafta süreyle askıda ilan edilir.

"Halkın katılımı" konusu, AB ÇED Direktifinde de yer alan, ÇED sürecinin temel hususlardan biridir. Bu konuya ilişkin düzenlemeye Yönetmeliğin 15. maddesinde yer verilerek, çevre hukuku bakımından son derece önemli olan bu husus ilk kez mevzuatımıza girmiştir (Alıca, 2005).

Halkın reddettiği bir yatırıma nasıl yaklaşılacağı konusunda "takdir yetkisi" idareye bırakılmaktadır (Karaman, 1996).

İnceleme-değerlendirme komisyonu(İDK)'nun teşkili

ÇED Raporlarını incelemek üzere, faaliyetin konusu, türü ve faaliyetin uygulanması için seçilen yerin veya alternatiflerinin dikkate alınarak Bakanlıkça 443 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 36 ıncı maddesine dayanılarak "İhtisas Komisyonu" teşkil edilir. Komisyon üyeleri temsil ettikleri merkezi ve yerel kurum veya kuruluşlarını ilgilendiren konularda görev alırlar. ÇED Raporunun Bakanlığa sunulmasından sonra incelenip değerlendirilme süresi 12(on iki) haftadır.

EK-2. (devam) 07.02.1993 Tarihli ÇED yönetmeliğin' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Nihai ÇED raporunun hazırlanması ve sunulması

İnceleme-değerlendirme sürecinin sona erdirilmesinden sonra ÇED Raporu, yapılan revizelerle birlikte Nihai ÇED Raporu kabul edilerek bu rapor faaliyet sahibine verilir. Faaliyet sahibi raporda belirtilen tüm hususlara uyacağına dair imzalı ve mühürlü beyanı,imza sirkülerini bir yazı ile Bakanlığa sunar.

ÇED olumlu ve olumsuz belgesi

Faaliyet sahibi tarafından Bakanlığa sunulan Nihai ÇED Raporu en fazla iki hafta içerisinde neticelendirilerek hazırlanan "ÇED Olumlu" ya da "Olumsuz Belgesi" faaliyet sahibine verilir. 2 yıl içinde faaliyete başlanılmaması durumunda "ÇED Olumlu" belgesi geçersiz kabul edilir.

Ülkemizin ilk ÇED Yönetmeliği'nde rapora tabi faaliyetler, AB ÇED Direktifi'ndeki gibi listeleme şeklinde yer almaktadır. Ek-I listesinde yer alan faaliyetler doğrudan ÇED sürecine tabiidir. Ek-III de verilen listede yer alan faaliyetler için ise "ÇED Ön Araştırması Uygulanacak Faaliyetler" prosedürü uygulanır. Ek-II listesine göre de, "hassas yöreler" olarak belirtilen bölge içinde kalan bir faaliyet Ek-III listesinde yer alsa dahi, ÇED sürecine tabiidir. Uygulamada özellikle madencilik konusunda yatırım yapmayı planlayan yatırımcılar için sıkıntı yaratan bu durum, 1997 de bahsedilen Yönetmelik' te yapılan değişiklik faaliyet sahibi lehine değiştirilmiştir.

"ÇED uygulamasına tabi faaliyetler için, faaliyet sahipleri diğer mevzuat uyarınca yetkili kılınmış mercilerden özellikle yatırıma yönelik olarak (şirket kurma, maden arama, yabancı sermaye izni, faaliyetin yeri hakkında görüş gibi hariç) her türlü teşvik, onay, izin ve ruhsat almadan önce bu Yönetmelik hükümlerini yerini getirerek; Ek-I ve Ek-II' de ki hassas yöreler için 'ÇED Olumlu Belgesi', Ek-III' de ki faaliyetler için 'Çevresel Etkileri Önemlidir' kararı için 'ÇED Olumlu Belgesi' veya 'Çevresel Etkileri Önemsizdir' kararı verilenler bu kararı almakla yükümlüdürler" hükmü yer almaktadır.

EK-2. (devam) 07.02.1993 Tarihli ÇED yönetmeliğin' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Bu hüküm AB ÇED direktifinin en önemli özelliği olan, "ÇED' in projeler için mevcut diğer izin mekanizmalarına ya da direktife uygun olarak yeni mekanizmalara uyumunun sağlanması" hükmü ile bağdaşacak şekilde Yönetmelik' te yer almıştır. Ancak uygulama da istenilen başarı elde edilememiştir.

Yönetmeliğin13. Maddesinde, "Ek-I' de yer alan ya da Ek-III' de yer alıp Ek-I' de belirtilen "duyarlı yörelerde" bulunan faaliyetler bakımından ve son olarak ÇED Ön Araştırmasına tabi olup, Çevresel Etkileri Önemlidir Kararı verilen faaliyetler bakımından, faaliyet sahibinin Maddede sayılan gerekli belgeler ile Bakanlığa başvuracağı, Bakanlığın da Ek-V'deki genel formatı faaliyet sahibine vereceği ve faaliyet sahibinin bu format esas alınarak gerekli işlemlere başlayacağı" düzenlenmiştir. Maddede, "gerektiğinde" faaliyetin türüne göre ve Yönetmeliğin 28.maddesi hükmüne göre gerekli değişiklikler yapılarak ÇED Raporu formatı verileceği' de düzenlenmiştir. Bu madde yatırımcı için, Ön ÇED yerine daha uzun süre alan ve meşakkatli bir durum olan ÇED uygulamasının yolunu açtığından dolayı büyük sıkıntılar yaratmıştır. Bu nedenle 1997 Yönetmelik de değişikliğinde bu madde kaldırılmıştır.

Yönetmeliğin 18. Maddesinde; " Değerlendirme süreci raporun ÇED formatına uygun olup olmadığı, yapılan incelemelerin, hesaplamaların ve değerlendirmelerin yeterli miktarda ve ayrıntı düzeyde; doğru veri, bilgi ve belgelere dayanıp dayanmadığı, eklerin yeterli ve uygun olup olmadığı, faaliyetin çevreye olabilecek etkilerinin tam ve doğru olarak açıklanıp açıklanmadığı ve bu açıklamalarda tereddüde neden olabilecek hususların bulunup bulunmadığı, yer ve teknoloji alternatiflerine dair incelemelerin tam ve doğru olarak açıklanıp açıklanmadığı" şeklinde düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 19. maddesi, "Komisyonun görev, yetki ve sorumluluklarını belirlemesi açısından önemlidir. Burada, Komisyonun, "gerekli gördüğü" takdirde mahallinde ve faaliyetle ilgili bir başka kuruluşta inceleme, araştırma yapacağı, bilgi toplayacağı, test ya da deney yapacağı ya da yaptıracağı,

EK-2. (devam) 07.02.1993 Tarihli ÇED yönetmeliğin' n de madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Bakanlıkça da uygun görülmesi kaydıyla faaliyet sahibinden araç gereç, bilgi, kaynak ve doküman temin etmesini, test, deney ve ölçümleri yapmasını ya da yaptırmasını isteyeceği ve bu harcamaların da faaliyet sahibince karşılanacağı" şeklinde düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 25. maddesi hükmünce, "*ÇED Olumlu Belgesi ya da Çevresel Etkileri Önemsizdir Kararı*" almadan Yönetmelik kapsamındaki bir faaliyetin başlaması durumunda faaliyetin, mahallin en büyük Mülki İdare Amirlerince durdurulacağı ve gerekli işlemler tamamlanmadan bu durdurma kararının kalkmayacağı" düzenlenmiştir.

Madencilik faaliyetleri açısından Ek-I ve Ek-III listeleri incelendiğinde

ÇED Uygulanacak Faaliyetler Listesi(Ek-I)' nin 11. Maddesi Petrol ve gaz boru hatları ve depolama tesisleri ile 24. Maddesinde Her türlü maden çıkarılması ve zenginleştirilmesi (metal içeren veya enerji üretilenler).

ÇED Ön Araştırması Uygulanacak Faaliyetler Listesi (Ek-III)'nin 1. Maddesinde Metal içermeyen ve enerji üretilmeyen minerallerden mermer, kum, çakıl, taş, tuz, fosfat ve potas gibi minerallerin istihracı.

Söz konusu listeler incelendiğinde her türlü metal madenin çıkarılması ve zenginleştirme tesisleri, alan ve üretim sınırlaması olmadan doğrudan Ek-I Listesinde yer almaktadır. Alan ve kapasitesi çok az olan madencilik faaliyetleri kirletici vasfı çok düşük olsa bile, Ek-I listesinde kalmaktadır, bu durum da hem madencilik sektörü açısından olumsuzdur. Bunun yanı sıra Bakanlık çalışanlarının yani uygulayıcıların da iş yükünü oldukça artırmaktadır. ÇED raporlarının dikkatlice okunarak değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle çeşitli taahhütleri içeren ÇED Raporlarının amacına ulaşması ve dolayısıyla çevrenin korunması tartışmalı hale gelmektedir.
Ayrıca çok yüksek kapasite ve alanda çalışılsa bile mermer, kum, çakıl, taş, tuz gibi faaliyetlerin ÇED Yönetmeliğinin Ek-3 listesinde yer almaktadır. Kirletici vasfı yüksek faaliyetlerin eşik olması ve bu eşik değerlerine göre ÇED uygulanması hem çevrenin korunması, hem madencilik sektörü, hem de uygulama açısından oldukça önemlidir.

EK-3. 23.06.1997 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

İlgili kişi, kurum ve kuruluşlardan gelen talepler ve ilk ÇED Yönetmeliği'nin uygulanması ile oluşan tecrübe ve birikim doğrultusunda, 14.03.1997 tarihli AB direktifi temel alınarak ÇED Yönetmeliği değiştirilmiş, yeni yönetmelik 23.06.1997 tarihli ve 23028 sayılı R. G. yayımlanarak yürürlüğe konulmuştur.

İlk ÇED Yönetmeliğinde, diğer kurum ve kuruluşların mevzuat önceliği noktasında sorunlar yaşanmaktadır. Yer seçimi, uygunluk belgesi gibi kısımlarda sıkıntılar yaşanması ve özellikle ÇED kararı verilme sürecinin uzaması yatırımcı açısından sıkıntı yaratmaktadır. Özellikle ÇED kararlarının yaklaşık olarak yarısını oluşturan maden yatırımlarının hassas yöreler içerisinde kalan yerlerde teşekkül etmesi sürecin yatırımcı için çok uzamasına neden olmaktadır. Bu süreleri inceleyecek olursak; Ön ÇED için bu süre 4-5 hafta, ÇED için bu süre, doğrudan ise 14 hafta, Ön ÇED' den gelirse 18-19 hafta arasında değişmektedir.

Önceki yönetmelikle kıyaslandığı zaman 1997 tarihli Yönetmeliğin daha anlaşılır hale geldiği görülmektedir. Değişikliğe uğrayan Yönetmelikle ÇED' in uygulama alanının daraltıldığı söylenebilir (Saygılı, 2007).

Yönetmeliğin "amaç" başlıklı 1. maddesinde, 1993 tarihli Yönetmelikte yer alan ve Çevre Kanunu'na da paralel olan "kamu veya özel sektöre ait kurum, kuruluş ve işletmeler" ifadesi yerine, "gerçek ve tüzel kişilerin gerçekleştirmeyi planladıkları faaliyetler ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Bu düzenlemede faaliyet sahibi olarak gerçek ve tüzel kişiler gösterilmiştir. Böylece, Çevre Kanunu'nun ÇED sürecini uygulamakla yükümlü tutmadığı gerçek kişileri ÇED Yönetmeliği, süreci uygulamakla yükümlü kılmıştır. Bu durumun hem Rekabetin Korunması Hakkındaki Kanun'daki işletme tanımı hem de Ticaret Sicil Tüzüğü'ndeki ticari işletme tanımının incelenmesi sonucunda, Kanun'daki işletme terimine gerçek kişilerin de girebileceği, dolayısıyla da Yönetmeliğin Kanun'a aykırı bir düzenleme getirmediği sonucuna ulaşılmıştır.(Akkaş, 2012: 60).

EK-3. (devam) 23.06.1997 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

1997 yılında yürürlüğe giren Yönetmelikte en önemli değişiklik bir önceki yönetmelikte yer alan "ÇED uygulanacak hassas yöreler" kavramının yer almamasıdır. Hassas yöreler kavramı Yönetmelik eklerinden de çıkartılarak, ÇED sadece Ek-I' de yer alan ve "ÇED Ön Araştırması Uygulanacak Faaliyetler Listesi" olan Ek-II' de yer alan ancak Mahalli Çevre Kurulu'nca ÇED Önemlidir kararı verilen faaliyetler için rapor hazırlanması öngörülmüştür.

Söz konusu Yönetmelik yayınlanarak yürürlüğe girdikten sonra 4 defa geçici madde ilavesi, fıkra eklenmesi ile çeşitli değişimlere uğramıştır. Bu değişimlerden doğrudan ve dolaylı olarak madencilik ile ilgili olanları inceleyecek olursak;

- 13.08.1999 tarihli ve 23785 sayılı ÇED Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik yayınlanarak, 1997 Yönetmeliğinde geçen "görüş" kelimeleri kaldırılarak yerine "karar" kelimesi getirilmiş olup, "ÇED Olumlu Görüşü" yerine "ÇED Olumlu Kararı" olarak değiştirilmiştir.
- 14.04.2000 tarih ve 24020 sayılı ÇED Yönetmeliğinin 28 inci Maddesine Bir Fıkra Eklenmesine Dair Yönetmelik yayımlanarak, 1997 Yönetmeliği'nin 28. Maddesinde geçen "ÇED Olumlu Görüşü veya "Çevresel Etkileri Önemsizdir" kararı alınmadan faaliyete başlanılması durumunda o faaliyetin mahallin en büyük mülki amiri tarafından durdurulur" hükmünün altına "ancak faaliyetin üretim aşamasına geçmiş bulunması halinde, üretimde bulunulduğunun belgelenmesi kaydıyla Yönetmelikte belirtilen yükümlülüklerini yerine getirebilmeler için bir defaya mahsus olmak üzere Bakanlıkça uygun görülmesi halinde yeteri kadar süre verilebilir. Bu süre zarfında yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda faaliyet mahallin en büyük mülki idare amirince durdurulur" hükmü eklenerek faaliyet sahibinin lehine olmak üzere bir kereye mahsus olmak üzere imtiyaz tanınmıştır.
- 26.10.2000 Tarih ve 24212 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan ÇED Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılması Hakkında Yönetmelik yayımlanarak, 1997 ÇED Yönetmeliği'nin 33 üncü maddesi başlığı ile birlikte değiştirilmiştir.

EK-3. (devam) 23.06.1997 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Madencilik faaliyetleri ilk yönetmelikten (1993) farklı olarak her türlü madenin çıkarılması ve zenginleştirilmesi yerine; enerji ve metal madenleri olarak ikiye ayrılmış ve kırma-eleme tesisleri EK-I Listesinden çıkarılmıştır. Ayrıca maden arama faaliyetleri EK-2 Listesinden çıkartılarak, EK-V (maden veya petrol arama faaliyetlerine ilişkin taahhütname formu) deki formun Valiliğe verilmesi yeterli görülmüştür. Madencilik sektörü açısından alan ve kapasite sınırlaması yapılmadan; tüm metalik madenlerin EK-I kapsamında yer alması zaman kaybına yol açarken, tüm taş ocaklarının ve kırma eleme tesislerinin EK-II kapsamında yer alması ise çevre kirliliğine neden olmaktadır. Ayrıca çevresinde yaşayan insanların bu kirlilikten olumsuz yönde etkilenmesi ve maden arama faaliyetlerinin ÇED kapsamından çıkarılması ise arazinin orijinal morfolojisinin bozulması, estetik açıdan bozulması gibi doğaya geri dönüşümsüz zararlar verme olasılığını da artırmaktadır.

EK-4. 06.06.2002 Tarihli ÇED Yönetmeliği' n de madencilikle İlgili düzenleme değişiklikleri

Bu dönemde yönetmelikteki değişimler ve gelişmeler, Türkiye'nin AB aday ülke statüsü kazanması ile (1999 yılı), özellikle AB mevzuatına uyum konusunda ivme kazanmıştır. Katılım Ortaklığı Belgesi doğrultusunda hangi mevzuatın, hangi sürede uyumlu hale getirileceği netlik kazanmıştır. 2001 yılında yürürlüğe giren "AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'nda" ÇED Yönetmeliği kısa vadeli öncelikler arasında yer almıştır. 1997 yılında ÇED Yönetmeliği'nin AB ÇED Direktifi ile uyumlu hale getirilmesi kısa vadeli öncelik olarak değerlendirilmiştir. Bu amaca yönelik olarak, ÇED Yönetmeliği Taslağına ilişkin çalışmalar, ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri alınarak ve mevzuatın gereklilikleri ile ulusal çıkarlar da gözetilerek, AB Komisyonu ile yapılan görüşmeler neticesinde nihayete erdirilmiştir. AB mevzuat uyumunu sağlayacak olan yeni ÇED Yönetmeliği, 06.06.2002 tarihli ve 24777 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Alıca, 2005). 1997 yılında yayınlanan yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu yönetmelik değişikliği sonrası AB ÇED Direktifinin yapısı ile ülkemizdeki ÇED sisteminin yapısı uyumlu hale getirilmiştir. (Saygılı, 2007).

06.06.2002 tarihli ÇED Yönetmeliği ile getirilen değişiklikler aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

- Daha önceki yönetmeliklerde olmayan 'duyarlı yöreler' kavramı bu yönetmelik ile, ÇED süreci terminolojisine dahil olmuştur. Hassas alanların korunması adına, çevresel anlamda önemli bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.
- ÇED Yönetmeliği gereği rapor hazırlayanlara daha önce verilen 'yeterlilik belgesi' uygulaması kaldırılmıştır. ÇED raporunun faaliyetin özelliğine göre kimler tarafından hazırlanabileceğinin Bakanlıkça faaliyet sahibine bildirileceği belirtilmiştir. "ÇED Proje Tanıtım Raporu" ve "ÇED Ön Araştırma Raporu" nun, projenin türü ve yeri dikkate alınmak suretiyle ilgili meslek dallarından, en az üç kişiden oluşan çalışma grubunca hazırlanacağı yönetmelikte belirtilmektedir.

EK-4. 06.06.2002 Tarihli ÇED Yönetmeliği' n de madencilikle İlgili düzenleme değişiklikleri

- Yer seçimi ile ilgili mevzuata uygunluk esası kaldırılmıştır. Gerekli izni alan faaliyet sahibi proje ile ilgili izinleri daha sonra kendisi alacaktır. ÇED Yönetmeliğine giren projeler için "ÇED Olumlu Kararı" veya "ÇED Gerekli Değildir" kararı alınmadıkça hiçbir teşvik, onay, yapı ve kullanma ruhsatı verilemez, proje için yatırıma başlanamaz. Bu da faaliyetlerin çevreye verebileceği kirlilikleri önceden tespit ederek, kirlenmeden önleme politikası çerçevesinde çevreyi koruma adına yapılmış çok önemli bir yaptırımdır.
- Madencilik faaliyetlerinin hangi grupta değerlendirileceğini gösteren Ek-I ve Ek-II faaliyetler listesinde, AB mevzuat doğrultusunda üretim ve alan olarak sınırlamalar getirilmiştir. Prosedürü hızlandırmak için değerlendirme süreleri kısaltılmıştır. Proje sahibinin herhangi bir nedenle değişmesi durumunda devralan kişi önceki sahibinin taahhüt ve yükümlülüklerini herhangi bir işleme gerek kalmaksızın yüklenmiş sayılır ve bunu bir dilekçeyle Bakanlığa bildirir.

Söz konusu yönetmeliği ÇED uygulamaları açısından inceleyecek olursak

Proje sahibi dilekçesi ekinde Ek-III deki Proje Tanıtım Genel Formatı esas alınarak hazırlanmış dosya ile Bakanlığa sunar. Uygun bulunan dosya için Bakanlık tarafından bir komisyon oluşturulur. Oluşturulan komisyon üyelerine başvuru dosyası iletilir ve bu işlemler toplam on iş günü içinde tamamlanır.

Komisyonun bilgilenme amaçlı ilk toplantısında proje sahibi, proje hakkında komisyonu bilgilendirir. Bu toplantıda proje yerinin incelenmesi, halkın katılımı toplantısı ve kapsam belirleme toplantısının tarihi belirlenir. Yani halkın katılımı, kapsam belirleme toplantısı ve özel format verme işleri bilgilendirme toplantısından sonraki 30 iş günü içerisinde tamamlanır.

EK-4. (devam) 06.06.2002 Tarihli ÇED Yönetmeliği' n de madencilikle İlgili düzenleme değişiklikleri

Halkın katımı toplantısından en az beş gün içerisinde proje sahibi projenin yerini, konusunu, toplantı yapılacak yer ve saatini belirten ilanı ulusal bir gazetede yayınlatır. Daha önceki Yönetmeliklerde bu ilan hem yerel hem de ulusal bir gazete de yayınlatma zorunluluğu vardı ancak bu Yönetmelikte sadece ulusal bir gazete de yayımlatıyor olması ilanın halk tarafından duyulması açısından sıkıntı yaratmaktadır.

Halkın projeye yönelik istek, öneri ve sıkıntıları komisyon tarafından projeye has ÇED Raporu Özel Formatı belirleme, kapsamlaştırma ve inceleme değerlendirme aşamalarında dikkate alınır. Kapsam belirleme toplantılarında ÇED Raporu özel formatının son şekli verilir ve bu toplantıda ayrıca komisyon ÇED Raporunun hangi meslek grupları tarafından hazırlanacağı tespit edilir. Verilen format bir yıl geçerlidir. Rapor yetiştirilemez ise altı ay daha ek süre verilebilir. Altı ay içinde de rapor sunulmaz ise başvuru geçersiz sayılır.

Bakanlığa sunulan ÇED Raporları yedi iş günü içinde incelenir ve uygun bulunan raporlar inceleme değerlendirme toplantısında komisyon üyeleri tarafından tekrar incelenir.

Proje ile ilgili İnceleme değerlendirme sürecinin başladığı ve ÇED Raporunun halkın görüşüne açıldığı Bakanlık ve Valilik tarafından halka duyurulur. Halk ilan tarihinden itibaren 30 gün içinde raporu inceleyip görüş bildirebilir. Görüşler süresi içinde komisyon üyeleri tarafından dikkate alınır.

Komisyon ÇED Raporunu ilk inceleme değerlendirme toplantısından sonraki otuz iş günü içinde inceler ve değerlendirilir ancak raporda önemli eksikliklerin görülmesi halinde inceleme değerlendirme çalışması durur. Düzeltmeler yapıldıktan sonra Bakanlık komisyonu tekrar toplantıya çağırır ve komisyon otuz gün içinde çalışmalarını tamamlar.

Proje sahibi, inceleme değerlendirme toplantılarının sonrasında 30 gün içinde Nihai ÇED Raporu, taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirküsü ile birlikte sunar.

EK-4. (devam) 06.06.2002 Tarihli ÇED Yönetmeliği' n de madencilikle İlgili düzenleme değişiklikleri

Bakanlık komisyon kararının görüşlerini de dikkate alarak on iş günü içerisinde ÇED Olumlu ya da ÇED Olumsuz Kararını verir. ÇED Olumlu Kararı verilen projelerde beş yıl içinde faaliyete başlanılmaz ise Karar geçersiz sayılır.

Yukarıda da görüldüğü gibi bu Yönetmelikte ile bilgilendirme toplantısı, kapsam belirleme ve konu ile ilgili karara varılmasına yetecek sayıda inceleme değerlendirme toplantısının yapılmasına ve faaliyetin komisyon üyeleri tarafından defalarca incelenmesine olanak sağlandığından raporların kalitesinin arttığı söylenebilir. Ancak Yönetmelikteki yetki değişikliği ile "ÇED Ön Araştırma" sürecinde yetkili "Mahalli Çevre Kurulları" iken "ÇED Olumlu veya Olumsuz", "ÇED Gereklidir" ve "Gerekli Değildir" kararlarını verme yetkisi Bakanlığa verilmiştir. Bakanlık gerekli gördüğü yerde sınırlarını belirleyerek bu yetkiyi Valiliklere devredebilecektir denilmiştir. Bu madde ile bütün yetki Bakanlık elinde yani merkezde toplanmıştır. Ancak bu durum merkezin iş yükünü artırdığı gibi karar verme sürecinin de uzamasına yol açmıştır. Uygulama açısından olumlu bir değişiklik olduğu söylenemez.

<u>2002 tarihli Yönetmeliği'nin EK-I ve Ek-II Listelerinin Madencilik Açsısından İncelenmesi:</u>

2002 tarihli ÇED Yönetmeliğinin Ek-I ve Ek-II Listelerine ilk defa "madencilik projeleri, ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın" diye bir uygulama getirilmiştir. Ancak bu uygulamanın 2013 tarihli ÇED Yönetmeliğinde kaldırılması, aslında ruhsat hukukunun ÇED kararları için önemli olduğunun göstergesidir.

Söz konusu listeler incelendiğinde maden faaliyetlerinde metalik, taş ayırımı yapılmadan; alan ve kapasite açısından eşik değerler getirilmiştir. Bu sınırlama ile her türlü maden için ÇED yapılması engellenmiş olup Bakanlığın iş yükü azaltılmış; kirletici vasfı düşük madencilik faaliyetleri için yapılacak olan ÇED süreci engellenmiş, zaman kaybının da önüne geçilmiştir. Ayrıca kırma eleme tesislerinin belirli kapasitenin üstünde ÇED sürecine dahil edilmesi ile, madencilik sektöründe en önemli sorunların başında gelen toz probleminin önüne geçilmesi açısından önemlidir.

EK-4. (devam) 06.06.2002 Tarihli ÇED Yönetmeliği' n de madencilikle İlgili düzenleme değişiklikleri

Ancak, ÇED Yönetmeliğine getirilen eşik değerler uygulama ve madencilik sektörü açısından olumlu değişiklik olup, çevrenin korunması açısından yeterli midir?

Mermer ocaklarının, tuz işleme tesislerinin ve 3000 m ve üzerindeki sondajla yapılan aramaların Ek-II kapsamına alınması bu maden faaliyetlerinin olumsuz etkilerinin Valilikçe izlenmesi çevreyi korumak açısından önemlidir.

Ek 1 ve Ek II' deki faaliyetler içinde sayılmayan faaliyetler için çalışma alanı büyüklüğünü, üretim miktarını ve faaliyet şeklini özetleyen bir dilekçeyle il Valiliğine başvurulmaktadır, İl Çevre Müdürlüğü müracaatı Ek I ve Ek-II' deki kriterlere göre incelemektedir. Genellikle nihai görüş için dilekçeyi Bakanlığa göndermektedir. ÇED ve ÇED Ön Araştırmasından muaf yazısı ile çalışma yapılmaktadır. Muaf bulunmaması durumunda ÇED prosedürü veya ÇED Ön Araştırma prosedürü işlemektedir.

EK-5. 16.12.2003 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

AB ile ülkemiz arasında oluşturulan ortaklık çerçevesinde, Ortaklık Komitesi ve Katılım Ortaklığının (14.04.2003) gerekleri ve AB mevzuatına yaklaştırılması için 8 alt komite oluşturulmuştur. 'Ulaştırma, Çevre ve Enerji' komitesinin çalışmaları ile, AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı'ndaki "Çevresel Etki Değerlendirilmesi (ÇED) Sürecinin Güçlendirilerek Etkinleştirilmesi ve Stratejik Çevresel Değerlendirme (SÇD) Direktifine Uyum Sağlanması" önceliği esas alınarak ve daha önceki yönetmeliklerden kazanılan deneyimlerin uygulamaya alınması amacıyla yeni ÇED Yönetmeliği, 16 Aralık 2003 tarih ve 25318 sayılı R. G.' de yayımlanarak yürürlüğe konmuştur.

Bir önceki yönetmelikle ile bu yönetmelik arasında çok büyük farklılıkların olduğu söylenemez. Yeni yönetmelik bir yıl gibi kısa bir süre içerisinde oluşturulmuştur. Ayrıca, bu Yönetmelik döneminde Bakanlık, Orman Bakanlığı ile birleştirilerek "Çevre ve Orman Bakanlığı" adını almıştır.

Bu Yönetmelikte de bir öncekinde olduğu gibi "ÇED Olumlu veya Olumsuz", "ÇED Gereklidir" ve "Gerekli Değildir" kararlarını verme yetkisi Bakanlık' tadır. Bakanlık gerekli gördüğü yerde sınırlarını belirleyerek bu yetkiyi Valiliklere devredebilir.

Eski ve yeni yönetmelik arasındaki farkları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür;

- Eski yönetmelikte 117 iş günü olan ÇED süreci, yeni yönetmelikle 35 iş gününe indirilmiştir.
- Eski yönetmelikte 75 iş günü olan ÇED Ön Araştırma süreci, yenisinde 25 iş gününe düşürülmüştür.
- ÇED prosedürün de yer alan Bilgilendirme ve Kapsamlaştırma Toplantıları birleştirilmiştir.
- ÇED' e tabi projelere ilişkin Rapor hazırlayanlar için Yeterlilik şartı getirilmiştir. (Yeterlilik Tebliği Yayımından sonra).

Revize edilen yönetmeliğin madencilikle ilgili maddeleri aşağıdaki gibi düzenlenmiştir.

EK-5. (devam) 16.12.2003 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

35. maddede Ek-I' de yer almayan madencilik projeleri; ruhsat veya işletme izin alanı değil doğrudan 25 hektarlık çalışma alanından küçük işletmeler ve yer altı işletmelerini kapsamaktadır. Maden ve taş ocaklarında üretim doğrudan alan bazında çalışma alanına bakılmakta sadece mermer ruhsatlı sahalarda çalışma alanına değil, üretilecek bloğun yıllık üretim miktarına bakılarak karar verilmektedir. Ancak Taşocağı ruhsatlı sahalarda kurulacak boyutlandırma tesisleri için 25 000 m^3/yıl ve üzeri ile 100 000 m^3/yıl arası üretimler (Proje Tanıtım Dosyası) PTD hazırlar, alt üretimler ÇED' den muaf, üst üretimler ise ÇED Raporu hazırlamakla mükelleftir.

Söz konusu yönetmeliğin madencilik faaliyetlerine ilişkin EK-I ve EK-II Listelerinde bir önceki yönetmeliğe göre önemli bir değişiklik olmamıştır.

EK-6. 17.07.2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Bu dönemde, AB ÇED Direktifi ile uyumlaştırılmasını ve 2003/35/EC Numaralı AB Direktifinde belirtilen özellikle "Halkın Katılımı" ile ilgili hükümlerin ÇED Yönetmeliğine yansıtılmasını sağlamak ve son AB ÇED Direktifi'ndeki yerine getirilmesi istenen şartların sağlanması açısından 2008 Yönetmeliği yayınlanmıştır.

Yeni yönetmelikte yapılan değişiklikler; tanımlarda revizyon, halkın katılımında revizyon, ek listelerde revizyon ve kapasite artışlarında revizyon başlıkları altında gerçekleşmiştir. Tanımlar da Konsey Direktifi 2003/35/EC dikkate alınmıştır.

Türkiye'de yaşayan herkes halk olarak nitelendirilmiştir. Proje kapsamında etkilenen ya da bu konuda ilgisi olan bütün kesimleri de içine alması düşünülerek 'ilgili halk' tanımı da getirilmiştir. Önceki yönetmelik, 'Halkın Katılımı Toplantısı' tarihinin yatırım sahibi tarafından en az üç gün önce duyurulmasını öngörmekte iken yeni yönetmelikte bu süre en az on gün olarak değiştirilmiş olup sadece ulusal gazete ilanı değil bir de yerel gazete de yayınlanma zorunluluğu getirilerek halkın katılımı etkinleştirilmiştir.

Kapasite artışları ile ilgili olarak da yeni yönetmelikte değişiklikler düzenlenmiştir. 2003 yönetmeliği "kapasiteye ilişkin tüm değişikliklerde Ek-II listesi işlemi uygulanır" ilkesini öngörmekte idi. 2008 yönetmeliği ise, "kapasite değişikliklerinde; Ek-I Listesindeki eşik değerler kadar artış var ise ÇED prosedürü uygulanır" denmektedir. Bu durum kirleticilerin daha detaylı incelenerek çevreyi korumaya yönelik tedbirlerin alınması açısından olumlu olarak değerlendirilmektedir. Önceki yönetmelikte her artış Ek-II kapsamında ele alınırken, yeni yönetmelik "artış miktarını" baz alarak artışa göre Ek-I kapsamında da değerlendirilebilecektir.

2003 tarihli yönetmelikte kapsam dışı olan projeler için, madde 15, "seçme eleme kriterlerine tabi projeler" şeklinde yer alır iken, yeni yönetmelikte madde 7, "çevresel etki değerlendirmesine tabi projeler bu yönetmelik kapsamında ya da kapsamı dışında bulunan projelere ilişkin kapasite artırımı ve/veya genişletilmesi halinde, kapasite artışı toplamı bu Yönetmeliğin EK-I' in de belirtilen eşik değer veya üzerindeki projelere, Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hazırlanması zorunludur" şeklinde yer almaktadır (Akkaş, 2012).

EK-6. (devam) 17.07.2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Söz konusu yönetmeliği ÇED' i uygulama açısından inceleyecek olursak

Proje sahibi dilekçe ile birlikte Yönetmeliğin Ek-III 'ünde yer alan genel formata göre hazırlanmış iki adet başvuru dosyasını Bakanlığa sunar projenin uygun bulunması halinde; Bakanlık komisyon üyelerinin sayısı kadar raporun çoğaltılmasını ister, bu işlemler üç işgünü içinde tamamlanır. Uygun bulunan projenin bir nüshası Valiliğe gönderilir, ÇED sürecinin başladığı ve bu sürecin sonuna kadar proje anons, askıda ilan internet gibi herhangi bir yöntemle halka duyurulur. Halk isterse proje hakkında görüş, öneri ve sorularını Valiliğe ya da Bakanlığa iletebilir.

Proje sahibi halkın katılımı konusunda bilgilendirme amacıyla ulusal ve yerel gazete de on gün önceden ilan yayınlatır. Daha sonra kapsam belirleme toplantısı yapılmaktadır. Halkın katılımı toplantısı, halkın bilgilenmesi, kapsam belirleme toplantısı, özel format verme işlemleri on iki işgünü içinde tamamlanmaktadır.

Proje sahibi özel formatın verilmesinden itibaren bir yıl içinde raporu Bakanlığa sunmak zorundadır, ancak bir defaya mahsus olmak üzere altı ayı geçmemek üzere uzatma isteyebilir. Uzatma almadığı halde bir yıl içinde sunulmaya raporlar geçersiz kabul edilir.

Süresi içinde hazırlanan dosyalar Bakanlığa sunulur, özel formata göre uygun bulunan raporlar, üç işgünü içinde sonuçlandırılır. Bakanlık raporu inceleme değerlendirme amacıyla toplantı saatini ve yerini belirtir bir yazı ile komisyon üyelerine gönderir. Ayrıca projenin inceleme değerlendirme sürecinin başladığı halka duyurulur ve görüşlerine açılır.

İnceleme değerlendirme toplantısından sonra komisyon on işgünü içinde raporu inceler ve değerlendirir. Komisyon; üye sayısının salt çoğunluğu ile toplanır, inceleme değerlendirme toplantıları sırasında raporun nihai edilmesini uygun bulursa, proje sahibi toplantıların sona ermesinden 5 işgünü içinde komisyonun nihai ettiği rapor, taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirküleri ile Bakanlığa başvurur.

EK-6. (devam) 17.07.2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Bakanlık nihai ettiği raporu 10 işgünü halkın görüşüne açar. Proje sahibinden, bu görüşler dikkate alınarak hazırlanan nihai raporu üç işgününde komisyon üyesi kadar çoğaltılması istenir. Çoğaltılan nihai rapor beş işgünü içinde Bakanlığa sunulur. Bakanlık beş işgünü içerisinde ÇED Olumlu ya da ÇED Olumsuz Kararını verir. ÇED Olumlu Kararı verilen projelerde yedi yıl içinde faaliyete başlanılmaz ise Karar geçersiz sayılır.

Bu Yönetmelikte, bir önceki Yönetmelikte 35 işgünü olan ÇED süreci, 56 işgününe çıkarıldığı görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu Yönetmelikte AB Direktiflerinde belirtilen şartların sağlanması amacıyla, halkın ÇED sürecinin başlangıcından sonuna kadar proje ile ilgili haberdar olması sağlanmış hatta görüş ve önerilerini sürecin her safhasında belirtme olanağı sunulmuştur.

Ayrıca, kapsam belirme ve en az iki defa inceleme değerlendirme toplantısında projenin komisyon üyeleri tarafından yeteri kadar incelenmesi olanağı sunulmuştur.

Ancak, söz konusu yönetmelik yayınlandığı tarihten itibaren; 19.12.2009, 14.04.2011, 30.06.2011 ve 05.04.2013 tarihi olmak üzere 4 defa değişikliğe uğramıştır. Tarihlere göre bu değişiklikleri inceleyecek olursak;

<u>19.12.2009 tarih ve 27437 sayılı ÇED yönetmeliğinde değişiklik yapılması hakkında yönetmelik</u>

Bu Yönetmelik ile 2008 tarihli Yönetmeliğin Ek-II 'sin de yer alan Seçme-Eleme Kriterleri Uygulanacak Projeler Listesinin 47 inci maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki 48 inci madde eklenmiştir.

"48. Arama Faaliyetleri;

a) Hektar başına 500 m^3'ün üzerinde yapılan yarmalı aramalar,
b) Ruhsat alanı içerisinde toplam 5000 m.' nin üzerindeki maden arama sondajları,
c) Ruhsat alanı içerisinde toplam 10 000 m.' nin üzerindeki jeotermal arama sondajları,

EK-6. (devam) 17.07.2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

ç) Ruhsat alanı içerisinde hektar başına 10 adet sondaj ve üzerinde yapılan Petrol ve doğalgaz arama sondajları."

Bu madde ile madencilik faaliyetlerinde sınırlar getirilerek yarmalı aramalar, arama sondajları ÇED kapsamına alınmıştır. Bu durum her ne kadar madencilik açısından ve Bakanlık uygulayıcıları için zaman kaybı gibi görülse de arama faaliyetlerinin gerçekleştirileceği alan, yüzey toprağının korunması, güvenlik tedbirleri, toz, gürültü ve atıkların etkilerinin bertarafını sağlamak ve dolayısıyla çevreyi korumak açısından önemlidir.

<u>14.04.2011 tarih ve 27905 sayılı ÇED yönetmeliğinde değişiklik yapılması hakkında yönetmelik</u>

Bu Yönetmelikte, 2008 tarihli ÇED Yönetmeliğinde var olan Geçici 3. Madde aşağıdaki gibi değiştirilmiştir.

<u>2008 Yönetmeliğinde geçici 3.madde aşağıdaki gibiydi</u>

Kapsam dışı projeler

GEÇİCİ MADDE 3 – (1) 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinden önce uygulama projeleri onaylanmış veya çevre mevzuatı ve ilgili diğer mevzuat uyarınca yetkili mercilerden izin, ruhsat veya onay ya da kamulaştırma kararı alınmış veya yatırım programına alınmış veya mevzi imar planları onaylanmış projelere veya bu tarihten önce üretim ve/veya işletmeye başladığı belgelenen projelere Çevre Kanunu ve ilgili diğer yönetmeliklerde alınması gereken izinler saklı kalmak kaydıyla bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz."

EK-6. (devam) 17.07.2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

14.04.2011 de Yapılan değişiklik aşağıdaki gibidir

"GEÇİCİ MADDE 3 –(1) 7/2/1993 tarihli ve 21489 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliğinden önce;

a) Üretime ve/veya işletmeye başladığı belgelenen projelere,
b) Uygulama projeleri onaylanmış veya çevre mevzuatı ve ilgili diğer mevzuat uyarınca yetkili mercilerden izin, ruhsat veya onay ya da kamulaştırma kararı alınmış veya yatırım programına alınmış veya mevzi imar planları onaylanmış projelerden

1. Bu Yönetmeliğin EK-I Listesinde yer alan projeler için 17/7/2015 tarihine,
2. EK-II Listesinde yer alan projeler için 17/7/2013 tarihine kadar yatırımına başlanmış projelere,Çevre Kanunu ve ilgili diğer yönetmeliklerde alınması gereken izinler saklı kalmak kaydıyla bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz."

Bu değişiklik ile EK-I ve Ek-II Listeleri kapsamına giren projeler için tarih sınırlaması getirilmiş ve bu tarih sınırlamalarında proje faaliyete başlamış ise Yönetmelik hükümlerinin uygulanmayacağı, faaliyete başlamamış ise ÇED kapsamında değerlendirileceği bildirilmektedir. ÇED kapsamına alınan projelerin çevreye olan etkilerinin kontrol altına alınması çevresel bakımdan çok önemlidir. Fakat madencilik sektörü için yatırımcılar tarafından yatırımın önünde bir engel olarak görülmektedir.

30.06.2011 tarih ve 27980 sayılı ÇED yönetmeliğinde değişiklik yapılması hakkında yönetmelik

Bu değişiklikleri iki şekilde incelemek mümkündür. Birincisi; Yönetmeliğin uygulama aşamasında yapılan değişiklikler ki, bunlar daha çok maddelerin açıklanması ve tereddütlerin ortadan kaldırılması için yapılanlardır. İkincisi ise, Ek-I ve Ek-II Listelerinde yapılan değişiklerdir.

EK-6. (devam) 17.07.2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Bu Yönetmelikteki değişiklikleri madencilik açısından inceleyecek olursak

2008 Yönetmeliğinde "Entegre Projeler" başlığı altındaki 25. Madde, 2011 yılında yapılan değişiklik ile "Entegre projeler ve arama faaliyetleri" başlığı olmuş ve bu başlık altındaki 25. Madde'ye 2. ve 3. fıkralar eklenmiştir ve bu fıkralar şunlardır:

"(2) Arama faaliyetleri için bu Yönetmeliğin Ek-VI' sın da yer alan "Arama Faaliyeti Eleme Kontrol Formu" ile müracaatta bulunulur.

"(3) Proje sahibi, arama projeleri için, çevresel etkilerin araştırılması amacıyla, bir dilekçe ekinde bu Yönetmeliğin Ek-VI' sın da yer alan formu 2 nüsha halinde Bakanlığa sunar. Bakanlık sunulan formu inceleyip değerlendirerek faaliyetin gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceği hususunda karar verir. Gerek görüldüğü takdirde, "Proje Tanıtım Dosyasının Hazırlanmasında Esas Alınacak Seçme Eleme Kriterleri" başlıklı Ek-IV' de yer alan formata göre Proje Tanıtım Dosyası hazırlanması istenir."

-2011yılında yapılan ÇED Yönetmeliği değişikliğinde Ek-I Listesindeki 28. Madde aşağıdaki gibi değişmiştir.

"28 – Madencilik projeleri

Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın;

a) 25 hektar ve üzeri çalışma alanında (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) açık işletmeler,
b) 150 hektarı aşan (kazı ve döküm alanı toplamı olarak) çalışma alanında açık işletme yöntemi ile kömür çıkarma,
c) Biyolojik, kimyasal, elektrolitik ya da ısıl işlem yöntemleri uygulanan cevher zenginleştirme tesisleri,
ç) Atık barajları ve/veya atık havuzları,

EK-6. (devam) 17.07.2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

d) Kırma-eleme-yıkama tesisleri (3213 sayılı Maden Kanunu 1. (a) ve 2. (a) grup madenler ile hafriyat malzemeleri – 400 000 ton/yıl)."

(2008 Yönetmeliğindeki 28. Maddenin (a ve b) bentlerinden sonraki cevher hazırlama tesisleri yeni değişiklik yapılan Yönetmelikte çıkartılmıştır, yukarıdaki (ç) bendi yeni eklenmiş ve daha önce 100 000 m^3/yıl ve üzeri olan kapasite 400 000 ton/yıl olarak değişmiştir.) Kapasite artışının 100 000 m^3/yıl den 400 000 ton/yıl'a indirilmesi çevrenin korunması açısından olumlu bir değişikliktir. Ancak cevher hazırlama tesislerinin EK-II Listesine alınması madencilik sektörü ve Bakanlık ÇED uygulayıcıları açısından olumlu gibi görünürken çevrenin korunması açısından olumsuz görünmektedir. Nedeni ise; Kirletici vasfı yüksek olan faaliyetlerin cevher hazırlama bölümünde oluşacak kirliliğin araştırılması ve bertarafı için detaylı çalışmanın yapılması mümkün olmayabilir.

2011yılında yapılan ÇED yönetmeliği değişikliği ile Ek-II listesindeki 42. Madde aşağıdaki gibi değişmiştir

"49 – Madencilik projeleri
Ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın;

a) Madenlerin çıkarılması (Ek-I' de yer almayanlar),
b) 5 000 m^3/yıl ve üzeri kapasiteli blok ve parça mermer, dekoratif amaçlı taşların çıkartılması, işlenmesi ve yıllık 250 000 m^2 ve üzeri kapasiteli mermer kesme, işleme ve sayalama tesisleri,
c) 1 000 000 m^3/yıl ve üzerinde metan gazının çıkartılması ve depolanması,
ç) Karbondioksit ve diğer gazların çıkartıldığı, depolandığı veya işlendiği 10 000 ton/yıl ve üzeri kapasiteli tesisler,
d) Kırma-eleme-yıkama tesisleri (Ek-1'de yer almayanlar)
e) Cevher hazırlama tesisleri,
f) Cevher zenginleştirme tesisleri (Ek-1'de yer almayanlar)."

EK-6. (devam) 17.07.2008 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

(2008 ÇED Yönetmeliğindeki Ek-II Listesindeki Madencilik başlığı altındaki 42. Madde olan Madencilik projeleri kısmında; d bendindeki (kırma-eleme, öğütme, yıkama ve benzeri) ifadesinin yerine yukarıdaki gibi (Kırma-eleme-yıkama tesisleri) olarak değişmiştir, EK-I Listesinden kaldırılan Cevher hazırlama Tesisleri Ek-II listesine alınmıştır.)

2008 tarihli ÇED Yönetmeliği 2011 yılındaki değişiklik ile madencilik faaliyetlerindeki öğütme işlemleri Yönetmeliğin hem EK-I hem de EK-II Listesinden çıkartılmıştır. Faaliyetlerin özellikle öğütmeden kaynaklanacak tozun bertarafı için alınması gereken önlemlerin göz ardı edilmesi çevre koruma açısından olumsuz bir durumdur.

<u>05.04.2013 tarih ve 28609 sayılı ÇED yönetmeliğinde değişiklik yapılması hakkında yönetmelik</u>

Bu Yönetmelikte geçici 3. madde tekrar değişikliğe uğrayarak

23/6/1997 tarihinden önce yatırım programına alınmış olup 5/4/2013 tarihi itibarıyla planlama aşaması geçmiş olan veya ihalesi yapılmış olan veya üretim veya işletmeye başlamış olan projeler ile bunların gerçekleştirilmesi için zorunlu olan yapı ve tesislere, Çevre Kanunu ve ilgili diğer yönetmeliklerde alınması gereken izinler saklı kalmak kaydıyla bu Yönetmelik hükümleri uygulanmaz." şeklinde değişikliğe uğramıştır.

Ayrıca Bu Yönetmelik hükümlerinin uygulayıcısı Çevre ve Şehircilik Bakanı olarak değişmiştir.

EK-7. 03.10.2013 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

03.10.2013 tarih ve 28784 sayılı Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ile; planlanan projeler veya faaliyetler için ÇED Yönetmeliğine göre EK-I listesinde yer alan projeler için "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumsuz" kararı verme yetkisi Bakanlığa aittir.Ek-II listesinde yer alan ve karar verme yetkisi ÇED Yönetmeliğine göre kendisinde olan projeler hakkındaki "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gereklidir" veya "Çevresel Etki Değerlendirmesi Gerekli Değildir" kararı verme yetkisini 03/10/2013 tarihinde (2013/16) sayılı Genelge ile Valiliklere devretmiştir.

Söz konusu yönetmeliği ÇED' i uygulama açısından inceleyecek olursak

Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum/kuruluşlar Ek-III' de yer alan ÇED Genel Formatına göre hazırlanmış ÇED Başvuru dosyasını proje sahibi tarafından yetkilendirildiğine dair vekaletname ve imza sirküleri ile başvuru yapar. Bakanlık uygunluk kontrolünü beş işgünü içinde tamamlar.

Bakanlık tarafından formata göre uygun bulunan dosyaların içindeki bilgi ve belgelere göre komisyon oluşturur. Ayrıca, proje ile ilgili başvurunun yapıldığını, ÇED sürecinin başından sonuna kadar projeye ait soru, öneri, görüşleri değerlendirmek üzere uygun araçlarla halka duyurulur ve İsteyen kişiler bu ÇED Başvuru Dosyasını inceleyebilir.

ÇED Başvuru dosyasını, halkın katılımı toplantısı ve kapsam belirleme için görüş verme tarihini belirten bir yazı ile komisyon üyelerine gönderir.

Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar toplantı tarihi ile ilgili bilgileri toplantı tarihinden on gün önce ulusal ve yerel bir gazete de yayınlatır ve belirlenen tarihte halkın katılımı düzenlenir.

Halkın Katılımı Toplantısından sonra, halkın görüş ve önerileri de dikkate alınarak, komisyon tarafından ÇED Raporunu hazırlayacak çalışma grubu ve ÇED Raporu Özel Formatı Bakanlığa önerilir.

EK-7. (devam) 03.10.2013 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Kapsam belirleme ve Özel Format verme işlemleri, Format bedeli yatırıldıktan sonra yedi iş günü içinde Bakanlıkça tamamlanır ve Halkın Katılımı Toplantısı tamamlanmasından itibaren Format bedeli üç ay içerisinde yatırılmaz ise başvuru geçersiz sayılmaktadır. Ayrıca Özel Format verildikten sonra ÇED Raporunun on sekiz ay içinde Bakanlığa sunulma zorunluluğu vardır.

Bakanlığa sunulan ÇED Raporu beş işgünü içerinde incelenir, eğer dosya uygun bulunmaz ise iade edilir ve iade edilen raporun altı ay içinde Bakanlığa sunulmaması durumunda başvuru geçersiz sayılır. Özel Formata uygun bulunan ÇED Raporu hakkında Bakanlık İnceleme değerlendirme toplantısı hakkında komisyonu bilgilendirir.

Komisyon ÇED Raporunu ilk yapılan inceleme değerlendirme toplantısının ardından on işgünü içerisinde değerlendirir. Komisyon üye sayısının salt çoğunluğu ile toplanma zorunluluğu vardır. Salt çoğunluk sağlanamaz ise toplantı iptal olur. Komisyon raporda önemli eksiklik görür ise, süreci durdurabilir. Komisyon tarafından son şekli verilen ve herhangi bir olumsuzluk bulunmayan ÇED Raporu inceleme değerlendirme toplantılarının sona ermesinden sonraki on işgünü içinde Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluş tarafından Bakanlığa sunulur. Bakanlık son şekli verilen ÇED Raporunu on gün süre ile halkın görüşüne açar. Eğer halktan bir talep gelirse Bakanlık komisyon üyelerini tekrar toplayabilir.

Eğer halktan olumsuz bir görüş gelmez ise, Nihai ÇED Raporu beş iş günü içerisinde Bakanlığa sunulur. Bakanlık tarafından; sunulan raporun komisyon üye sayısı kadar çoğaltılması istenir, çoğaltılan nihai rapor on işgünü içinde Bakanlığa sunulur. Bakanlık "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Olumsuz" kararını on iş günü içinde verir.

ÇED Olumlu Kararı verilen projeye mücbir sebep bulunmaksızın yedi yıl içinde başlanmaz ise karar geçersiz sayılır.

EK-7. (devam) 03.10.2013 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Söz konusu yönetmeliği madencilik açısından inceleyecek olursak

2013 tarihli ÇED Yönetmeliğinin EK-I ve EK-II Listesinde en önemli değişiklik; önceleri Madencilik projeleri için ruhsat hukuku ve aşamasına bakılmaksızın ÇED kararı veya ÇED Gerekli Değildir kararı verilirken artık ruhsat hukukuna bakılmaya başlanmıştır.

Maden arama projeleri; "ÇED Yönetmeliğinin 26. Maddesine göre maden arama projeleri için Yönetmeliğin Ek-4'ünde bulunan formata göre Proje Tanıtım Dosyası hazırlanarak Bakanlığa sunulur. Bakanlık sunulan Proje Dosyasını inceleyip değerlendirerek, proje hakkında 'ÇED Gerekli Değildir veya ÇED Gereklidir Kararı' verir. ÇED Gereklidir Kararı verildiği takdirde, Ek-3'te yer alan formata göre ÇED Başvuru Dosyası hazırlanması istenir." hükmü gereğince maden aramaları artık Valiliğin gözetimine alınmış olup, madencilik sektörü açısından olumsuz ama çevrenin korunması açısından oldukça önemli bir karardır.

Ayrıca tuz madenlerinin çıkarılması da EK-II kapsamına alınmış olup, çevresel etkileri kontrol altına alınmaya başlamıştır. Tuzun çıkarılması sırasındaki kirliliğin kontrol altına alınması çevrenin korunması açısından önemli bir gelişmedir.

Söz konusu Yönetmeliği genel anlamda inceleyecek olursak; halkın görüşüne açma süresi on gün hariç toplam ÇED süreci 62 iş gündür. Daha önceki Yönetmelikte ise bu süre 56 iş günü olarak görülmektedir. Bu Yönetmelikte Kapsam Belirleme Toplantılarının kaldırıldığı ve ÇED süreci toplantılarının sadece inceleme ve değerlendirme toplantılarıyla sınırlandırıldığı görülmektedir. Daha önceki Yönetmeliklerde ÇED başvurusunu proje sahibi tarafından yapabilirken bu Yönetmelikte proje sahibinin vekalet verdiği Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kurumların ÇED sürecini yürütebilmesi profesyonellik açısından çok önemli bir gelişme olarak görülmektedir.

EK-8. 25.11.2014 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Şuan Yürürlükte olan ÇED Yönetmeliği, 25.11.2014 tarih ve 29186 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmelikten önce 07.02.1993, 23.06.1997, 13.08.1999, 14.04.2000, 29.09.2000, 26.10.2000, 06.06.2002, 08.10.2002, 16.12.2003, 16.12.2004, 17.07.2008, 19.12.2009, 14.04.2011, 30.06.2011, 05.04.2013, 03.10.2013 tarihleri olmak üzere ÇED Yönetmeliği 17 defa değişikliğe uğramıştır.

Söz konusu yönetmeliği ÇED' i uygulama açısından inceleyecek olursak

Bakanlık tarafından yeterlik verilmiş kurum/kuruluş ÇED Yönetmeliği Ek-III' de yer alanGenel Formatı esas alarak hazırladığı ÇED Başvuru dosyasını Bakanlığa sunulur. Bakanlıkça uygunluk yönünden 5 iş günü içerisinde incelenen dosyanın bir örneği halka duyurulmak üzere Valiliğe gönderilir.

Proje için verilecek özel formatın kapsamını belirlemek ve hazırlanan ÇED Raporunu inceleyip değerlendirmek üzere Bakanlık tarafından kurulan komisyondur.Komisyon Bakanlıkça süreci yöneten birim ve ilgili kamu kurum/kuruluşları personelinden oluşur.

Halkı yapılacak proje hakkında bilgilendirmek üzere halkın toplantısı düzenlenir ve Toplantının yeri, tarihi ve saati en az 10 gün öncesinden, yerel ve ulusal yayım yapan gazetelerde ilan edilir. Toplantı Çevre ve Şehircilik İl Müdürünün veya görevlendireceği bir yetkilinin başkanlığında yapılır. Toplantı tutanağı, bir sureti Valilikte kalmak üzere Bakanlığa gönderilir. Komisyon üyeleri kendilerine iletilen tarihe göre halkın katılımı toplantısına katılabilirler. Halkın katılımı toplantısı çalışmaları ile ilgili sekretarya hizmeti, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü tarafından yürütülür.

Komisyon üyesi kurum/kuruluşların görüş ve önerileri ile halktan gelen öneriler doğrultusunda Bakanlık tarafından ÇED Raporu Özel Formatı hazırlanır. Halkın Katılımı Toplantısından itibaren üç ay içerisinde format bedeli yatırılmaz ise ÇED süreci sonlandırılır. Format bedelinin yatırılmasından sonra yedi iş günü içerisinde Format verilir. Özel Formatın verilişinden on sekiz ay içinde ÇED Raporunu Bakanlığa sunma zorunluluğu vardır.

EK-8. (devam) 25.11.2014 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar tarafından hazırlanan ÇED Raporu Bakanlığa sunulur. ÇED Raporunun Özel Formata uygunluğu ve belirlenen çalışma grubunda yer alması gereken meslek uzmanlarınca hazırlanıp hazırlanmadığı hakkındaki inceleme Bakanlık tarafından beş iş günü içinde sonuçlandırılır. ÇED Raporunun Özel Formata uygun olmadığı ve/veya belirlenen çalışma grubunca hazırlanmadığının anlaşılması halinde, bu hususların yerine getirilmesi için ÇED Raporu Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlara iade edilir, söz konusu raporun altı ay içinde Bakanlığa sunulmaması durumunda başvuru geçersiz sayılır.

Özel Formata uygun olduğu tespit edilen ÇED Raporu, incelemek ve değerlendirmek üzere yapılacak toplantının tarihi ve yerini belirten bir yazı ekinde Bakanlık tarafından Komisyon üyelerine gönderilir.

Proje ile ilgili inceleme değerlendirme sürecinin başladığı ve ÇED Raporunun halkın görüşüne açıldığı Bakanlık ve Valilik tarafından anons, askıda ilan, internet gibi uygun araçlarla halka duyurulur.ÇED Raporunu incelemek isteyenler, duyuru tarihinden itibaren rapor nihai edilene kadar raporu inceleyerek proje hakkında Bakanlığa veya Valiliğe görüş bildirebilirler. Valiliğe bildirilen görüşler Bakanlığa iletilir. Bu görüşler komisyon tarafından dikkate alınır ve Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum/kuruluşlar tarafından ÇED Raporuna yansıtılır.

Komisyon ÇED Raporunu, ilk inceleme değerlendirme toplantısından itibaren on iş günü içinde inceler ve değerlendirir. Salt çoğunlukla gerçekleştirilen toplantıda yönetmeliğin 12. maddesi çerçevesinde inceleme ve değerlendirme yapılır. Çalışmalar tamamlandığında tutanak ile rapor nihai edilir. Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED Raporu, Bakanlıkça yetkilendirilmiş kurum ve kuruluşlar tarafından inceleme değerlendirme toplantılarının sona erdirilmesinden sonraki on iş günü içinde Bakanlığa sunulur.

EK-8. (devam) 25.11.2014 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

Komisyon tarafından incelenerek son şekli verilen ÇED Raporu halkın görüş ve önerilerini almak üzere, Bakanlık ve/veya Valilik tarafından askıda ilan ve internet aracılığı ile on (10) takvim günü görüşe açılır. Bakanlıkça proje ile ilgili karar alma sürecinde bu görüşler de değerlendirilir. Bakanlık halktan gelen görüşler doğrultusunda, rapor içeriğinde gerekli eksikliklerin tamamlanmasını, ek çalışmalar yapılmasını ya da Komisyonun yeniden toplanmasını isteyebilir. Nihai ÇED Raporu ve eklerinin proje sahibi taahhüdü altında olduğunu belirten taahhüt yazısı ve noter onaylı imza sirküleri beş (5) iş günü içerisinde Bakanlığa sunulur. Kamu kurum/kuruluşlarından imza sirküleri istenmez.

Bakanlık tarafından; sunulan nihai ÇED Raporlarının komisyon üye sayısı kadar çoğaltılması istenir. Çoğaltılan nihai ÇED Raporları on iş günü içerisinde Bakanlığa sunulur. Bakanlık, Komisyonun rapor hakkındaki çalışmaları ve halkın görüşlerini dikkate alarak proje için "ÇED Olumlu" ya da "ÇED Olumsuz" kararını on iş günü içinde verir, bu kararı komisyon üyelerine bildirir. Bakanlık ve Valilik, alınan kararı uygun araçlarla halka duyurur.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hakkında Komisyonca yapılan değerlendirmeler dikkate alınarak, projenin çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin, alınacak önlemler sonucu ilgili mevzuat ve bilimsel esaslara göre kabul edilebilir düzeylerde olduğunun saptanması üzerine gerçekleşmesinde sakınca görülmediğini belirten Bakanlık kararıdır. Gerekli izinler alınarak yatırıma başlanmasında sakınca yoktur."ÇED Olumlu" kararı verilen proje için yedi yıl içinde mücbir bir sebep bulunmaksızın yatırıma başlanmaması durumunda "ÇED Olumlu" kararı geçersiz sayılır.

Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu hakkında Kapsam Belirleme ve İnceleme Değerlendirme Komisyonunca yapılan değerlendirmeler dikkate alınarak, projenin çevre üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle uygulanmasında sakınca görüldüğünü belirten Bakanlık kararıdır. Yatırım gerçekleştirilemez. ÇED olumsuz kararı verilen projeler için bu karara neden olan şartlarda değişiklik olması durumunda yeniden başvurulabilir.

EK-8. (devam) 25.11.2014 Tarihli ÇED Yönetmeliği'nde madencilikle ilgili düzenleme değişiklikleri

2014 tarihli ÇED yönetmeliğinin EK-I ve EK-II listelerini inceleyecek olursak

Cevher hazırlama tesislerinin tekrar EK-I kapsamına alınmış olması, çevrenin kirliliğinin önlenmesi amacıyla gerekli tedbirlerin alınması açısından önemli bir değişikliktir.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ERKAN, Meral
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 27/05/1974 Samsun
Medeni hali : Evli
Telefon : 0 (312) 410 18 59
Faks :
e-posta : meralerkan@gazi.edu.tr

Eğitim Derecesi	Okul/Program	Mezuniyet yılı
Yüksek Lisans	Gazi Üniversitesi/Çevre Bilimleri A.D.	Devam Ediyor
Lisans	Cumhuriyet Üniversitesi/Çevre Mühendisliği	2000
Yüksek Okul	Cumhuriyet Üniversitesi/Kontrol Sis. Tekno.	1996
Lise	Samsun 100. Yıl Lisesi	1991

İş Deneyimi, Yıl	Çalıştığı Yer	Görev
2000-2007	Biofarma İlaç A.Ş.	Tıbbi
2007- 2010	Artes İnşaat A.Ş.	Çevre Koordinatörü
2010-devam ediyor	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı	Çevre Mühendisi

Yabancı Dili

İngilizce

Hobiler

Tenis, seyahat, kitap okumak, araştırma yapmak

GAZİ GELECEKTİR..